

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918. Första kammaren. Nr 40.

Onsdagen den 29 maj, e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Justerades sex protokollsutdrag för det på förmiddagen hållna sammanträdet.

Fortsattes överläggningen rörande första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 23, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utvidgande av statens undervisningsverksamhet till att omfatta jämväl den kvinnliga ungdomen.

Om utvidgande av statens undervisningsverksamhet till att omfatta jämväl kvinnlig ungdom.
(Forts.)

Herr Holmquist: Herr greve och talman! Jag begärde ordet under kammarens förmiddagsdebatt i denna fråga, då herr Schyller hade sitt anförande i detta ämne. Jag får nämligen säga, att efter det anförandet, särskilt dess första del, förstod jag utskottet något bättre, än jag förut förstätt detsamma.

Herr Schyller yttrade, att utskottet vid sin behandling av föreliggande fråga uteslutande haft sin uppmärksamhet riktad på motionen i det föreliggande ämnet och på andrakammarutskottets utlåtandes kläm. Där heter det ju: »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning om åtgärder för att statens undervisningsverksamhet må kunna utvidgas att omfatta jämväl den kvinnliga ungdomen samt för riksdagen framlägga förslag i ärendet.» Jag kan ju förstå, att man gentemot ett sådant krav ställer sig synnerligen tveksam, ja, till och med ganska avvisande, men det förefaller mig, som om de betänkligheter utskottet framburit eller den begränsning utskottet gjort i fråga om sin prövningsrätt i ärendet kunnat på lämpligt sätt förändras, därest utskottet mera ingående, än utskottet enligt min uppfattning gjort, aktgivit på läroverksöverstyrelsens på officiell väg infordrade utlåtande i frågan.

Går man till detta yttrande, finner man först en ingående orienterande framställning av de kvinnliga privatläroverkens allmänna ställning. Därefter går läroverksöverstyrelsen över till att särskilt tala om terminsavgifterna, vilka läroverksöverstyrelsen finner vara synnerligen höga vid dessa läroverk i jämförelse med avgifterna vid gossläroverken. Sedan läroverksöverstyrelsen påpekat, att det just är dessa skolavgifter, som innebära en olägenhet, yttrar läroverks-

Om utvidgande
av statens un-
dervisnings-
verksamhet till
att omfatta
jämväl kvinn-
lig ungdom.

(Forts.)

överstyrelsen: »Det är därför ett ofrånkomligt faktum, att de höga avgifterna för undervisningen utgöra den ömma punkten i fråga om de enskilda läroanstalterna. I alldeles särskild grad gäller detta i fråga om de kvinnliga lärjungar, som äro hänvisade till Stockholms-skolorna, samt alla dem, som utbildade sig för studentexamen. I betraktande av de stora fordringar, som för närvarande ställas på undervisning, lärarkrafter och skollokaler, äro emellertid dessa höga avgifter en ren nödvändighet, så länge statens insats i fråga om den kvinnliga ungdomens undervisning är begränsad till det nuvarande måttet.»

Sedermera omförmåler läroverksöverstyrelsen — och det är en del av dess yttrande, som måste bränna sig in i uppfattningen — att staten under år 1917 betalade för ungefär 20,000 kvinnliga lärjungar en summa av 885,000 kronor, under det att staten samma år för 25,355 elever vid *gossläroverken* utöver visst belopp för lärarpensioner, men inräknat avgift för 1,284 flickor, betalade en summa av 6,300,000 kronor.

Så fortsätter överstyrelsen, att det »torde dock knappast kunna förnekas, att starka skäl finnas för det yrkande på kraftigare inskridande från statens sida till förmån för den kvinnliga ungdomens uppfostran, vilket tagit sig uttryck i föreliggande motion. Det är ovedersägligen ett viktigt statsintresse att åtgärder vidtagas för att för den kvinnliga ungdomen underlätta möjligheten att förvärva en allmänbildning motsvarande den bildning, som meddelas vid de allmänna läroverken.»

Därefter går läroverksöverstyrelsen in på de olika linjer man här kan välja. Först talas om den i motionen framhävda linjen, att åt de kvinnliga lärjungarna skulle lämnas tillträde till statens läroverk för manlig ungdom. Sedan åtskilliga skäl anförts, som jag här alldeles förbigår, säger läroverksöverstyrelsen, att detta är en väg, som den för sin del finner, att vi icke böra gå.

Vidare talas det om den andra linjen, att staten för sin del inrättar läroverk för kvinnlig ungdom, motsvarande läroverken för manlig ungdom. Även i avseende på den linjen vill det synas läroverksöverstyrelsen, som om vissa betänkligheter föreligga, men det är betänkligheter av rent ekonomisk art.

Slutligen tager läroverksöverstyrelsen sikte på den tredje linjen, den som för närvarande följes: läroverken äro i privat ägo och skötas såsom privata anstalter, men under statskontroll och med ekonomiskt understöd av kommunen och staten. På den vägen anser läroverksöverstyrelsen, att man nu bör fortgå, och i det avseendet yttrar styrelsen: »Att taga vara på denna utveckling och, där lämpligen ske kan, ytterligare fortgå på den tidigare inslagna vägen ligger uppenbarligen närmast i statens intresse. Vad som här kan och rättvisligen bör göras, är att underlätta tillträdet till dessa skolor och sålunda göra dem tillgängliga för bredare lager av samhället. Härför kräves en ökning av de enskilda läroanstalternas budget, och att denna ökning måste bli avsevärd, om det därmed avsedda målet skall vinnas, ligger i sakens natur.»

Vidare yttrar läroverksöverstyrelsen: »Till sist» — och detta

är en sak som jag ber att få fästa uppmärksamheten på, särskilt därför att utskottet synes hava tolkat den delen av överstyrelsens uttalande icke fullt riktigt — anser sig överstyrelsen böra erinra, att för närvarande utredning pågår angående löneförhållanden m. m. vid de enskilda läroanstalterna. Då vid denna utredning, som är överlämnad åt den s. k. lärarlönenämnden, jämväl dessa läroanstalters allmänna ekonomiska förhållanden komma under behandling, vore tvivelsutan lämpligt och önskvärt, att, därest så ske kan, även den nu förevarande frågan av densamma upptoges till prövning och sålunda en utredning komme till stånd i den av motionären väckta betydelsefulla frågan om den kvinnliga ungdomens utbildning. I varje fall torde denna fråga böra framläggas till avörande i samband med regleringen av de enskilda läroanstalternas ekonomiska och övriga förhållanden.»

Om utvidgande av statens undervisningsverksamhet till att omfatta jämväl kvinnlig ungdom.

(Forts.)

Utskottet för sin del har ansett, att med det sista av mig angivna uttalandet läroverksöverstyrelsen endast sagt, att styrelsen har sin blick och sin uppmärksamhet riktad på saken. Men så är icke alls förhållandet. Läroverksöverstyrelsen säger här något direkt: det pågår en utredning, och det vore mycket lämpligt i avseende på den utredningens allmänna natur, att däri denna fråga även toges upp, när så ske kan. När kan nu så ske? Det är alldeles klart, att i den delen ett upptagande av här föreliggande fråga om statsunderstöd för anstalter för den kvinnliga utbildningen kan äga rum, *därest riksdagen i skrivelse anhåller om en sådan utredning*. Därmed är ju riksdagen icke på något sätt bunden av någon viss linje för denna utredning. Allt är i det avseendet fullkomligt förutsättningslöst. Det enda är, att riksdagen önskar, att utredning sker, och då läroverksöverstyrelsen påpekat, att andra förhållanden påkalla en sådan utredning *just nu*, torde man väl ha anledning antaga, att för närvarande just den lämpliga tiden är inne att avlåta en underdånig hemställan om en sådan utredning.

Går jag nu till de reservationer, som här avgivits och till vilka bifall från vissa håll yrkats, så har ju den ena reservationen i sin kläm fått en form, som är *fullkomligt obunden av några riktlinjer för den blivande utredningens allmänna karaktär*. Det hemställas där om en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning *i syfte att kraftigare åtgärder än hittills måtte från statens sida vidtagas, för tillgodoseende av jämväl den kvinnliga ungdomens undervisning*. Därmed är ju ingenting sagt, *huru* detta stats understöd skall givas, och *i vilken riktning* den blivande utvecklingen skall gå. Det fastslås blott en sak — och om den saken har knappast någon i denna kammare annan mening — att nämligen det från statens sida fordras ytterligare ekonomiskt bidrag för att denna kvinnliga undervisning skall bli vad den efter tidslägets allmänna krav verkligen bör bli.

Går man till utskottets betänkande, har utskottet visserligen *i klämman* tagit avstånd från reservanternas allmänt hållna framställning, men, mina herrar — och därpå tillåter jag mig fästa särskild vikt — *i sin motivering* har utskottet använt, kan man säga nästan

*Om utvidgande
av statens un-
dervisnings-
verksamhet till
att omfatta
jämväl kvinn-
lig ungdom.
(Forts.)*

samma uttryck som reservanterna i sin kläm. Utskottet säger här fullkomligt naturligt och klart »att skäl förefinnas för att staten må kraftigare än hittills inskrida till förmån för den kvinnliga ungdomens uppfostran, särskilt i syfte att nedbringa de nu i hög grad betungande avgifterna för undervisningen». Men varför vill då i all rimlighets namn utskottet, som fullkomligt delar reservanternas uppfattning, icke låta detta utskottets enligt min mening klara och tydliga åskådningssätt komma till heders genom att inför riksdagen anmäla en sådan önskan? Det finns enligt min mening ingen skillnad mellan utskottsmajoritetens åsikt i denna del och reservanternas i vidare mån än att i utskottets kläm någon hemställan om skrivelse icke skett — medan ett uttalande till förmån för syftet förekommer i motiveringen och sålunda icke har någon verklig effekt, varemot reservationens kläm, om den skulle bli av kammaren godtagen, kommer att föranleda en skrivelse med, som jag hoppas, verklig effekt. Jag kan icke finna annat, än att då det är uppenbart, att *alla* äro med på att något måste göras från statens sida för den kvinnliga undervisningen; då vidare denna reservation är så skriven, att man i utredningsväg icke på något sätt binder sig vid någon som helst linje, samt då läroverksöverstyrelsen efter min mening i sitt av mig nyss nämnda uttalande uppenbarligen inlagt den mening, att tiden *just nu* är lämplig för en sådan utredning, man icke bör ställa sig avvisande mot herrar Bergmans och Malkholm Pettersons reservation.

Herr greve och talman! På de skäl jag tillåtit mig att här anföra, anhåller jag att få yrka bifall till samma reservation.

Herr Gezelius: Den debatt, som ägnats förevarande fråga, synes mig hava givit vid handen, att sympatierna här icke varit synnerligen stora vare sig för den motion, som ligger till grund för utlåtandet, eller för den ståndpunkt, som intagits av andra kammarens tillfälliga utskott och andra kammarens i enlighet med dess hemställan fattade beslut. Med min uppfattning är det också föga att förvåna sig över att majoriteten hos det tillfälliga utskottet i denna kammare icke uttalat sig sympatiskt för den åskådning i avseende på förevarande spörsmål, som fått sitt uttryck i andra kammarens utskottsbetänkande. I detta utskottsbetänkande har uttalats som principiellt riktigt, att staten bör bereda den kvinnliga ungdomen »samma slags» högre undervisning som den manliga, och i konsekvens härmed anser utskottet, att det i berörda avseende så långt som möjligt bör råda likställighet mellan båda könen. Det blir med den åskådningen helt naturligt en relativt underordnad sak för utskottet, huruvida nämnda princip bör realiseras genom att låta gossläroverken förvandlas till samskolor, eller om särskilda flickläroverk skola upprättas. Mot denna åskådning har utskottets majoritet reagerat, och i det avseendet följer jag dess uppfattning utan tvekan.

Men såsom frågan nu ligger, har genom den reservation, som avgivits av herrar Bergman och Malkholm Petterson, frågan för mig ställt sig så, att man vid besvarande av deras yrkande icke

kan undgå att i själva verket lämna svar på spørsmålet, huruvida man anser, att kraftigare åtgärder än hittills må av staten vidtagas för tillgodoseende av jämväl den kvinnliga ungdomens undervisning. Så ligger frågan, att när kammaren går till beslut i ärendet, är det för att besvara detta spörsmål. Och vid besvarandet av det spörsmålet ställer jag mig obetingat på de ärade reservanternas sida. Jag har icke i det hänseendet den minsta tvekan, men jag hyser däremot tvekan att helt acceptera reservanternas motivering. Jag skall därför vid framställande av mitt yrkande i fråga om motiveringen göra ett ändringsförslag.

Det är, mina herrar, icke rimligt då vi gå att taga denna fråga under närmare skärskådande att se bort ifrån det faktum, att med den utveckling vår kvinnliga ungdoms undervisningskrav tagit statens kostnader för de enskilda läroanstalterna för flickor med ett lärjungeantal av 18,830 hösten 1917 uppgått till ett belopp av 885,000 kronor, medan undervisningen av 25,355 lärjungar vid gossläroverken kostat statsverket i runt tal 6,300,000 kronor. Den skillnad, som för de kvinnliga läroverken sålunda föreläggas, har i avsevärd mån givetvis måst täckas på andra vägar. I jämförelse med vad undervisningen vid gossläroverken kostar respektive målsmän, uppgå vid flickskolorna avgifterna i regel till belopp, som icke stå i rimligt förhållande härtill. På detta område är kravet på en utjämning genom statens ingripande så väl motiverat, att jag icke kan ställa mig avvisande, då spörsmålet nu lägges fram.

Jag vill emellertid även hava sagt, att det icke är enbart dessa rent ekonomiska synpunkter, som äro förtjänta av ett beaktande, då frågan om denna vår kvinnliga ungdoms undervisning upptages till utredning, vilket jag hoppas nu skall komma till stånd, utan också lärarkårens ställning samt undervisningens planläggning och utveckling förmenar jag därvid kräva beaktande. Dessa synpunkter, som jag gärna skulle ha sett kommit till något uttryck även i reservanternas avfattning av vad de önskat, återfann jag i någon mån i det uttalande, som av en av reservanterna här gjorts till protokollet.

Det är i mina ögon självfallet, att vid den kvinnliga ungdomens undervisning icke endast skall tagas hänsyn till *dess* fysiska och andliga utveckling, utan också att därvid skall tagas sikte på den kvinnliga ungdomens särskilda livsuppgifter. Den factutbildning, som anknutit sig till den högre kvinnliga undervisningen, för skolköksundervisning, undervisning i kvinnlig slöjd, husmoderundervisning och dylikt, för att nu endast något exemplifiera, har trängt sig fram väsentligen tack vare det enskilda initiativet. Jag vill visst icke påstå, att statsmakterna ha ställt sig oförstående till detta, men jag vågar hoppas, att vid en utredning om spörsmålet angående statsmakternas ställning i ekonomiskt avseende till den högre kvinnliga undervisningen även de synpunkterna måtte vinna beaktande såsom icke oväsentliga. Jag finner det därför betänkligt att följa läroverksöverstyrelsens anvisning att hänskjuta den utredningen, som man här hoppas på, till lärarlönenämnden. Så-

Om utvidgande av statens undervisningsverksamhet till att omfatta jämväl kvinnlig ungdom.
(Forts.)

Om utvidgande
av statens un-
dervisnings-
verksamhet till
att omfatta
jämväl kvinn-
lig ungdom.

(Forts.)

som den siste ärade talaren framhöll, har denna nämnd de ekonomiska förhållandena under sin beredning, och man kunde då befara, att den utredning, som reservationen avser att få till stånd, då skulle komma att begränsas till en rent ekonomisk utredning, vilken skulle avse att åtminstone i någon mån utjämna kostnaden för flickornas undervisning i jämförelse med gossarnas. Jag hoppas, att den utredning som må komma till stånd måtte beakta även de synpunkter, jag tagit mig friheten att med några ord vidröra.

Jag sade, herr greve och talman, när jag började mitt anförande, att jag i min avfattning till motivering skulle tillåta mig att göra ett ändringsförslag med hänsyn till vad jag funnit vara det väsentliga i andra kammarens första tillfälliga utskotts uppfattning i frågan och vartill jag givetvis icke kunnat ansluta mig — det torde jag redan ha motiverat — kan jag icke heller finna lämpligt tillstyrka kammaren att acceptera den del i herrar Bergmans och Pettersons reservation, med vilken deras motivering inledes och som lyder: »Utskottet finner de av andra kammarens första tillfälliga utskott anförda skälen för en skrivelse i motionens syfte i huvudsak befogade.» Jag hemställer, att dessa ord måtte utgå liksom även de två följande orden »Emellertid råda». Motiveringen skulle då börja med orden »Även bland flickskoleundervisningens närmaste målsmän», varjämte därefter skulle inskjutas ordet »råda». I överensstämmelse härmed böra ur utskottets sista stycke i motiveringen utgå orden: »utan att i allo ansluta sig till andra kammarens beslut» etc.

Jag hemställer följaktligen, herr greve och talman, om bifall till den av herrar Bergman och Malkolm Petterson vid betänkandet avgivna reservationen med den ändring ej mindre beträffande den s. k. klämman att de två sista orden utelämnas än även i fråga om motiveringen till samma reservation i enlighet med vad jag nu här angivit.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Efter herr Bergmans förklaring, att jag hade rätt uppfattat situationen, då jag ansåg, att ett bifall till den av honom framlagda reservationen icke kunde anses innebära, att de krav, som i min reservation kommit fram på utredning, därigenom uteslutits, har jag inte någon anledning att vidare hålla på mitt förslag. Beträffande de av herr Bergman såväl som av herr Alexanderson framförda anmärkningarna i detta sammanhang, att ett bifall till andra kammarens beslut skulle innebära vissa faror för underviningens allt för stora uniformitet, faror, som också skulle ha ganska starkt framhållits av de för flickskolorna närmast intresserade parterna, vill jag än ytterligare fästa uppmärksamheten på, att dessa farhågor måste vara betydligt överdrivna, likasom de antagligen äro att förläggas till en redan förlutten tidpunkt. Då av 38 kollegier 32 stycken uttalat sig till förmån för andra kammarens beslut, så måtte väl däri ligga en stark motivering för det beslutet, men då som sagt den saken icke borteskamoterats genom ett bifall till den av herrar Bergman och

Malkolm Petterson framförda reservationen, ber jag att med frånträdande av mitt föregående yrkande få ansluta mig till denna.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Då jag tillstyrkt bifall till den av herr Oscar Olsson vid utskottets utlåtande fogade reservationen, men reservanten nu själv frånträtt sitt yrkande och anslutit sig till den reservation, som bifogats utskottsutlåtandet av herrar Bergman och Malkolm Petterson, så ber jag att också få frånträda mitt föregående yrkande och ansluta mig till den av herrar Bergman och Malkolm Petterson vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Om utvidgande av statens undervisningsverksamhet till att omfatta jämväl kvinnlig ungdom.
(Ports.)

Herr Bergman: Herr talman! Med anledning av det yttrande, som herr Gezelius här hade för en stund sedan och vari han instämde i den kläm, med vilken min reservation slutar, och endast yrkade på en obetydlig förändring av motiveringen, skall jag be att få säga, att jag icke har den ringaste anledning att motsätta mig denna ändring, som enligt min tanke icke väsentligen inverkar på innehållet. Jag ber därför att få acceptera den och tackar samtidigt för det värdefulla bistånd, som under frågans behandling av herr Gezelius givits åt denna synnerligen behjärtansvärda sak.

Herr Holmquist: Jag ber att få återkalla mitt gjorda yrkande och förena mig i herr Gezelius' yrkande.

Herr Alexanderson: Även jag ber att få förena mig med herr Gezelius.

Herr Olsson, Oscar: Jag skall också be att få förena mig med herr Gezelius.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Jag skall be att få göra detsamma.

Herr Borell: Herr greve och talman, mina herrar! Jag förstår mycket väl de skäl, som dikterat reservanternas ställning och deras, som med dem instämt. Den ståndpunkten ligger ju materiellt sett icke långt från utskottets. Utskottet har emellertid ställt sig på den ståndpunkt, som jag för min del anser vara fullt försvarlig, att när utskottet fått till sig hänskjuten en fråga, huruvida de kvinnliga läroverken böra övertagas av staten, det dock ligger rätt långt borta att tillstyrka en hemställan om ökning av anslagen till de enskilda läroverken. Emellertid har ju även utskottet uttalat, att det torde vara en viktig statsuppgift, att så kommer att ske, men jag kan dock icke annat än vidhålla den uppfattning, att kammaren icke bör fatta ett beslut, som ligger så långt på sidan av den väckta motionen, allenast på den utredning som reservanterna i detta avseende kunnat erbjuda. Det synes mig sålunda erbjuda rätt stora betänkligheter att på grund

*Om utredgande
av stats ut-
derovisnings-
verksamhet till
att omfattas
jämsamt kvinn-
lig ungdom.*

(Forts.)

av den nu framställda motionen fatta ett beslut i enlighet med reser-
vanternas uttalande.

Då jag emellertid med jämmod skall finna mig i, om herr Berg-
mans m. fl. reservation bifalles, har jag däremot svårare att finna
mig i den kritik, som professor Alexanderson uttalat mot utskottets
utlåtande. Jag framhöll såsom ett av utskottets motiv, att utskottet an-
såg, att man i en fråga som denna även måste fästa en viss och kanske
avgörande vikt vid den ekonomiska sidan av saken. Jag framhöll, att
man, med hänsyn till de stora ansråk, som för närvarande ställas på
statskassan, måste framgå med en viss varsamhet och låta vissa
frågor, som kunna tåla uppskov anstå. Häremot anmärkte herr
Alexanderson med synnerlig skärpa, att en sådan ståndpunkt vore
fullkomligt obefogad och vittnade om ett synnerligt oförstående av
de uppgifter, som tillkomme ett tillfälligt utskott. Mtd all beundran
för herr Alexandersons insikter och omdöme vågar jag häremot be-
tona, att det tillfälliga utskottet under sitt fortsatta arbete säkerligen
fortfarande som hittills kommer att taga hänsyn ej mindre till de till
utskottet hänskjutna frågornas innebörd i och för sig än även till de-
ras samband med de allmänna statsutgifterna.

Jag tillåter mig, herr talman, att vidhålla mitt yrkande om bi-
fall till utskottets hemställan.

Herr Alexanderson: Jag skall så mycket mindre förlänga
debatten genom en polemik i detta ärende, som utskottets ordförande
haft älskvärdheten att samla glödande kol på mitt huvud genom vad
han nyss yttrade. Men gentemot utskottets ärade ordförandes fortfa-
rande betänkligheter att bifalla ett yrkande »så långt från motionen»
som det i reservationen framställda enligt honom skulle vara, skulle
jag vilja i all korthet erinra om, vad herr Holmquist re-
dan framhållit, nämligen att här föreligger en utredning
från läroverksöverstyrelsen och att läroverksöverstyrelsen i
denna utredning säger, att det finnes mycket starka skäl »för det yr-
kande på kraftigare inskridande från statens sida till förmån för den
kvinnliga ungdomens uppfostran, vilket tagit sig uttryck i förelig-
gande motion». Läroverksöverstyrelsen har sålunda uppfattat själva
kärnan i motionen såsom ett yrkande, att det bör kraftigare inskridas
till förmån för den kvinnliga undervisningen; och det är ju just denna
kärna, som man tagit fasta på i reservationen. Vid sådant förhål-
lande tror jag, att även den nämnda betänkligheten, herr talman, bör
kunna falla och kammaren följa herr Gezelius.

Herr Lindblad, Ernst: Nog förstå vi kärnan i motionen.
Det är, att staten skall betala allt. Därför vill man hava det. Men
jag kan icke undgå att omtala ett sammanträffande, som jag hade med
en politiskt intresserad man, då jag gick till riksdagen i morse. Han
är icke riksdagsman och har aldrig varit det, men att han är politiskt
intresserad och kan bedöma förhållandena, torde kunna framgå därav,
att han varit statsråd. Han yttrade till mig: männe ni icke handskas
något vårdslöst med statskassan? Jo, det göra vi visst, sade jag, men

det hjälper inga föreställningar och böner. Ingen bryr sig om sådana, utan det är bara att marschera på, så långt det bär, tills det brister.

Nu är väl det meningen även denna gång, och i all synnerhet har väl i motionen tanken varit, att förslaget skall föranleda väsentligt ökade statsutgifter. Och då detta ärende kommer tillbaka, blir det, tro mig, icke så beskedligt, som det nu ser ut. Men vi må vara övertygade, att staten icke kan gå på så i det oändliga. Vi ha dock här i år beviljat till lärarlöner åtskilligt. Genom det energiska sätt, på vilket vår nuvarande ecklesiastikminister förstått att lägga frågan, kommo folkskollärarna med vid samma beviljande, och naturligtvis är det meningen att fortgå på samma sätt. Vi ha fattat ett beslut vid innevarande års riksdag om fortsättningsskolor. Vad kommer det att kosta staten, och vad kommer det att kosta svenska folket i utgifter? Däröfver ha vi ännu icke någon som helst aning. Här begär man också i en skrivelse, att kvinnornas uppfostran skall läggas på staten. Jag var ledsamt nog ej i tillfälle att höra herr Gezelius' motivering för detta, men då klämman härvidlag förpliktar, torde det väl vara tillräckligt att påvisa, vilka stora ökade utgifter riksdagen står i begrepp att på enskild motionärs framställning åtaga sig, ty det är väl meningen, att skrivelsen skall komma tillbaka med sådant svar. Jag anser, att denna riksdag offrat tillräckligt på undervisningen, och att man bör kunna stanna vid de beslut, som redan äro fattade.

Jag ber att få understödja utskottsmajoritetens förslag i detta stycke.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på föreliggande utlåtande vore yrkat: 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; och 2:o). av herr Gezelius, att det förslag, som innefattades i den av herrar Bergman och Malkolm Petterson vid utlåtandet avgivna reservationen, skulle antagas med den ändring ej mindre beträffande den s. k. klämman, att de två sista orden utelämnades, än även i fråga om motiveringen att dels början avfattades sålunda: »Även bland flickskoleundervisningens närmaste målsmän råda delade meningar» o. s. v., dels ock i sista stycket utelöstes följande ord: »utan att i allo ansluta sig till andra kammarens beslut».

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 23, röstar

Ja;

Om utvidgande
av statens un-
dervisnings-
verksamhet till
att omfatta
jämväl kvinn-
lig ungdom.
(Forts.)

*Om utvidgande
av statens un-
dervisnings-
verksamhet till
att omfatta
jämväl kvinn-
lig ungdom.
(Forts.)*

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles det av herr Gezelius under överläggningen framställda yrkandet.

Vid slutet av den däröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 56;

Nej — 48.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående främjande av manskapsrekryteringen vid armén;

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av överbetalning å det på extra stat för år 1918 under femte huvudtiteln upptagna anslaget till egentliga neutralitetskostnader efter 1916 års utgång;

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förbättring av sekreterarens hos justitiekanslersämbetet tjänsteställning och avlöning;

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1918 under andra huvudtiteln för täckande av vissa förskott;

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjt statsbidrag till vissa alkoholistanstalter; samt

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ålders-tillägg åt yrkesinspektrisen Kerstin Hesselgren.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Anslag till
beredande av
nya lokaler
för viss del
av krigsarkivet
m. m.*

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till beredande av lokaler i fastigheten nr 1 i kvarteret Sjöhästen åt viss del av krigsarkivet m. m.

I huvudsaklig anslutning till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte

I. å tilläggsstat för år 1918 under sjunde huvudtiteln anvisa

a) till beredande av lokaler i fastigheten nr 1 i kvarteret Sjöhästen åt den i fastigheten nr 1 i kvarteret Lejonet för närvarande inrymda delen av krigsarkivet ett anslag av 68,800 kronor;

b) för anordnande av lokaler åt ecklesiastikdepartementet i fastigheten nr 1 i kvarteret Sjöhästen ett anslag av 91,000 kronor;

e) för utförande av vissa ändringsarbeten inom kanslihuset ett anslag av 65,000 kronor:

II besluta, att samtliga ovannämnda belopp skulle i tilläggsstaten för år 1918 uppföras såsom ett gemensamt reservationsanslag.

*Anslag till
beredande av
nya lokaler
för viss del
av krigsarkivet
m. m.*

(Forts.)

Herr Clason: Så hastigt som det för närvarande går med riksdagsärendenas handläggning, händer det, att utskottet inkommer med sina yttranden, redan innan motionstiden utgått. Så har det skett i denna fråga. Eljest hade jag väckt en motion, däri det skulle begärts en liten ändring i det kungl. förslaget. Förhållandet är, att det gäller att inreda en fastighet i kvarteret Sjöhästen för bland annat en viss del av krigsarkivet. I kostnadsförslaget är där upptagen en post på 10,000 kronor för en värmeledning med lågtrycksånga. Nu är emellertid förhållandet, att uppvärmning med lågtrycksånga icke är lämplig för lokaler, avsedda till förvaring av arkivalier. Den alltför torra luft, som den åstadkommer, inverkar skadligt på de där förvarade arkivalierna. På grund av årtiondens erfarenhet har därför i arkivlokaler varmvattenssystemet kommit till användning och överallt visat sig ha ett givet företräde. Det har också införts i de flesta arkiv, som jag känner till, i riksarkivet, landsarkiven och åtskilliga andra. I riksarkivet måste vid ett tillfälle införas en kompletterande värmeledning med lågtrycksånga, men den har visat sig ganska olämplig och medfört en hel del olägenheter.

Att man vid detta tillfälle föreslagit värmeledning med lågtrycksånga har berott på, att den ställer sig något prisbilligare, men skillnaden är dock ganska ringa — ett par tusen kronor på sin höjd. Man har emellertid därvid ansett sig kunna taga hänsyn till att lokalen skall betraktas såsom provisorisk. Det torde dock vara ytterst ovisst, om och när krigsarkivet kommer att få en ny och bättre lokal. Provisoriet kan komma att räcka ganska länge.

Man har också uppgivit, att någon fara för arkivalierna icke skulle uppstå genom en sådan värmeledning, om temperaturen hålles så lågt som 10 à 12 grader, vilket skulle anses vara tillräckligt för själva förvaringslokalerna. Det kan ju hända, att man under kris-tiden ibland av ekonomiska skäl vill begränsa sig till en sådan värmegrad i förvaringsrummen, men det är att observera, dels att arkivalier även förvaras i själva expeditjonsrummen, dels att det för arbetet i ett arkiv är nödvändigt att esomoftast använda även förvaringsrummen för ordnings- och förteckningsarbeten — i synnerhet blir så fallet här, där utrymmet kommer att bli mycket begränsat — och under sådana förhållanden måste temperaturen hållas högre än 10 à 12 grader.

Då nu fråga är om ett så värdefullt och stort arkiv, som krigsarkivet i själva verket är, och då det arbetar under ytterst ogynnsamma förvaringsförhållanden, synes det mig som den relativt ringa prisskillnad, som här föreligger, icke borde föranleda att fasthålla vid beslutet om en värmeledning med ånga i de föreslagna lokalerna

Anslag till
beredande av
nya lokaler
för viss del
av krigsarkivet
m. m.
(Forts.)

vilken i flera avseenden är för desamma olämplig. Dessutom är det tydligt, att om lokalerna framdeles skulle komma att användas för andra ändamål, en vattenvärmeledning kommer att vara mera ändamålsenlig. Under sådana förhållanden tillåter jag mig, då jag icke kunnat motionera, att här be att få uttrycka den önskan, att det vid byggnadens utförande måtte finnas möjlighet att ändra denna lilla detalj, så att det blir en värmeledning med varmvatten, och jag vill hoppas, att det under sådana förhållanden från statsutskottets sida icke skall inläggas någon gensaga mot att vid byggnadens utförande i detta fall en detaljändring, som är ändamålsenlig, måtte få göras.

Herr Kvarnzelius: Jag har ingen anledning att betvivla, att de av herr Clason framförda synpunkterna äro förtjänta av beaktande. Att utskottet icke kommit att beakta dessa synpunkter beror nog uteslutande på att uppmärksamheten icke blivit fäst på detta förhållande. Så långt jag kunnat inhämta mina kamraters i statsutskottet åsikt, tror jag mig veta, att från deras sida icke skall resas någon gensaga om Kungl Maj:t, därest så prövas erforderligt. Vidtager sådana avvikelser från reparationsplanen som professor Clason ifrågasatte och i stället låter införa varmvattenledning, vilket måhända torde vara lämpligare. Det skall helt visst icke möta någon invändning från statsutskottets sida.

Jag har i övrigt icke något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande å ordinarie stat av kontrollstyrelsens avdelning för rusdrycksförsäljningsärenden m. m. jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för upprätthållande av kommerskollegii verksamhet under år 1919 m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. vissa
ändringsar-
beten i riksdags-
huset.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 65, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag angående vissa ändrings- och inredningsarbeten i riksdagshuset.

I en till bankoutskottet ingiven skrivelse hade fullmäktige i riksgäldskontoret på anförda skäl hemställt, att utskottet ville föreslå riksdagen

dels besluta, att vissa, i skrivelsen under 1—6 omförmälda

ändrings- och inredningsarbeten i riksdagshuset skulle under innevarande år utföras,

dels ock uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att gå i författning om verkställandet av samma arbeten ävensom bemyndiga fullmäktige att för ändamålet av förslagsanslaget till riksdags- och revisionskostnader samt kostnader för riksdagens hus använda erforderligt belopp.

Ang. vissa
ändringsar-
beten i riksdags-
huset.
(Forts.)

Ifrågavarande arbeten avsågo:

1. förändring av de nuvarande tillfälliga utskottslokalerna i utskottsvåningen till lokaler för det nya lagutskottet (beräknad kostnad 7,600 kronor);

2. inredande av lokal för ett tillfälligt utskott i en del av bibliotekets bokmagasin (beräknad kostnad 10,100 kronor);

3. inredande av en del av utrymmet under andra kammarens plenisal till bokmagasin (beräknad kostnad 3,000 kronor);

4. förändring av det nuvarande tryckpappersmagasinet genom dess uppdelande i två våningar (beräknad kostnad 16,700 kronor);

5. inredande av tre rum å vinden i husets mittparti åt Norrbro (beräknad kostnad 22,250 kronor); samt

6. höjning av taket i tre rum i attikvåningen åt Drottninggatan förlängning (beräknad kostnad 21,000 kronor).

Utskottet, som funnit de av fullmäktige under punkterna 4 och 6 i deras förevarande framställning föreslagna arbeten icke böra komma till utförande, hade i nu föredragna utlåtande hemställt, att riksdagen måtte

a) bifalla fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning, i vad anginge de under punkterna 1, 2, 3 och 5 föreslagna arbetena, samt

b) uppdraga åt fullmäktige att låta under innevarande år verkställa ifrågavarande arbeten ävensom bemyndiga fullmäktige att för ändamålet av förslagsanslaget till riksdags- och revisionskostnader samt kostnader för riksdagens hus använda erforderligt belopp.

Reservation hade avgivits av herrar *Roos* och *Bogren*, som ansett, att jämväl de under punkten 4 av fullmäktiges framställning upptagna entresoleringsarbetena såsom nödvändiga bort komma till utförande omedelbart.

Herr *Roos*: Herr greve och talman! Riksgäldsfullmäktige hava framställt yrkanden under fem olika moment, varav mom. 1, 2, 3 och 5 av bankoutskottet tillstyrkts, medan utskottet däremot icke ansett sig kunna tillstyrka det under mom. 4 anförda äskandet om förändring av det nuvarande tryckpappersmagasinet genom dess uppdelande i två våningar (beräknad kostnad 16,700 kronor). Jag har icke kunnat dela den uppfattning utskottets flertal omfattat, och detta så mycket mindre som det i motiveringen framhålles, att det visserligen torde vara »nödigt, att någon mindre depå finnes tillgänglig inom riksdagshuset» etc., men likväl kommit till avvisande av det krav fullmäktige framfört i mom. 4.

Ang. vissa-
ändringsar-
beten i riksdags-
huset.
(Forts.)

¶ Då det visat sig, att förhyrda lokaler, vilka kunna vara lämpliga för denna depå, icke finnas att få ute i staden, och att det ifrågavarande utrymmet icke lämpligen kan användas för annat ändamål än fullmäktige avsett samt lokalerna icke kunna tillfredsställande utnyttjas för detta ändamål med mindre den föreslagna entresoleringsatgårdens blivit gjord, så har jag icke kunnat dela det avstyrkande, vartill utskottet i detta hänseende kommit.

Jag har dock icke något särskilt yrkande att göra.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 66, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om ytterligare bidrag till utgivande av arbetet »Helgeandsholmen och Norrström från äldsta tid till våra dagar»;

nr 67, angående vissa ändringar i bankoreglementet; samt

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning av riksdagens bibliotek till centralt förvaltningsbibliotek jämte en i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo lagutskottets memorial och utlåtande:

nr 61, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om lagutskottets utlåtande nr 57 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i värnpliktslagen, dels ock i anledning därav väckt motion; samt

nr 64, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående framflyttande av straffbarhetsåldern.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkt 8 i nionde huvudtiteln av årets statsverksproposition gjorda framställning rörande anslag till lantmannaskolor ävensom två i ämnet väckta motioner;

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor m. m. ävensom två i ämnet väckta motioner; samt

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande konstitutionsutskottets memorial nr 15, angående fullbordad granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Utskottets tillkännagivande, att anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen.

Lades till handlingarna.

Utskottets jämlikt § 107 regeringsformen gjorda anmälan av vissa ärenden.

Punkten 1.

I denna punkt hade utskottet yttrat följande:

»Under december 1916 infördes med ångfartyget »Helios» till Sverige vissa partier ull, som voro konsignerade till arméförvaltningen och genom dennas försorg upplagrades å Skillingaryds mötesplats. Delvis var ullen inköpt för kronans räkning, delvis tillhörde den vissa yllefabrikanter. Med avseende på samtliga partierna hade emellertid från arméförvaltningens sida till engelska myndigheter lämnats meddelande därom, att de vore avsedda för arméns behov. Vissa av de yllefabrikanterna tillhöriga partierna utlämnades under början av 1917, i överensstämmelse med av Kungl. Maj:t den 30 december 1916 åt arméförvaltningens intendentsdepartement givet bemyndigande, till sina ägare, varvid avtal träffades om att de delar av dessa partier, som därtill voro tjänliga, skulle bearbetas för kronans behov, varemot beträffande återstoden förbindelse avgavs, att varken råvaran eller därav framställda fabrikat eller vid fabrikationerna uppkomna avfallsprodukter skulle komma att exporteras ur riket. Ifrågavarande bemyndigande var emellertid icke tillämpligt å visst parti av den å Skillingaryd lagrade ullen, då nämligen detta tillhörde fabrikanter, som ej voro leverantörer åt kronan, och f. ö. icke var av beskaffenhet att kunna för kronans behov med fördel bearbetas. För att utbekomma detta parti voro således ägarna nödsakade att göra en särskild framställning hos Kungl. Maj:t om rätt att disponera över den dem tillhöriga ullen. Någon tid dessförinnan hade intendentsdepartementet hos Kungl. Maj:t hemställt, att densamma, med begagnande av kronan tillkommande förköpsrätt, måtte av kronan övertagas. Sedan dessa framställningar den 5 april 1917 remitterats till arméförvaltningens intendents- och civila departement, förklarade sig departementen på angivna skäl icke hava något att erinra mot, att det ifrågavarande partiet på vissa villkor tillhandahölles sökandena. Detta utlåtande, som är daterat den 1 maj 1917 och till lantförsvarsdepartementet inkom den 7 maj, har först den 14 december 1917 föredragits i statsrådet. Därvid anmälde departementschefen, att han efter infordran för beredandet av detta på Kungl. Maj:ts prövning beroende ärende fått mottaga en av generalintendenten F. Frölich undertecknad värdsam promemoria från arméförvaltningens

Ang. utlämnande till enskilda av vissa importerade, till arméförvaltningen konsignerade ullpartier.

Ang. utlämnande till enskilda av vissa importerade, till arméförvaltningen konsignerade ullpartier.
(Forts.)

intendentsdepartement, vari, efter redogörelse för vad i frågan tidigare förekommit, rörande handläggningen av ovan omnämnda utlåtande av den 1 maj anfördes följande:

Efter det ärendet ånyo inkommit till Kungl. lantförsvarsdepartementet, blev chefen för intendentsdepartementets utrustningsbyrå, överstelöjtnanten E. Wikland, som för tillfället under min frånvaro för fältövningar var tillförordnad chef för intendentsdepartementet, av dåvarande statsrådet Åkerman kallad till överläggningar i ämnet och anmodades därvid av statsrådet dels att utlämna ullen till bolagen, dels ock att ombesörja, det ansökningen och de däröver avgivna yttrandena återtoges. Efter min återkomst till departementet anmälde överstelöjtnanten Wikland för mig, att ullen utlämnats mot erläggande till arméförvaltningen av alla kostnader, som bestritts för ullens försäkring och lagring samt liggedagsersättning m. m. Enligt sedermera inkommet intyg, som här bifogas, har ifrågavarande ull redan utlämnats till en del mindre svenska kammerier och spinnerier i och för kamning och spinning. Vid denna promemoria var fogat ett intyg av Sveriges textilindustriförbunds ombudsman utvisande, att avtal av nämnda bolag träffats med åtskilliga mindre svenska kammerier och spinnerier, som på grund av brist på material för egen räkning varit utan arbete, att kamma och spinna ifrågavarande ull i lön, samt att leveranser av garn på grund av nämnda avtal redan ägt rum.

Efter att hava redogjort för frågans förhistoria hemställde departementschefen vid ärendets föredragning den 14 december, att de beträffande ifrågavarande ullpartier gjorda framställningarna icke måtte föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd. I överensstämmelse härmed utföll även Kungl. Maj:ts beslut.

Då utskottet fäst sin uppmärksamhet vid ifrågavarande ärendet, har detta icke skett med hänsyn till dess slutliga handläggning, mot vilken intet synes vara att erinra. Anmärkningsvärt har utskottet däremot funnit det sätt, varpå det dessförinnan behandlats av dåvarande departementschefen, statsrådet Åkerman.

Utskottet har för det första — med hänsyn till de omständigheter, under vilka införseln av det ifrågavarande ullpartiet ägt rum — ej kunnat undgå att finna, att starka skäl talat mot bifall till yllefabrikanternas berörda ansökan om dispositionsrätt till detsamma. I samband med detta uttalande anser sig utskottet dock böra anmärka, att det icke råder minsta tvivel om, att varken det ifrågavarande ullpartiet eller av detsamma framställda fabrikat till någon del blivit utförda ur Sverige. Vad utskottet funnit särskilt anmärkningsvärt är emellertid det förhållandet, att beslutet om bifall till ansökningen icke har fattats av Kungl. Maj:t i statsrådet, utan av departementschefen ensam, på så sätt, att denne under hand till t. f. chefen för intendentsdepartementet riktat en anmodan att utlämna det ifrågavarande ullpartiet. Denna form för ärendets behandling kan utskottet icke finna tillfredsställande. Frågan, huruvida och på vilka villkor utlämnandet borde äga rum, var otvivelaktigt av den grannliga beskaffenhet och den betydelse i övrigt,

Ang. utlämnande till enskilda av vissa importerade, till arméförvaltningen konsignerade ullpartier.
(Forts.)

att det enligt regeringsformens föreskrifter icke tillkommit departementschefen att ensam därom besluta; detta så mycket mindre, som vid ärendets avgörande även sådana synpunkter ovillkorligen måste tagas i beaktande, som ej falla under chefens för lantförsvarsdepartementet prövning. Frågor av liknande beskaffenhet synas också regelbundet hava handlagts i statsrådet. Även de nu ifrågasvarande framställningarna från intendentsdepartementet och ullpartiets ägare voro ställda till Kungl. Maj:t; den form för ärendets handläggning, som departementschefen tillämpade, förutsatte därför, att dessa framställningar ävensom det yttrande, som över dem avgivits av civil- och intendentsdepartementen, genom departementschefens föranstaltande återtogos.

Med stöd av vad sålunda anförts, har utskottet funnit sig böra hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot förutvarande chefen för lantförsvarsdepartementet J. Åkerman för det sätt, varpå den förevarande frågan av honom handlagts.»

Beträffande nu föredragna punkt hade reservationer anförts

dels av herrar Clason, Bellinder och von Mentzer, greve Alexander Hamilton, greve Henning Wachtmeister samt herrar Räf, Hildebrand och Olsson i Broberg, vilka av angivna orsaker ansett ifrågasvarande ärende icke böra föranleda anmälan enligt § 107 regeringsformen;

dels av herr K. J. Ekman, som med instämmande i övrigt i den av herr Clason m. fl. vid denna punkt avgivna reservationen särskilt yttrat följande:

»Då den samtalsvis framställda anmodan att utlämna ifrågasvarande ullparti, som av dåvarande chefen för lantförsvarsdepartementet J. Åkerman riktats till t. f. chefen för arméförvaltningens intendentsdepartement och som uppenbarligen grundar sig på Kungl. Maj:ts i ärendet omförmälda beslut den 30 december 1916, icke har karaktären av en regeringshandling, utan intendentsdepartementets åtgärd att utlämna ullpartiet skett på dess eget ämbetsansvar, finner jag skäl icke föreligga för framställande av anmärkning uti det av utskottet ifrågasatta avseende.»

Herr Clason: Herr greve och talman, mina herrar! I den fråga, som beröres i denna punkt, hava vi reservanter så pass utförligt uttalat oss i vår reservation, att jag kan fatta mig ganska kort. och jag skall icke heller göra mera vid denna sena timme.

Enligt min uppfattning är den, som vid denna punkt är den mest klandervärda, utan tveivel utskottsmajoriteten själv. Ty då man sitter inför ett så grannliga värv som det, då det gäller att döma över statsråds ämbetsgärningar, är, synes det mig, första villkoret att man verkligen tager reda på alla akterna i målet, vilka för det samma hava någon betydelse, och sedan också lägger fram dessa akter. Det har utskottet i detta ärende i en ganska ovanlig grad underlåtit.

Ang. utlämnande till enskilda av vissa importerade, till arméförvaltningen konsignerade ullpartier.
(Forts.)

Saken gäller, såsom kammaren behagade finna, utlämnande till några fabrikanter, som voro nödställda, då de annars måst avskeda sina arbetare eller ställa dem utan arbete, av en del dem tillhöriga ullpartier, vid vilkas införande i landet avgivits den förklaringen, att de voro avsedda för arméns behov. Och en av de allra viktigaste frågorna för bedömande av detta utlämnande är naturligtvis den, på vilka villkor detta utlämnande skett. Men dessa villkor aktade utskottet icke nödigt att taga kännedom om, innan det fälde sitt domslut i målet. Det framgår nu emellertid av dessa villkor, att de fabrikanter, till vilka ullen utlämnades, fingo avgiva en förbindelse, dels att icke exportera något av vare sig råvaran eller därav framställda fabrikat eller vid fabrikationen uppkomna avfallsprodukter o. s. v., dels ock att, om arméförvaltningen påfordrade det, av den till dem utlämnade ullen förarbeta eller låta förarbeta det till envar utlämnade partiet balar till kläde i den mån och till de tider, som arméförvaltningen kunde komma att bestämma. Därmed faller, så vitt jag kan förstå, varje grund för den reella sidan av utskottets anmärkning. Ullen har endast utlämnats på sådana villkor, att arméförvaltningen behållit dispositionsrätten till det av detsamma tillverkade klädet.

Vad åter angår sakens formella sida kan det också vara nog att i korthet hänvisa till vår reservation. Det framgår av densamma fullt otvetydigt, att då ullfabrikanternas ombud i december 1916 hos Kungl. Maj:t begärde, att respektive lastägare skulle få disponera sina delar av den last, som med ångfartyget Helios inkommit — det är denna last det här gäller — då avsåg detta ombud, såsom naturligt var, *samtliga* lastägare. Och då Kungl. Maj:t i december 1916 beslöt, att »fabrikanterna skulle få disponera» sina andelar av de med Helios inkomna ullpartierna, har Kungl. Maj:t icke undantagit någon av fabrikanterna. Då har utskottet sedan velat göra gällande, att detta bemyndigande icke var tillämpligt för ett visst parti av ull, det som det här gäller, enär detta parti tillhörde fabrikanter, som icke voro leverantörer åt kronan, och enär den »icke var av beskaffenhet att kunna för kronans behov med fördel bearbetas», såsom utskottet skriver. Ja, så står det nu emellertid icke i den skrivelse från arméförvaltningens intendentsdepartement den 16 februari 1917, vilken utskottet här syftar på. Det står icke där något utsagt om att bemyndigandet »icke var tillämpligt» på de senare partierna. Det står endast, att man icke kunnat utlämna partiet, emedan fabrikanterna icke voro tillverkare av för armén erforderliga varor, och det står vidare ingenting om, att ullen icke kunde med fördel bearbetas för kronans behov. Så mycket mindre kunde det stå något sådant, som arméförvaltningens intendentsdepartement i samma skrivelse hemställde, att kronan skulle inköpa ullen — till vilken kronan hade förköpsrätt — naturligtvis för att låta bearbeta den för sitt behov.

Vad som fattades för utlämnande till de senare fabrikanterna var således blott en uppgörelse med dessa fabrikanter, som kunde göra också dem till leverantörer, och när omsider en sådan kom

till stånd och de befunnits vara villiga att avgiva förbindelse att vid påfordran arbeta för arméförvaltningens räkning, fanns intet som helst hinder att lata beslutet av den 30 december 1916 tillämpas även på dem, varför arméförvaltningen, när den i skrivelse längre fram på våren 1917 säger, att den icke har någonting emot att partiet utlämnas även till dessa, också åberopar det beslutet, när den hemställde om ullens utlämnande.

Enligt denna uppfattning, vilken vi för övrigt framlagt i reservationen, har utskottet alltså även haft orätt i den formella delen av sin anmärkning.

För övrigt kan jag icke underlåta att påpeka ännu en sak. Utskottet meddelar, att en redogörelse för hela denna historia sedan kom upp i statsrådet den 14 december 1917, varvid på departementschefens tillstyrkan Kungl. Maj:t beslöt, att saken icke skulle till någon vidare åtgärd föränleda. Om nu utskottet hade haft rätt i sina påståenden om frågans förhistoria, om alltså statsrådet Akerman på våren utan laga grunder hade förordnat om utlämnande av ett under kronans dispositionsrätt liggande ullparti, om arméförvaltningens intendentsdepartement hade åtljytt en sådan oförlig och olaglig anmodan av statsrådet, ja, vad skall man då säga om Kungl. Maj:t i december 1917 — vars beslut varit föremål för utskottets granskning — vilken lätit detta passera utan någon som helst anmärkning, ehuru alla fakta i målet framlagts för Kungl. Maj:t? Så vitt jag förstår hade det under sådana förhållanden varit Kungl. Maj:ts skyldighet att ögonblickligen reagera mot de där oriktigheterna. Men även den omständigheten, att Kungl. Maj:t icke gjort detta, utan lät vid saken bero, är alltså också den ett ytterligare skäl för den uppfattning vi reservanter uttalat, att vad som gjorts av statsrådet Akerman och arméförvaltningen under ett tidigare skede av ärendets behandling, var formellt alldeles i sin ordning, emedan det skedde inom ramen av det beslut av den 30 december 1916, som redan förut av konstitutionsutskottet granskats och vunnit decharge,

Jag har naturligtvis intet annat yrkande att göra, än att punkten lägges till handlingarna.

Herr Mannheimer: Herr talman, mina herrar! Det fall, som givit anledning till utskottets anmärkning i denna punkt, har inträffat under tillämpningen av en av den Hammarskjöldska regeringen införd anordning, som bestått däri, att med regeringens samtycke arméförvaltningen under vissa omständigheter ställt sig som mottagare till varor, som importerats även för enskildas räkning. Vid beviljande av en sådan rätt brukade arméförvaltningen förbehålla kronan en viss rätt att få övertaga varorna för kronans räkning. Under år 1916 förekommo flera sådana fall.

I överensstämmelse med denna — jag kan ju säga praxis, som utbildat sig, hade vissa partier ull under december 1916 importerats till Sverige från Sydamerika med ångaren Helios och med Kungl. Maj:ts samtycke konsignerats till arméförvaltningen. En del av

Ang. utlämnande till enskilda av vissa importerade, till arméförvaltningen konsignerade ullpartier.

(Forts.)

Ang. utlämnande till enskilda av vissa importerade, till arméförvaltningen konsignerade ullpartier.
(Forts.)

dessa partier tillhörde kronan, en del tillhörde vissa yllefabrikanter, och i avseende på samtliga dessa partier hade avgivits förbindelse till främmande makt, att de voro avsedda för arméns behov. I december 1916 ingav arméförvaltningens intendentsdepartement en skrivelse till Kungl. Maj:t, vari meddelades, att svenska yllefabrikantföreningen hos departementet anhållit om meddelande, huruvida arméförvaltningen hade för avsikt att själv övertaga dessa partier, eller om fabrikanterna kunde få ut partierna, i vilket fall de förklarade, att de voro villiga att avgiva viss förbindelse, varigenom deras rätt att förfoga över ullpartierna bleve begränsad. Intendentsdepartementet, som sade sig icke anse sig behöva av militära skäl avstyrka, att den begärda dispositionsrätten upplättes till yllefabrikanterna, hemställde, att därest med hänsyn till omständigheterna i övrigt så kunde ske, ifrågavarande fabrikanter finge disponera över ullen, dock att de skulle vara skyldiga att underkasta sig vissa i departementets skrivelse föreslagna villkor, bland annat att de skulle förplikta sig att för visst i skrivelsen angivet per meter beräknat uträknat pris förarbeta till kläde den grövre ull, som vore lämplig för framställning av kläde.

Genom Kungl. Maj:ts beslut den 30 december 1916, varom den förste ärade talaren erinrade, bemyndigades intendentsdepartementet att till ifrågavarande yllefabrikanter utlämna ullpartierna, därvid Kungl. Maj:t i allo godkände de villkor, som av arméförvaltningens intendentsdepartement hade föreslagits. Den 16 februari 1917 ingav departementet en ny inlaga till Kungl. Maj:t, och i denna inlaga erinrade departementet därom, att genom Kungl. Maj:ts nyss berörda beslut av den 30 december 1916 svenska yllefabrikantföreningens medlemmar hade medgivits rätt att på de i sagda beslut angående dispositionsrätten över vissa per ångaren Helios skeppade ullpartier närmare angivna villkor själva förfoga över de dem tillhöriga partierna, varefter departementet ordagrant säger följande: »Däremot har dylik rätt icke kunnat medgivas en del andra firmor, på den grund, att de icke voro tillverkade av för armén erforderliga varor och leveransavtal för arméns räkning i följd härav icke kunde tänkas ifrågakomma». Intendentsdepartementet ansåg sig av militära skäl böra hemställa om rätt att självt få övertaga ifrågavarande ullpartier, enär arméns förråd av ull var i starkt behov av ökning.

Kort efter det denna intendentsdepartementets skrivelse hade inkommit till Kungl. Maj:t, ingavs en skrivelse också från ifrågavarande fabrikanter, vari de å sin sida anhöllo att få disponera över ullpartierna, och som skäl härför anförde de, att om de icke finge råvaran, de skulle nödgas inställa driften i sina fabriker, vilket i sin ordning skulle hava till följd stor arbetsbrist och nöd hos deras många arbetare.

Bada dessa skrivelser, den från intendentsdepartementet och den från fabrikanterna, remitterades till arméförvaltningens intendents- och civila departement för yttrande. Dessa inkommo också med ett gemensamt yttrande den 1 maj 1917, däri de fortfarande vid-

höllo, att kronan hade behov av detta ullparti, men dock förklarade, att de icke ville ställa sig avvisande gent emot fabrikanternas krav, därest Kungl. Maj:t fann, att de omständigheter, som av fabrikanterna åberopades, voro av den natur, att de militära skälen borde vika. Utan att avvakta Kungl. Maj:ts beslut i anledning av de tre skrivelserna, arméförvaltningens intendentsdepartements skrivelse av den 16 februari 1917, fabrikanternas skrivelse och den gemensamma skrivelserna, ifrån arméförvaltningens båda departement, anmodade statsrådet Åkerman intendentsdepartementet att utan vidare utlämna de ifrågakvarande ullpartierna.

Detta är nu i största korthet en redogörelse för de väsentligaste omständigheter, som föreligga i detta fall.

Till försvar för den ifrågakvarande av statsrådet Åkerman vidtagna åtgärden hava reservanterna anfört i huvudsak följande. Kungl. Maj:ts beslut av den 30 december 1916 innehöll bemyndigande för intendentsdepartementet att avlämna jämväl de partier ull, varom de senast omförmälda fabrikanterna gjort framställning, och då utskottet granskat och lämnat utan anmärkning beslutet av den 30 december 1916, så följer därav, att utskottet måste anses hava beviljat dacharge även för den åtgärd, som statsrådet Åkerman vidtog, då han, såsom en konsekvens till beslutet, anmodade intendentsdepartementet att utlämna ullen.

Reservanterna ha varit synnerligen angelägna om att framhålla, att utskottet granskat och lämnat utan anmärkning beslutet av den 30 december 1916. I avseende härå må endast anmärkas, att enligt min mening man av denna anledning icke får draga allt för långt gående slutsatser. Anledningen till att anmärkning icke gjorts kan hava varit, att utskottets uppmärksamhet ej fäst vid denna fråga ur de synpunkter, som nu äro av betydelse. Men det kan också bero på, att den överenskommelse, som arméförvaltningens intendentsdepartement på grund av bemyndigandet den 30 december 1916 träffade med vissa yllefabrikanter, jag menar alltså icke med de två sista, utan med de andra, berörde just leverantörer till armén. Emellertid anser jag mig icke i vidare mån behöva beröra denna fråga, ty den saknar enligt min mening all betydelse för bedömande av det fall, som nu föreligger. Det är nämligen efter min mening alldeles tydligt, att reservanternas utgångspunkt, den nämligen, att beslutet av den 30 december 1916 innehöll bemyndigande, som gav statsrådet Åkerman rätt att göra vad han gjorde, är oriktig och ohållbar. Det tror jag mig fullt klart kunna bevisa. I det föregående har påpekats, att Kungl. Maj:ts bemyndigande av den 30 december 1916 fattades i anledning av framställning från arméförvaltningens intendentsdepartement och innebar ett godkännande till punkt och pricka av vad departementet självt föreslagit. Det framgår vidare av den av mig lämnade redogörelsen, att intendentsdepartementet självt i sin av mig här återgivna inlägga till Kungl. Maj:t av den 16 februari 1917 förklarar, att sagda bemyndigande icke omfattade rätt att träffa avtal med någon av de i densamma avsedda fabrikanterna. Jag erinrar ånyo om, att inten-

Ang. utlämnande till enskilda av vissa importerade, till arméförvaltningen konsumerade ullpartier.
(Forts.)

Ang. utlämnande till enskilda av vissa importerade, till arméförvaltningen konsignerade ullpartier.
(Forts.)

dentsdepartementet säger, att »däremot dylik rätt icke kunnat medgivas en del andra firmor på den grund att dessa icke vore tillverkare av för armén erforderliga varor och leveransavtal för arméns räkning i följd härav icke kunde tänkas ifrågakomma».

Inlagan den 16 februari 1917 ingavs endast några få, ungefär sju veckor efter det Kungl. Maj:t fattat sitt beslut den 30 december 1916. Den var undertecknad av alldeles samma personer som underskrivit *dels* intendentsdepartementets skrivelse, som låg till grund för sistnämnda beslut, och *dels* samma departements gemensamt med det civila departementet avgivna yttrande av den 1 maj 1917. Reservanterna torde icke rimligen kunna göra anspråk på att bättre än departementet självt veta innebörden av departementets egna förslag. Departementet hade föreslagit det bemyndigande, som Kungl. Maj:t godkände den 30 december 1916. Departementet förklarade självt i inlagan av den 1 februari 1917, att det icke ansåg, att detta bemyndigande omfattade dessa fabrikanter. Nu komma reservanterna och säga: jo, detta bemyndigande omfattade dessa fabrikanter. Då påstår jag, att departementet självt förstår och vet detta bättre, än reservanterna kunna göra. Enligt min mening behöves det icke mer än detta påpekande. Det är alldeles tillräckligt för att beröva reservanterna den lösa grund de bygga hela sin argumentation på. Det finns icke något sådant bemyndigande. Statsrådet Åkerman hade således enligt min mening genom sitt förfarande gjort sig skyldig till ett fullkomligt typiskt exempel på ministerstyrelse, och det kan icke väcka annat än den allra största förvåning, att reservanterna icke anslutit sig till denna anmärkning, i all synnerhet som de i sina reservationer framställt anmärkning mot sådant, som långt mindre än detta fall kan anses utgöra exempel på ministerstyrelse.

Innan jag lämnar denna fråga, anser jag mig böra påpeka en annan omständighet, som kan hava viss betydelse här och som jag därför vill fästa uppmärksamheten på.

I sin inlaga den 30 december 1916 säger departementet, att det icke anser sig böra av militära skäl avstyrka bifall till de däri avsedda fabrikanternas ansökan. I sin inlaga den 16 februari 1917 säger sig departementet däremot böra av militära skäl hemställa, att Kungl. Maj:t måtte med begagnande av kronans förköpsrätt besluta, att ifrågavarande parti skulle övertagas av kronan. Det gällde således i senare fallet att avväga de olika skälen, å ena sidan de militära skälen och å andra sidan dem, som kunde hänföras till fabrikanternas behov av råmnen. Denna fråga kom aldrig under Kungl. Maj:ts prövning. Det blev icke Kungl. Maj:t, till vilken alla framställningarna ha gjorts, utan det blev statsrådet Åkerman, som egenmäktigt avgjorde *dels* den frågan huruvida i ifrågavarande fall arméns behov av ull, vilket departementet förklarade vara i hög grad trängande, skulle tillerkännas större betydelse än det behov, som fabrikanterna hade för upprätthållande av fabriksdriften, *dels* den mycket grannliga och ömtåliga frågan, om ullen under föreliggande

omständigheter skulle utlämnas till fabrikanter, som icke voro leverantörer till armén.

Efter den redogörelse, som jag nu lämnat, torde de anmärkningar, som reservanterna framställt mot majoriteten inom utskottet, hava fått sin rätta belysning.

Emellertid vill jag upptaga ett par av dessa anmärkningar, i all synnerhet som den föregående ärade talaren upprepat en del av dem nu under debatten.

Reservanterna hava sagt, att utskottsmajoriteten lämnat en redogörelse, som i viktiga punkter varit ofullständig. Det är den ena anmärkningen. Jag undrar, om icke med större fog en dylik anmärkning skulle kunna framställas emot reservanterna. Majoriteten har vinnlagt sig om att icke vara utförligare än som varit nödvändigt för att motivera sin anmärkning, och jag tror, att envar, som tagit del av vad som från båda sidor framkommit i denna sak, måste medgiva, att utskottsmajoriteten icke försummat att nämna något, som varit till förmån för den, mot vilken anmärkningen riktats. Reservanternas sätt att referera handlingarna, t. ex. deras underlåtenhet att omnämna innehållet i intendentsdepartementets skrivelse av den 16 februari 1917, ett aktstycke, varur jag ett par gånger uppläst en för fragans bedömande avgörande del, som tydligt visar, huru departementet självt uppfattat bemyndigandet av den 30 december 1916, torde med mycket mera fog kunna betecknas såsom i mycket väsentliga punkter ofullständigt. En annan anmärkning, som reservanterna gjort, är den, att majoriteten avgjort ärendet, utan att avvakta det svar, som infördrats från arméförvaltningen rörande de villkor, på vilka utlämnandet till fabrikanterna skedde. Denna anmärkning är så till vida vilseledande, som reservanterna och den siste ärade talaren mycket väl veta, att majoriteten inom utskottet fick kännedom om innehållet i den handlingen, innan betänkandet var färdigt att expediera, och att detta föranledde majoriteten att, i enlighet med vad som anmäldes inför utskottet, göra en mindre redaktionell ändring i sitt betänkande, till vilken ändring utskottets samtycke inhämtades.

I detta sammanhang kan jag icke underlåta att fästa uppmärksamheten på hurusom reservanterna till styrkande av den standpunkt de intagit i saken särskilt framhållit, att de fabrikanter, som genom statsrådet Åkerman utfingo sin ull, även var för sig fingo förbinda sig att efter anfordran från arméförvaltningen förarbeta eller låta förarbeta ullen till kläde. Detta skulle enligt reservanternas mening ge stöd för deras påstående, att dessa fabrikanter måste anses likställda med dem, som verkligen voro leverantörer till kronan. När man vet, att dessa fabrikanter aldrig förut varit leverantörer till kronan, när man vidare vet, att dessa leverantörer icke kunnat åtaga sig leverans av kläde till armén till följd av att deras maskinella anordningar icke voro sådana, att de över huvud taget kunde tillverka sådana varor, och då man vidare vet, att denna förbindelse icke innehåller något som helst villkor rörande det pris, till vilket dessa fabrikanter skulle tillverka kläde, frågar jag, om

Ang. utlämnande till enskilda av vissa importerade, till arméförvaltningen konsignerade ullpartier.
(Forts.)

Ang. utlämnande till enskilda av vissa importerade, till arméförvaltningen konsignerade ullpartier.
(Forts.)

det verkligen kan hava funnits något som helst skäl för den siste ärade talaren att nu åter erinra om denna förbindelse och göra detta för att styrka en uppfattning om att de nu ifrågavarande fabrikanterna voro i det avseendet likställda med de fabrikanter, som vore leverantörer till armén och som förbundit sig att till ett visst fastställt pris leverera kläde till armén. Detta överlämnar jag med stort lugn till kammaren att avgöra.

Granskningen av handlingarna i denna sak har varit ägnad att i hög grad styrka den uppfattning många i vårt land hyst, att det under den Hammarskjöldska regeringen inledda system i vår handelspolitik, som bestod däri, att man för att få kontroll över importen exempelvis på sätt som skett i detta fall låtit statens förvaltningsorgan i stor utsträckning ikläda sig förpliktelser direkt gentemot utlandet, varit allt annat än lyckligt för vårt land. Från mångt sakkunnigt håll har ofta framhållits, att en bättre väg varit, om industriens och handelsens egna organisationer, givetvis under kontroll från statens sida, fått sköta denna verksamhet. Hade den vägen anlåtats i större utsträckning, hade säkerligen åtskilligt undvikits, som varit ägnat att öka de svårigheter, denna tid medfört för vårt land.

Det är några av de reflexioner, man icke kunnat undgå att göra, då man haft tillfälle att taga del av handlingarna i denna sak.

Jag ber, herr talman, att få yrka, att denna punkt lägges till handlingarna.

Herr Clason: Jag skall icke länge upptaga kammarens tid, ty i detta ärende förhåller det sig så, att det är, som det heter, »viel Geschrei und wenig Wolle». Jag ber emellertid att få påpeka, att då det gäller en anmärkning som stöder sig på innebörden i Kungl. Maj:ts beslut, måste man gå till Kungl. Maj:ts beslut självt och se efter vad det innehåller. Och detta Kungl. Maj:ts beslut av den 30 december 1916 skiljer icke, såsom utskottet förutsatt då utskottet gjort sin anmärkning, på skilda partier av ull. Beslutet är alldeles generellt, gäller all med »Helios» inkommen ull och bemyndigar vederbörande att utlämna denna ull under vissa villkor åt representanterna för ullfabrikanterna. Den föregående talaren sade, att det var de svenska yllefabrikanternas förening, som fick det tillståndet. Nej, det var icke så, det var deras inköpskommitté, men den representerade därvid såväl ledamöter tillhörande föreningen som även firmor utom densamma. Det var således ett fullständigt generellt bemyndigande, ehuru det var förknippat med vissa villkor. I dessa villkor står icke något som helst om, att den till vilken ullen utlämnades skulle dessförinnan varit leverantör till kronan. Det står icke ett ord om den saken där. Det står, att vederbörande skulle avgiva viss förbindelse, och dessa förbindelser skulle innehålla just vad som sedan förts in i förbindelserna från *alla* fabrikanter, nämligen, att de voro skyldiga att vid påfordran tillverka varor för kronans räkning. Vidare står det, att i mån som det fanns grövre ull i de utlämnade partierna skulle av den ullen tillverkas kom-

misskläde för ett visst pris. Det är givet, att med stöd av detta utlämnade man genast ull, allt eftersom man kunde träffa avtal med fabrikanterna. I början träffade man avtal med vissa; sedan blev det fråga om att träffa avtal även med de övriga, och det visade sig längre fram på varen, att det var möjligt att träffa sådana avtal även med dessa.

Ang. utlämnade till enskilda av vissa importerade, till arméförvaltningen konsignerade ullpartier.

(Forts.)

Då den förre talaren framhöll, att det icke var möjligt för de senare fabrikanterna att tillverka varor för kronans räkning, är detta helt och hållet ett misstag, ty de fingo ju åtaga sig att tillverka sådana för kronans räkning. Och även av den ull, som tidigare inkommit och utlämnats, har för övrigt för kronans räkning tillverkats icke blott kommisskläde, utan även andra varor: garn till tröjor, filtar, blått kläde o. s. v. Och det är naturligtvis arméförvaltningens sak att tillhålla fabrikanterna att förfärdiga sådana varor, som äro användbara för kronans och arméns behov. Således är det ingen reell skillnad på vad de fabrikanter skulle göra, som senast fingo ut sina partier, och de som fått ut sina förut.

Herr Mannheimer: Bara en anmärkning — och den upplysningen tycker jag att siste ärade talaren skulle ha lämnat kammaren — nämligen att arméförvaltningen aldrig beställt några varor av den ull, som lämnades till dessa fabriker, vilka sist fingo ut ullen.

Herr Clason: Det beror helt enkelt på, att ullen skickats till kamning vid andra verkstäder, som hålla på att verkställa denna behandling därav, och beställning lär nog komma, sedan ullen blivit kammad och garnet färdigt.

Herr Hellberg: Då herr Clason sökte göra gällande, att precis samma fall föreligger ifråga om båda grupperna av fabrikanter, torde det väl ändå vara skäl att erinra därom, att ullen, då man fick ut den från England, var underkastad förbindelse från svenska myndigheters sida, att den skulle användas för arméns behov. Det villkoret kunde i någon mån anses vara uppfyllt, då den utlämnades till kronans leverantörer, under förutsättning, att åtminstone en del av den skulle användas just för detta behov. Men då här föreligger ett fall, då ullen utlämnats till sådana, som aldrig varit kronans leverantörer och icke hade någon förutsättning att kunna tillverka den för nämnda behov, förelåg i sanning anledning att göra en skillnad och upptaga saken till ny prövning inom regeringen; och den efterbehandling, som ärendet sedermera underkastades i september förra året visar ju också, att man då haft denna uppfattning.

Efter härmed slutad överläggning lades förevarande punkt till handlingarna.

Ang. viss tele-
gramförmed-
ling för Tysk-
lands räkning
m. m.

Punkten 2.

Under denna punkt hade utskottet yttrat följande:

»Den 8 september 1917 lät nordamerikanska statssekreteraren för utrikesärenden meddela pressen i Förenta staterna, att, enligt vad han hade sig bekant, vissa telegram i chiffer hade befordrats från tyska legationen i Buenos Aires till utrikesdepartementet i Berlin genom den svenska legationen i Buenos Aires och utrikesdepartementet i Stockholm. Samtidigt offentliggjordes innehållet i tre av de telegram, som sålunda uppgåvos hava befordrats.

I en med anledning av detta meddelande utfärdad kommuniké från det svenska utrikesdepartementet den 10 september 1917 bekräftades, att telegramförmedling av nu angiven beskaffenhet hade medgivits. Det anfördes emellertid, att dylika medgivanden hade lämnats representanter för båda de krigförande parterna. Vad särskilt anginge Förenta staterna hade under år 1917 härvarande nordamerikanska minister vid särskilda tillfällen begärt och erhållit översändande av brev och telegram till och från Turkiet, detta även å en tid, då sistnämnda land ej ännu var i krig med Förenta staterna och dessas intressen ej ännu övertagits av svenska beskickningen i Konstantinopel. Dessa telegram hade befordrats över Tyskland. Nordamerikanska statssekreteraren hade också den 14 april särskilt låtit uttala sin tacksamhet för härmed ådagalagd internationell hövlighet (courtesy).

Utskottet har icke anledning att giva en uttömmande redogörelse för frågans vidare utveckling efter denna kommunikés utfärdande. Det är endast en omständighet, som utskottet önskar framhäva.

Av den nya kommuniké, som den 15 september 1917 utfärdades från utrikesdepartementet med närmare upplysningar angående den i den första kommunikén oförmälda förmedlingen för Förenta staternas räkning framgår det bland annat, att denna förmedling så till vida varit av helt annan beskaffenhet än den, som utförts för Tysklands räkning, att de från Konstantinopel till New York genom Sveriges försorg befordrade telegrammen visserligen varit satta i amerikansk chiffer, liksom de tyska telegrammen i tysk sådan, men denna amerikanska chiffer varit känd för svenska legationen i Konstantinopel i olikhet med vad fallet varit i fråga om den tyska förmedlingen, hade sålunda möjlighet till kontroll från den svenska diplomatiens sida förelegat. Utskottet kan icke finna annat än att genom denna förklaring den analogi mellan de åt Tyskland och de åt Förenta staterna gjorda tjänsterna, som i den första kommunikén uppdrogs, förlorat sin tillämplighet. Det hade enligt utskottets mening varit önskvärt, att detta förhållande klarlagts före den första kommunikéns utfärdande. Därest de sålunda meddelade uppgifterna, vilka voro ägnade att bibringa en oriktig föreställning om de föreliggande omständigheterna, hade

uteblivit, skulle tvivelsutan frågans lugna avveckling hava befordrats.

Utskottets anmärkning i nu förevarande fråga riktar sig i första hand mot telegramförmedlingen för Tysklands räkning i och för sig. Utskottet har icke ansett sig böra ingå på en prövning, huruvida förmedlingen ur folkrättslig synpunkt var tillätlig eller ej; alldeles oavsett huru denna fråga besvaras, har det nämligen för utskottet stått klart, att förmedlingen ur andra synpunkter förtjänar starkt klander. Utskottets granskning av till ärendet hörande handlingar har otvetydigt givit vid handen, att man inom departementet icke blott saknade kännedom om innehållet av de meddelanden, som genom dess försorg förmedlades, utan även möjlighet att kontrollera detsamma. Det är för övrigt anmärkningsvärt, att — enligt vad departementets åtgöranden i september 1917 giva vid handen — dess telegramförmedling för Tysklands räkning inleddes och fortgått, utan att man tagit frågan om dess berättigande under sorgfälligt övervägande ur folkrättslig synpunkt och ur synpunkten av diplomatisk kutym, en omständighet, varigenom Sveriges position i de meningsutbyten, som efter telegrammens offentliggörande utspunno sig, i hög grad försvårades. Med hänsyn till de förhållanden, under vilka förmedlingen ägde rum, hava dessa omständigheter synts utskottet vittna om, att departementet icke gått till väga med den varsamhet och försiktighet, som vårt lands ömtåliga läge borde hava gjort till en bjudande plikt. Utskottets anmärkning riktar sig i så måtto mot förutvarande utrikesministrarna K. A. Wallenberg och A. Lindman, under vilkas ämbetstid telegramförmedlingen för Tysklands räkning dels inleddes, dels fortgick, och vilka alltså bära ansvaret för densamma.

Därjämte har utskottet emellertid, såsom den ovan givna framställningen visar, särskilt uppmärksammat de åtgärder, som från utrikesministern A. Lindmans sida vidtogos, sedan telegramförmedlingen blivit bragt inför offentligheten. Vad som därom anförts i det föregående, vittnar enligt utskottets uppfattning framför allt om, att det ej inom departementet rått den klarhet över frågans allmänna läge och innebörd, som man kunnat äga rätt att på detta håll förutsätta och som för en lugn och med Sveriges värdighet överensstämmande avveckling av densamma varit av behovet i hög grad påkallad. Den bristande klarheten röjde sig särskilt i försöken att avvärja den mot departementet riktade kritiken genom åberopande av omständigheter, som i själva verket endast i det fallet kunde tillmätas beviskraft, att man förbisåg det väsentligaste i kritiken. Utrikesdepartementet var med ett ord sagt icke tillbörligt rustat för de uppgifter, som den s. k. telegramaffären ställde på detsamma. Detta förhållande torde enligt utskottets mening väsentligen böra tillskrivas allvarliga bristfälligheter i departementets arbetssätt. Det konstitutionella ansvaret härför bär emellertid den vid ifrågakvarande tillfälle fungerande utrikesministern.

Det har slutligen också synts utskottet anmärkningsvärt, att frågan om sättet för den s. k. telegramaffärens avveckling, vilken

Ang. viss telegramförmedling för Tysklands räkning
m. m.

(Forts.)

Ang. viss telegramförmedling för Tysklands räkning m m..

(Forts.)

var av den ömtåliga och för Sveriges förhållande till främmande makter betydelsefulla natur, att den förtjänat att upptagas till behandling i statsrådet, uteslutande handlagts av vederbörande departementschef.

På de skäl, som i det föregående anförts, har utskottet ansett sig böra hos riksdagen göra anmälan mot förutvarande utrikesministrarna K. A. Wallenberg och A. Lindman enligt § 107 regeeringsformen.»

Mot förevarande punkt hade reservation avgivits av herrar *Clason, Bellinder, K. J. Ekman, von Geijer, von Mentzer, greve Alexander Hamilton, Räf, Hildebrand och Olsson* i Broberg, vilka ansett, att uti ifrågavarande ärende anmärkning icke bort göras.

Herr Wallenberg: Herr greve och talman, mina herrar! Då konstitutionsutskottet i denna punkt anmält mig såsom förutvarande utrikesminister för riksdagen, skall jag be att få yttra några ord, utan att träda den varsamhet för nära, som ämnet ovillkorligen kräver.

Under den långa och svåra tid, under vilken jag var chef för utrikesdepartementet, har jag efter bästa förmåga sökt att avstyra allt som kunde rubba den neutralitet, Sveriges konung och riksdag beslutat upprätthålla. Ingen, som icke varit initierad i förhållandena, kan ana, vilka svårigheter utrikesministern hade att utstå under dessa år, svårigheter utifrån och svårigheter inifrån. Mig veterligen har jag icke begått någon neutralitetsvidrig handling. Kan något sådant med fog påvisats hava skett från utrikesdepartementets sida, beklagar jag det, och naturligtvis bär jag ansvaret därför. Jag beklagar också, om en försummelse från min sida föranlett min efterträdare att följa ett dåligt exempel.

Utskottet säger i slutet av denna punkt: »Utrikesdepartementet var med ett ord sagt icke tillbörligt rustat för de uppgifter, som den s. k. telegramaffären ställde på detsamma. Detta förhållande torde enligt utskottets mening väsentligen böra tillskrivas allvarliga bristfälligheter i departementets arbetsätt». Det är sant, men det är icke hela sanningen, ty det fanns också en annan brist och det var bristen på krafter. Arbetssättet måste rättas efter de krafter, som finnas till förfogande. Jag tillät mig under min ministertid att med hjälp av de sakkunniga, som funnos att tillgå, upprätta ett förslag till omorganisation av utrikesdepartementet. Då detta förslag gått igenom alla skärseldar, återstod icke stort annat än en dekorationsförändring utan någon vidare betydelse.

Jag tillåter mig, herr talman, att begagna detta tillfälle för att lägga icke allenast denna kammare utan riksdagen på hjärtat, att när ett förståndigt förslag till omorganisation av utrikesdepartementet kommer fram, biträda detta förslag, ty det är av oändligt stor vikt för vårt land. Och det utrikesdepartement, som har fungerat under dessa svårigheter, har icke varit av sådan beskaffenhet, att det kunnat fullgöra sina skyldigheter. Ingenting är så ont, att det

icke har något gott med sig; och skulle vad som här förefallit och den insikt, konstitutionsutskottet fått i departementets inre organisation, kunna leda därhän, att riksdagen beslutar en omorganisation av utrikesdepartementet, då gör det ingenting, om både smeden och bagaren bli hängda — benämningar varmed en härvarande morgontidning åsyftar de tvenne föregående utrikesministrarna.

*Ang. viss tele-
gramförmed-
ling för Tysk-
lands räkning
m. m.
(Forts.)*

Herr von Geijer: Herr talman! Jag jämte åtta andra ledamöter av konstitutionsutskottet hava på denna punkt anmält vår reservation under yrkande, att anmärkningen i fråga icke bort framställas. Jag skall be att med några ord få framföra de grunder, på vilka vi därvidlag stött oss.

Detta är en synnerligen viktig fråga, och det är påtagligt, att det ligger också vikt för oss uppå att få till protokollet antecknade några ord till stöd för vår hållning i saken.

Då vi reserverat oss i denna sak, betyder det icke, att vi skulle ha gillat allt vad som förekommit i denna fråga. Tvärtom, det finns mycket som vi icke gilla, men vi hava icke desto mindre varken ansett, att anmärkningen bort framställas, eller godkänt den form i vilken dess framställande skett. Det är nämligen så, att den fråga, om vilken det nu rör sig, är en för länge sedan avvecklad fråga. Den utrikesminister, som bär ansvaret för denna telegramförmedlings upptagande och fortgång, och den kabinettssekreterare, som burit det närmaste ansvaret därför, äro redan för länge sedan ur tjänst — denne kabinettssekreterare fick lämna tjänsten just för denna frågas skull. De missgrepp, som blivit begångna, hava blivit av den följande utrikesministern rättade, genast som anmärkningarna i saken kommit till hans kännedom. Full säkerhet har vunnits för att misstaget icke kommer att återupprepas. De beklaganden, som voro på sin plats, blevo genast avgivna; den allvarliga protest mot dem, som missbrukat vårt förtroende, avgavs omedelbart; och den storm, som någon tid rasade, lade sig också ganska snart. I vems intresse — vi framställa den frågan — skulle det ligga att åter riva upp saken? Icke är det Sveriges, ty ett återupprepande är uteslutet och full rättelse vunnit.

Icke heller hava vi kunnat godkänna det sätt varpå denna sak bragts å bane. Utskottet säger, att det icke anser sig böra ingå i någon prövning, huruvida förmedlingen ur folkrättslig synpunkt varit tillätlig eller icke. Det är för utskottet nog, att den ur andra synpunkter var klandervärd. Utskottet vet emellertid, att i akterna föreligger en folkrättslig utredning av saken, och utskottets majoritet känner till, att denna utredning slutar på sådant sätt, att frågan om det neutralitetsstridiga i en dylik telegramförmedling ingalunda är klar. Sedan utredningen nämligen framhållit, att telegrambefordran för den krigförandes räkning genom neutral stats organ ej strider mot neutraliteten, då telegrammen bevisligen ej ha militärt värde, och att den ej heller strider mot neutraliteten, då staten varit i tillfälle att kontrollera, att förmedlingen i anseende till telegrammets innehåll, slutliga destination och ursprungliga avsändare

Ang. viss tele-
gramförmed-
ling för Tysk-
lands räkning
m. m.

(Forts.)

ej är neutralitetsvidrig — sedan utredningen, säger jag, framhållit detta, fortsätter den: »Skäl och analogier kunna anföras till stöd för att jämväl förmedling av telegram från en krigförande stat till ett dess organ i neutralt land *även utan antydd kontroll*» — d. v. s. utan att man *kan* kontrollera innehållet, just det fall som föreligger här — »ej är neutralitetsvidrig». Ser man på dessa skäl och analogier, för vilka utredningen redogjort, finner man av den intressanta utredningen, att bland dem föreliggande bland annat uttalanden från engelskt håll. Emellertid vill jag här inskjuta, att detta ingalunda innebär, att vi skulle gilla vad som passerat, men till ett rättvist bedömande av hela frågan hör detta folkrättsliga förhållande med, och det har synt oss, att utskottsmajoriteten icke bort tyst gå förbi detta faktum.

Det finnes också i handlingarna uttalanden, som gå i den riktning, att vad som skett genom Sverige även skett genom andra och från den andra sidan; och det ej blott genom brev, vilka såsom slutna naturligtvis varit till sitt innehåll okända av förmedlaren. Det är ganska märkvärdigt, att just dessa sista dagar vissa omständigheter kommit i dagen, som till fullo bevisa riktigheten av denna sats. Som kammarens ledamöter torde ha observerat, har pressen under de allra sista dagarna innehållit uppgifter angående en uppseendeväckande transitering av telegram från en neutral stat till Tyskland, precis analog med det förhållandet, som nu föreligger här. Jag skall icke upprepa dessa uppgifter, det finns alldeles färska spår ännu i dagspressen åtminstone i en ledare i en morgontidning angående detta. Men jag upprepar, att som kammarens ledamöter torde ha observerat, ingick i denna redogörelse ett officiellt engelskt regeringsmeddelande, att i februari 1916, d. v. s. *sedan* var telegramförmedling Tyskland—Förenta staterna upphört — icke med Argentina — den tyske ambassadören i Washington i ett telegram till Berlin, som förmedlats av den amerikanska regeringen, bifogat underrättelser, som avsågo militära åtgärder av den art, att den amerikanska regeringen omöjligen kunnat hava haft någon kännedom därom. Hade så varit förhållandet, skulle ett dylikt telegram ovillkorligen hava hejdats. Det förefaller sålunda, som om denna regering själv utövat alldeles samma sak, för vilken vi just av Förenta staterna så skarpt angrepos. Men alldeles oberoende härav, när man ger sig in på denna sak och ånyo river i den, har det synt oss, som om från svensk sida också andra reflexioner kunnat vara på sin plats; de nämligen att om *vi* begått missgrepp, har man sannerligen icke heller förfarit juste mot oss. Ty det var icke juste, att då missbruket av vår hjälpsamhet observerades, i stället för att underrätta vår regering, en vänskapligt sinnad regering, och begära rättelse, vilken under sådana förhållanden ögonblickligen kommit till stånd — att i stället för detta utan vidare kasta ut saken i pressen, ge stoff till en agitation mot oss, som vi av brist på förbindelsemöjligheter hade svårt att på ort och ställe bemöta, men som tog sig uttryck i former, som vi hade allt skäl att klaga över. När man lever i en tid, då neutrala sta-

ter allt mera få sitta emellan, då gällande folkrätt hänsynslöst trampas under fötterna från olika håll, då man mot all folkrätt avskär vår tillförsel och våra förbindelser, då man utan att notificera det minerar utanför våra kuster, ja, i våra egna farvatten — när sådant oupphörligt sker, och man ger sig in på folkrättsliga spörsmål, tror jag det kan vara på sin plats att icke blott peka på misstag, som man själv begått, utan också erinra om, att man själv har rätt att klaga över mycket.

Slutligen ha vi icke kunnat underlåta att reagera mot den ensidighet, som utmärker anmärkningen, då utskottsmajoriteten med så mycken skärpa riktar sig mot utrikesministern Lindman. Utskottsmajoriteten skriver så, som om han i lika hög grad som andra burit ansvaret för denna sak. Utskottet vet, att så icke varit förhållandet. Utskottet vet, att hans direkta åtgöranden i telegramförmedlingen inskränker sig till, att blott en enda gång under hans ämbets tid han blivit av sin närmaste man tillfrågad om ett dylikt telegram — för övrigt icke till Argentina — och att han då, under rättad, att sådana förut skickats, svarat att så finge ske jämväl denna gång; att han vid sitt ämbetsstillträde icke underrättades vare sig av sin företrädare eller sin närmaste man om förmedlingen eller om de anmärkningar, som tidigare förekommit; att icke heller från utländskt håll till honom gjordes någon som helst erinran i saken. Utskottet vet likaledes, vad den första kommunikén angår, att den var grundad på de uppgifter, som då förelägo för honom, och att den var godkänd av den, som närmast haft befattning med saken. Så snart man fann sitt misstag, rättades detta i en ny kommuniké. Det förefaller oss, att jämväl dessa fakta bort framhåvas i utskottets utlåtande.

Den föregående ärade talaren rörde vid en fråga, som konstitutionsutskottets majoritet framhållit angående utrikesdepartementets organisation. Vi reservanter sakna anledning att ingå på någon real prövning angående den frågan, men när detta kommit på tal, vill jag dock säga, att när utskottet under vidrörande av denna omständighet i huvudsak lägger skulden på den vid avvecklingen av telegramfrågan fungerande utrikesministern, detta icke förefaller oss fullt rimligt. Detta sätt att betona anklagelsen är enligt vår mening att giva den oriktig adress och tvingar oss att framhålla, att det icke var han, som bär ansvaret för huru utrikesdepartementet var utrustat, när telegramförmedlingen sattes i scen, ett åtgörande, varav de påtalade förhållandena äro att betrakta allenast som en följd.

Vi kunna därför ej annat än finna, att härvid utskottets majoritet ej så litet brustit i objektivitet och opartiskhet. Jag vågar tillägga, att därvidlag om någonsin, då det gäller det ytterst grundliga värvet att bedöma en regeringshandling av en så pass viktig och vittgående verkan som denna, man näppeligen har rätt att göra sig skyldig till att brista just i de två saker jag nämnde.

Herr von Zweigbergk: Herr talmän! I den mycket stora

Ang. viss telegramförmedling för Tysklands räkning
m. m.
(Forts.)

Ang. viss tele-
gramförmed-
ling för Tysk-
lands räkning
m. m.

(Forts)

dossier, som har överlämnats till konstitutionsutskottet i detta ärende, förekommer ett sammanfattande omdöme om den affär vi nu tala om, som jag tror, att det kan vara av ett dubbelt intresse att citera. Där står: »Det olämpliga i det som begåtts har legat i, att chiffterelegram befordrats, vilkas innehåll varit för de befordrande svenska myndigheterna obekant.» — Detta uttalande är i dubbel mening efter min mening att lägga märke till. Det karakteriserar på ett fullkomligt korrekt sätt det fel, som är begånget av det svenska utrikesdepartementet och dess organ, och det är att lägga märke till och av intresse, även därför att denna sammanfattning är gjord av den utrikesminister, som hade att sköta affären, när kraschen kom. Det betänkliga för det svenska utrikesdepartementet i denna affär ligger efter min mening däri, att det, såsom handlingarna i den omnämnda dossiern visa, tydligtvis först varit, när olyckan var framme, upptäckten gjord, att Sverige hade i chiffer befordrat telegram av så obehagligt innehåll, att man även nu långt efteråt undviker att återgiva vad de innehållit — det betänkliga ligger däri, att man tydligtvis inom utrikesdepartementet, först när olyckan inträffade, verkligen bildade sig en mening om vad man hade rätt till att göra i fråga om transmittering av sådana telegram, och vilken ställning klokheten och mänheten om Sveriges neutralitet bjödo det svenska utrikesdepartementet att iakttaga.

Vänstermajoriteten inom utskottet har icke dessmindre — och det torde framgå av det sätt, varpå det skrivits i ärendet — ingalunda velat lägga dessa förhållanden någon av de två utrikesministrarna, mot vilka den varit tvungen att formellt rikta sina anmärkningar, på något allvarligt sätt personligen till last. Majoriteten har förstätt, att båda de män, mot vilka den har vänt sig, gått till sitt ämbete med full kannedom om, att de, när det gällde diplomatisk kutym och tillämpning av gällande folkrätt, ingalunda voro några experter. De ha uppenbarligen båda två gripit sig an med uppgiften, därför att de trott, att under förevarande förhållanden det för vårt land spelade en mycket stor roll att i spetsen för det svenska utrikesdepartementet hava män med ekonomisk och handelserfarenhet, med praktisk erfarenhet över huvud taget. Båda två ha tydligen utgått från, att det inom utrikesdepartementet skulle finnas erfarenhet och krafter tillräckligt för att man på, om jag så får säga, den mera rent rutinmässiga delen av departementets uppgifter skulle kunna lita på, att dessa bleve av ifrågavarande tjänstemän på behörigt sätt skötta. Och båda två hava, såvitt vi kunnat förstå, i detta stycke i allra högsta grad misstagit sig. Icke desto mindre är det ju så, att när en anmärkning mot vad som passerat skall göras av konstitutionsutskottet, det är alldeles omöjligt att rikta den mot någon annan än dem, som i den ställning, vari de själva frivilligt försatt sig, ensamma bära det konstitutionella ansvaret.

De båda f. d. utrikesministrarna hava under dagens lopp haft tillfälle att tillkännagiva sin ställning till saken. För min del kan jag icke annat än giva mitt personliga erkännande åt det sätt, varpå

den utrikesminister, som uttalade sig i denna kammre, tagit konsekvensen av vad som inträffat, i det han öppet och manligt beklagade det skedda, som obestriddligen har varit Sverige till mycket stort ohägn. Den andre har däremot närmast ställt sig på den ståndpunkten, att han icke vill medge någon som helst medansvarighet, på den grund att han över huvud har varit fullkomligt ovetande om vad som i denna sak har inträffat. Den talare, som närmast före mig uppträdde på denna plats, har fört utrikesministerns nr 2 talan. Han har fört fram samma synpunkt rörande hans fullkomliga oskuld, lika med det nyfödda barnets, i denna affär. Det är mig omöjligt att underlåta att konstatera, att den relation, som sålunda givits, dock ej innehåller hela sanningen. Det är sant, att utrikesministern Lindman endast en gång har haft sig frågan om transmittering av främmande chiffer förelagd, men da inskränkte sig icke hans beröring med frågan till inhämtandet av den upplysningen, att sådana telegram hade skickats tidigare, och det därmed förenade meddelandet till kabinetssekreteraren: Då låta vi det även nu fortgå. — Samtalet de båda emellan innehöll ännu ett moment. När detta chiffertelegram — för resten avsett för Rio de Janeiro — förelades utrikesministern, frågade han, som ju ganska naturligt kunde vara: Vad innehåller det? — Då svarades det: Det veta vi icke. — Därefter fortsattes samtalet: Hava sådana telegram gått förut? — Och instruktionen gavs: Då far så även hädanefter fortsättas. — Även för denne utrikesminister förelåg sålunda, i vad då hade passerat, en given anledning att i någon mån reflektera över den trafik, som bedrevs av det svenska utrikesdepartementet och som, enligt vad för oss tillgängliga handlingar utvisa, hade en högst betydande omfattning.

Den talare, som här förde utrikesminister Lindmans försvar, förmenade, att utskottsmajoriteten hade ådagalagt en viss partiskhet genom att i högre grad, än tillbörligt hade varit, fästa skuldbördan vid hans axlar. Det är mig omöjligt att medgiva detta. Majoriteten har i fråga om själva den trafik, som här har ägt rum, i lika mån givit bada de föregående ministrarna den skuld, som dem tillkommer, då de burit det konstitutionella ansvaret. Men för den senare av dem har ju tillkommit den omständigheten, att det påvilade honom att avveckla denna affär, som — det har läsningen av akterna i målet visat — verkligen väckte ett oerhört uppseende i hela världen. Tvivelsutan voro vi för en tid, tills uppmärksamheten bragts in på andra händelser av kanske än större innebörd, försatta i en ställning, varav vårt land icke varit väl betjänt. Det har därför varit oss av majoriteten omöjligt annat än att, när frågan över huvud taget var uppe, vitsorda, att vid avvecklandet av denna ledsamma historia icke visats den omsikt och varsamhet, som situationen krävde. Så uppenbart felaktig som det svenska utrikesdepartementets handläggning av ärendet var, en felaktighet erkänd av ifrågavarande utrikesminister själv i de ordalag jag citerade i början av mitt anförande, lämpade sig enligt vår mening denna situation ovanligt litet till att försöka något slags advokatyr, och

Ang. viss telegramförmedling för Tysklands räkning m. m.
(Forts.)

Ang. viss telegramförmedling för Tysklands räkning m. m.

(Forts.)

än mindre till att i denna dåliga ställning övergå till något, som hade karaktär av offensiv. Så skedde emellertid. Visserligen är det mycket väl bekant, att den dåvarande utrikesministerns direkta befattning med den första kommunikén, som utsändes, icke var av så synnerligen ingripande natur. Det var andra, som skötte den saken, och skötte den så, att det om den kommuniké, som sålunda kom ut, måste sägas, att den i vissa delar verkade som en avsikt förelåg att försöka en smula fördölja vad som i verkligheten hade passerat, och i en annan del var fullkomligt oriktig rörande de uppgifter som lämnades. Denna läggning av den första kommunikén framtvang också en kommuniké n:r 2, som sökte så långt möjligt var, rätta de felaktigheter, som den första kommunikén hade innehållit. Ett sådant sätt att avveckla denna för oss mycket led samma affär har åtminstone icke syntts oss vittna om skicklighet, och det är en fullkomligt oriktig föreställning, om man möjligen gör gällande, såsom den dåvarande utrikesministern gjorde under sitt försvar i andra kammaren, att denna första kommuniké lyckades stilla och blidka det missnöje, som hade uppkommit i världen. Rapporterna från Sveriges representanter i utlandet, där man var berörd av denna sak, vittna om rena motsatsen.

Nu har emellertid den, som här förde talan för högerminoriteten inom konstitutionsutskottet, tillåtit sig att försöka vända om spjutet och göra det till en anmärkningsanledning mot utskottets majoritet, att den över huvud taget har upptagit denna fråga och gjort den till föremål för anmärkning i sitt betänkande. Han anförde därvid bl. a., att det hade varit vår skyldighet att i det sammanhanget även påpeka, att annorstädes i världen liknande missförhållanden förekommit, och särskilt att ett motsvarande missbruk av transiteringsrätten hade utövats av den ententemakt, som allra starkast gav sitt missnöje tillkänna. Jag tillåter mig emellertid fästa kammarens uppmärksamhet på, ifall det skulle vara behövt, att konstitutionsutskottet har saknat varje möjlighet att bedöma och undersöka befogenheten av de förebräelser, som i det avseendet framstälts mot andra. Och även om vi hade kommit till den uppfattningen, att på annat håll förekommit något klandervärt, har det svenska konstitutionsutskottet ej till sin uppgift att framställa anmärkningar mot andra länders regeringar, varemot det har en bestämd skyldighet att granska det svenska statsrådets protokoll. Skälen varför vi tagit upp denna fråga nu, äro huvudsakligen tvenne. Det ena är, att det syntts oss vara av betydelse, att här beredd tillfälle även åt den svenska riksdagen att giva uttryck åt, att den på intet sätt vill dölja och därigenom i någon den ringaste mån göra sig medansvarig i det uppenbara missgrepp som förekommit. Det andra skälet är, att det syntts oss föreligga en anledning att allvarligen fästa riksdagens uppmärksamhet på, att det svenska utrikesdepartementet långt ifrån är så utrustat och organiserat och med sådana arbetskrafter försett, att det är i stånd att sköta de uppgifter, som under allvarliga tider kunna påvila detsamma. I det sammanhanget har det även varit av något intresse för oss att

få för riksdagen framhålla, hurusom de påståenden, som understundom göras gällande, eller att allt går väl i fråga om vår utrikesledning, bara man fullt förtroendefullt lämnar hela den delen av riksstyrelsen i händerna på de s. k. sakkunniga, icke hålla streck. Den f. d. utrikesminister, som nyss här i kammaren framfört sitt beklagande av sin andel, uttryckte ock såsom sin förhoppning, att det som hade passerat — däri inberäknat konstitutionsutskottets anmärkning i förevarande fall — skulle befordra en välbehörlig omorganisation av det svenska utrikesdepartementet. Därvid framförde han även deras mening, som hava hängivit sig åt samma förhoppning.

Ang. viss tele-
gramförmed-
ling för Tysk-
lands räkning
m. m.
(Forts.)

Herr Swartz: Då den medlem av samma ministär, av vilken jag hade äran att också vara ledamot, och mot vilken anmärkningen huvudsakligen blivit riktad och särskilt av den siste talaren understruken, icke är i tillfälle att inför denna kammare yttra några ord till sitt försvar, skall jag, därvidlag fullgörande en samvetsplikt för mig, en lika kär som nödvändig plikt att taga till ordet för en angripen kollega, be att med några ord få belysa föreliggande fråga.

Vad som i denna sak har hänt har erkänts ifrån alla håll innebära åtskilliga beklagliga moment. Det har ingen stuckit under stol med, allra minst den, mot vilken anmärkningen blivit riktad. Det är endast fråga om, varuti det beklagliga består. Det beklagliga består efter vår uppfattning däri, att sadant har kunnat passera, som här har hänt, utan att det kunnat i tid förekommas. Men att lägga detta den person till last, som man här med sin anmärkning i första rummet vill träffa, tror jag icke är överensstämmande med ett fullt rättvist avvägande av situationen. Det har redan förklarats, att med avseende på denna telegramväxling herr Lindman icke därom hade någon kännedom. Jag ber att få betyga, att det ock var fallet, efter vad som omedelbart efter dessa artiklar i tidningarna kom i dagen vid det samtal, vi hade i denna sak. Det hade, som här sagts, också endast en gång efter det han tillträdde sitt ämbete, framstälts en fråga angående en telegramförmedling av en beskaffenhet, som uteslöt möjligheten för vederbörande att känna innehållet. Det har också den siste ärade talaren erinrat om. Men han har icke refererat det svar, som herr Lindman gav, på ett fullt riktigt sätt. Det är mycket sant, att herr Lindman frågade: Vad stod det i telegrammet? och att han därpå fick det beskedet: Det veta vi icke. Då frågade herr Lindman: Huru har det brukats förut? och erhöll till svar, att det hade fatt gå så förut. Då svarade herr Lindman: Då får det gå även denna gång. Han svarade icke: Då får det ske så hädaneft — såsom den föregående talaren sade, utan: Det får ske *denna gång*. Detta hade till effekt, att all vidare telegramförmedling till Rio de Janeiro upphörde, och någon telegramförmedling till Buenos Aires hade herr Lindman aldrig reda på. Jag uraktlåter att ingå på, vad det kunde bero på, men så mycket är säkert, att herr Lindman icke hade en aning om denna

Ang. viss tele-
gramförmed-
ling för Tysk-
lands räkning
m. m.
(Forts.)

telegramförmedling till Buenos Aires, förrän artiklar i de amerikanska tidningarna slog ned som en bomb. Att under sådana förhållanden göra honom ansvarig för denna telegramförmedling, som ägt rum, synes mig något för strängt, i synnerhet efter det svar herr Lindman givit på den fråga jag nyss här refererat. Huru frågan sedermera utvecklade sig, veta vi. Vi veta, att det var nödvändigt att så fort som möjligt söka bringa klarhet i förhållandena sådana de förelägo. Saken var av mycket oangenäm beskaffenhet, det skall ingen förneka. Det gjordes ögonblickligen undersökning om, huru rätta sammanhanget varit med detta, och de undersökningar, som då gjordes, ledde till de upplysningar, som meddelades i den första kommunikén. Om denna kommuniké nödgas jag, för att man skall kunna bilda sig en uppfattning om huru det hela gått till, säga, att den underställdes den person, som närmast borde ha reda på förhållandena, nämligen herr Lindmans företrädare, som godkände denna kommuniké, och innan det var gjort skickades den icke. Emellertid var han lika väl som vi i fullt god tro därvidlag. De chiffertelegram, som hade förmedlats för amerikanska regeringens räkning till dess beskickning i Konstantinopel, voro av den beskaffenhet, att utrikesdepartementet här icke hade i sin hand att kunna känna dess innehåll. Det hade icke tillgång till chiffern, och man visste icke, att tillgång till denna chiffer förefanns hos svenske ministern i Konstantinopel; det fick man först efteråt reda på. Men då man utgav denna kommuniké, var man i fullkomligt god tro, då man sade, att man hade förmedlat chiffertelegram under samma förhållanden för amerikanska regeringen som man hade gjort för den tyska regeringen. Det låg icke däri någon som helst avsikt att advocera bort något av vad som hänt, det låg endast en avsikt att »ställa kyrkan rätt i byn» och söka visa, att man gjort den ena sidan lika stor tjänst som den andra. Att man härvidlag misstog sig är i stort sett en sak, som kan tillskrivas de olyckliga omständigheter, vilka i ganska stor omfattning förelägo vid dessa frågor. Men det var icke någon illvillig avsikt från den enes eller andres sida. Så snart man kom under fund med detta misstag utfärdades kommunikén n:r 2, och snart nog därefter avvecklades hela affären tämligen lugnt. Men min kollega har icke under förmiddagens lopp uttalat sig på det sätt som den siste ärade talaren refererade och som jag också sett återgivet i ett tidningsreferat i dag att en talare i andra kammaren skulle sagt. Han har missuppfattat det. Jag är fullständigt i stånd till att kunna med skriftliga belägg bevisa, att ett missförstånd förefanns. Herr Lindman hade talat om kommunikén n:r 1, och herr Lindman hade talat om kommunikén n:r 2, men han hade också talat om en intervju, som han lät en medarbetare i Associated Press få, och om denna intervju säger han, att den telegraferades den 15 september. Den första kommunikén var av den 10 september. Denna intervju hade, säger herr Lindman, efter vad han erfarit från säkraste källa, gjort ett mycket gott intryck. Det är denna intervju, han förklarade hava utövat en lugnande inverkan. Han har icke fällt något omdöme om, vilken in-

verkan kommunikén nr 1 eller 2 gjort. Det tror jag också är av viss betydelse att härvidlag konstatera.

Nu vill jag säga, att det fanns åtskilliga omständigheter, som gjorde det rätt så svårt för den dåvarande utrikesministern att åstadkomma en lugn avveckling av affärerna, något som man väl i alla fall och från alla håll måste erkänna, att man skäligen snart lyckades ernå. Det var ju en mycket upprörd kampanj särskilt i den amerikanska pressen som framkallade hela denna oro. Ingen som helst framställning från officiellt håll på vanlig diplomatisk väg gjordes, utan det hela var en presskampanj. Däruti har man särskilt att söka anledningen, varför detta ärende behandlades på sätt som skedde och icke föredrogs i statsrådet. Det brukades åtminstone icke den tiden, och så vitt jag vet icke förut, att taga upp i statsrådet och debattera tidningsartiklar och i statsrådet besluta vad man skulle svara på den ena eller andra tidningsartikeln, den måtte förskriva sig från inhemskt eller utländskt håll. Men däremot ansåg man, att sådana saker, som skulle före i statsrådet, skulle komma på officiell väg. Man har icke ännu hunnit så långt att pressen vare sig här eller i utlandet är att anse såsom en sådan officiell väg. Under sådana förhållanden behandlade man också saken på ett sätt, som stod i överensstämmelse med ärendets form, och det kunde icke ske annat än genom en kommuniké, som gavs ut i pressen och således på samma väg som anmärkningen skett. Att börja med ställde sig hela den svenska pressen mycket förstående gent emot de svårigheter, som bereddes utrike-departementet och som de måste inse skulle beredas hela vårt land genom denna sak, för den händelse den icke kunde på ett lämpligt och bra sätt avvecklas. Man hade god hjälp från alla håll inom den svenska pressen de första dagarna eller kanske den första dagen. Men det dröjde icke länge, innan det blev ett annat ljud. Jag antager, att det berodde på den uppfattning, som då redan spreds och som vi här i dag från ett inflytelserikt håll, som hade ett stort inflytande även då på pressen, fått höra upprepas. Man trodde, att det var advokatyr, som försöktes från utrikesdepartementets sida, att man försökte med dåliga vapen försvara en sjuk sak. Jag kan förstå denna uppfattning för tillfället. Så mycket är säkert emellertid — det må nu ha varit den uppfattningen eller någon annan, som låg till grund att det blev en ganska bestämd omsvängning i en stor del av pressen som i stort sett gjorde så att säga gemensam sak med anmärkarna i utlandet. Det är tydligt, att svårigheten för utrikesdepartementet att under sådana förhållanden avveckla denna sak icke blev mindre, utan rätt mycket förstörd. Om det detta oaktag lyckades att få saken så lugnt avvecklad som den blev och så pass snart bragt till ro, är detta icke att tillskriva någonting annat än de personliga bemödanden som gjordes just av den nu angripne utrikesministern. Det sätt, varpå herr Lindman, utan att spara möda eller tänka på något annat, sökte så snart som möjligt ställa till rätta vad som var vridet på sned, kröntes med framgång. Han hade sina personliga samtal med den ene och den andre av dessa utländ-

*Ang. viss tele-
gramförmed-
ling för Tysk-
lands räkning
m. m.*

(Forts.)

Ang. viss telegramförmedling för Tysklands räkning m. m.

(Forts.)

ska representanter, och han hade den tillfredsställelsen att ifrån dem få höra, att de för sin del icke hade något att anmärka mot vad som förefallit. De hade funnit saken vara fullt uppklarad, och detta skedde innan det inträffade, som jag sett i tidningarna i dag av en talare i andra kammaren anföras såsom varande den egentliga anledningen till att oron lade sig, nämligen att herr Lindman och jämte honom hela ministären avgick. Innan detta skedde, hade lugn åter inträtt. Jag måste säga att det synes mig visa stor duglighet från herr Lindmans sida att han kunnat sköta de angelägenheter, som voro av vital betydelse för vårt land, på ett sätt, som icke kunde vara annat än gagneligt för landet. Och mig vill det synas, som om han verkligen genom det resultat han på detta sätt åstadkom mera är värd tack än klander.

Till sist kan jag icke underlåta att här göra den fråga, som jag förut gjort mig själv: Vad är meningen med hela denna anmärkning? Är meningen den att på något sätt rentvå Sverige från någon smutsfläck, som ännu vidlåder det, måste jag säga, att den smutsfläcken icke finnes annat än i somliga personers fantasi. Den finnes icke hos dem, inför vilka det skulle vara av någon bestående olägenhet för Sverige i sitt förhållande till andra länder, om den finnes. Den saken är för länge sedan utagerad och efter allt vad man kunnat döma har den icke legat Sverige, om jag så får uttrycka mig på något sätt i fatet. Har det varit meningen, som jag sett en annan ledamot av andra kammaren säga i dag, med dessa anmärkningar, att de skulle utgöra en varning för departementschefen, ett påpekande av de felaktigheter som begåtts och en varning att icke vidare fortgå på den vägen utan söka undvika liknande fel för framtiden, då behövs det icke i detta fall. Först och främst stoppades ju denna trafik ögonblickligen av den dåvarande utrikesministern, och jag är alldeles övertygad om, att det icke kan falla någon efterträdare in att utsätta sig för samma svårigheter, som drabbade den föregående. Ur denna synpunkt sett lär väl således ett sådant tillvägagående som detta vara skäligen överflödigt. Jag tror, att det hade varit det lyckligaste för hela landet, om denna sak nu fått vara begravad och ligga i den grav, som reddes åt den redan för 7 à 8 månader sedan. Jag tror, att det för riket varit lyckligast. Jag kan nämligen icke värja mig för den uppfattningen, att då visste varena en, att det var så att säga en olyckshändelse som skett. Det var icke någonting annat än som kunde karakteriseras med det namnet. Men när man nu 7 à 8 månader efteråt tager upp denna sak och tager upp den inom ett så betydande utskott som konstitutionsutskottet, kan jag icke värja mig för den tanken, att den möjligheten föreligger, att man på intresserat håll särskilt utomlands kan få den uppfattningen, att det dock var någonting annat än en olyckshändelse; och få de denna uppfattning, som vi alla veta är fullkomligt ogrundad, kan man omöjligen säga att detta länder landet till nytta och ej heller att hela denna anmärkning kunnat på något sätt gagna landet.

Vad har man då egentligen velat?

Jag kan icke tro annat än att man velat fastslå, att herr Lindman var en oduglig departementschef, att han icke på något sätt var vuxen de krav, som situationen ställde på honom, och att man velat fastslå detta inför hela den svenska och utländska allmänheten. Jag tror, att vi litet var och även de, som äro herr Lindmans politiska motståndare, måste erkänna, att detta är ett i högsta grad orättvist omdöme om honom. Jag tror, att man måste erkänna, att den duglighet, den insikt och den ofantliga flit han ådagalade under skötandet av sitt departement, äro sådana, att jag vill icke säga att det icke kan finnas något motstycke, men att det är alldeles omöjligt att kunna få någon som i detta fall överträffar honom. De tjänster, herr Lindman under den korta tid han skötte utrikesdepartementet gjorde vårt land, äro verkligen av den beskaffenhet, att han icke förtjänat att få ett sådant eftermäle, som man måste läsa ut att det varit meningen med detta konstitutionsutskottets betänkande att låta honom få.

Ang. viss telegramförmedling för Tysklands räkning
m. m.
(Forts.)

Min kännedom om vad som förefallit såväl i nu föreliggande speciella ärende som över huvud taget om allt vad som förefallit under herr Lindmans utrikesministertid och min rättfärdighetskänsla ha tvungit mig att inför detta forum avlägga detta vittnesbörd.

Herr von Zweigbergk: Den första delen av den närmast föregående talarens anförande nästan tvingar mig att fästa uppmärkheten på, att varken konstitutionsutskottets betänkande eller de ord, jag för en stund sedan uttalade, innehålla någonting, som har någon likhet med vad han iät förstå där skulle finnas, nämligen en antydning om att vi velat säga, att hos den utrikesminister, som i sista hand skötte denna olycksaliga Luxemburgsaffär, förelagat någonting sådant som en dålig avsikt eller någon benägenhet att lädera Sveriges neutralitet. Ingenting sådant föreligger i vare sig det ena eller det andra uttalandet. Det vill jag på det allra bestämdaste konstatera. Särskilt vad beträffar utrikesministrarnas strävan att försvara och korrekt föra fram Sveriges neutralitetspolitik, har den utrikesminister, som haft tillfälle att här i kammaren själv hänvisa till hela sin verksamhet från början till slut, visat, att han i detta avseende haft den allra bästa vilja; och i fall mitt ringa omdöme i detta avseende betyder något, vill jag tillägga, att det är min personliga förvissning, att också hans efterträdare följt alldeles samma neutrala intentioner. Jag säger detta, för att det icke skall föreligga någon möjlighet till missförstånd rörande vad den framställda anmärkningen egentligen innebär.

Men att taga det som här förevarit närmast till utgångspunkt för ett lovprisande av särskilt herr Lindmans verksamhet som utrikesminister, synes mig vara att driva saken alldeles för långt. Det vitsordet, att han varit en nitisk och arbetsam utrikesminister, är jag ävenledes i all blygsamhet i tillfälle att underskriva. Men att hans verksamhet i denna egenskap skulle varit i alla avseenden för Sverige lyckosam är nu, då vi tala om Luxemburgsaffären, knappast rätta tillfället att göra gällande.

Ang. viss tele-
gramförem-
ling för Tysk-
lands räkning
m. m.

(Forts.)

Avvecklingen av denna affär blev dock icke så god, som man av den närmast föregående talarens anförande kunde ha anledning tro. Ty förhållandet var, att lång tid efteråt ledo först herr Lindman och sedan den regering som kom efter honom därav, att det delvis var omöjligt för Sverige att skicka sina egna chiffterelegram på utländska kablar.

Herr Swartz sade, att det icke kunde vara rimligt att hänskjuta denna fråga till statsrådet, som utskottets majoritet ifrågasatt, därför att det här icke förelåg någon officiell framställning i den form, som brukat tagas upp i statsråd och föras till dess protokoll. Det kan kanske vara anledning att komma ihåg detta uttalande, ifall vi om en stund skulle råka komma till behandling av Finlandspolitiken under nuvarande regerings tid och de anmärkingar utskottets minoritet framfört däremot, att frågan om Finlandspolitiken icke kommit upp i statsrådet eller förts till dess protokoll på en tidpunkt, då ingen sådan officiell framställning förelåg.

Samme ärade talare erinrade också, att när denna olycksaliga affär första gången blev medveten för oss här i landet och även för den då fungerande utrikesministern, möttes han från början i hela svenska pressen av stor villighet att förstå den betänkliga och ledsamma situation, vari han råkade, och stor villighet att så långt på denna press ankom försöka hjälpa honom och landet att så vitt möjligt oskadada eller så litet skadade som möjligt komma ur klämman. Det är icke alltid en svensk regering är i tillfälle att kunna bära ett sådant vittnesbörd. Om situationen sedermera i någon mån ändrades, vet nog den ärade talaren mycket väl, och han antydde det också, att detta berodde på händelsernas egen gång. Det blev ganska snart uppenbart, att den redogörelse rörande rätta förloppet som först utgavs och vars direktiv bort av situationen själv anvisas, nämligen att tala sanning och ingenting annat än sanning, icke motsvarade vad som hade varit önskligt. Jag vet också mycket väl, att den utrikesminister, som då satte sin auktoritet bakom denna kommuniké, i viss mån var ursäktad, så tillvida att han icke behärskade eller kände detaljerna i den fråga det gällde. För min del har jag varit av den meningen, att det varit lyckligt, om denna kommuniké varit före i statsråd, innan den skickades ut. Jag bygger därvid på den kanske något ovissa förhoppningen, att om ett större antal erfarna män varit i tillfälle att granska den, hade den icke blivit sådan den nu blev.

Herr Alkman: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Swartz i sitt anförande inlät sig på vissa gissningar angående anledningarna till den förändrade hållning, som oppositionspressen intog i denna fråga omedelbart efter den första kommunikéns utfärdande. Han erkände, att den dåvarande oppositionspressen från början intog en ganska vänlig och förstående hållning gentemot denna affär men han beklagade i rätt starka ordalag att den sedermera ändrade sig.

Jag vill då säga, att enligt min tro den första anledningen till den ändrade hållningen låg precis där herr Swartz också ansåg den ligga, nämligen att man fick en mycket stark misstanke om, att den första kommunikén i själva verket innehöll en ganska klen advokatur. Att man sedan, när den andra kommunikén utsändes, icke kunde intaga en så värst mycket bättre ställning till frågan berodde ju begripligtvis därpå, att man fick en ytterst obehaglig känsla av den hjälplöshet, som tydligen var rådande inom utrikesdepartementet och hos dess ledning, som ju nödsakats att bekänna, att man icke vetat vad man ändå sagt i den första kommunikén i en så oerhörd ömtålig fråga. Det bör icke kunna förvåna den dåvarande statsministern, som nu tagit till orda i denna sak, att det var fullkomligt omöjligt för den press, som kände sig fullkomligt fri gentemot företeelserna, att i en sådan situation utan vidare lägga ned vapnen och låtsa som om allt vore bra.

Eftersom jag har ordet, skall jag emellertid be att få säga ett par saker till i den föreliggande frågan. Herr Swartz har här i kammaren ifråga om herr Lindmans andel i denna telegramtrafik använt precis samma taktik, som herr Lindman själv tillgripit på förmiddagen i andra kammaren. Han har nämligen gjort allt vad han kunnat för att bagatellisera den skuld, som herr Lindman för sin del såsom utrikesminister hade i denna olycksaliga affär. Jag tror i likhet med den föregående talaren, att detta försvar är det olyckligaste man gärna kan tillgripa, och det blir alldeles övermåttan olyckligt, när det utnyttjar i ett överdrivet högt betyg för den utrikesminister, som genom en sådan brist på vakenhet, som herr Lindman ådagalagt, i alla fall förde oss in i den situation, vari vi kommo. Vi hava hört, huru han dock blivit varskodd, att här förekom en telegramtrafik av sådan beskaffenhet, att utrikesdepartementet icke kunde veta det allra minsta om vad telegrammen innehöll. Herr Lindmans vakenhet är vid detta tillfälle icke större, än att han frågar efter telegrammets innehåll och får veta att det är hemligt, men det oaktat tillåter dess avsändande. På det sättet gick trafiken vidare. Det är detta, som förde oss dit vi kommo. Jag föreställer mig ändå att när, man talar om en utrikesministers dygder, vakenheten också bör räknas dit. Det är utan tvivel i hög grad behöfligt, att en utrikesminister visar vakenhet inför de företeelser, som komma under hans ögon.

Enär herr Lindmans anförande i andra kammaren redan förut här upptagits till debatt, vill jag i detta sammanhang beröra en passus däri, som jag tror vara av beskaffenhet att böra föranleda ett uttalande även i denna kammare, då den var sådan, att den verkligen angår riksdagen i dess helhet. Herr Lindman tillät sig rikta en anmärkning mot den nuvarande utrikesministern, därför att denne låtit *hela* dossiern av handlingar, som hörde till Luxemburgsaffären, på konstitutionsutskottets anmodan överlämnas till utskottet. Han borde enligt herr Lindmans uttalade mening — jag ser hans anförande in extenso avtryckt i en aftontidning — hava lagat så, att åtminstone *vissa* papper icke utlämnats till konstitutionsutskottet.

Ang. viss telegramförmedling för Tysklands räkning
m. m.

(Forts.)

Ang. viss tele-
gramförmed-
ling för Tysk-
lands räkning
m. m.
(Forts.)

åtminstone icke förrän efter samråd med herr Lindman själv. Herr Lindman går så långt, att han finner det »oerhört», att detta överlämnande skett, utan att hans mening inhämtats. Jag får säga, att jag finner denna hans pretention fullkomligt oerhörd. Det är naturligtvis så, att, om ett protokoll med tillhörande handlingar infor dras av konstitutionsutskottet, det helt enkelt är vederbörande regerings skyldighet att överlämna dessa handlingar i deras helhet utan att därur först utplocka vare sig den ena eller den andra handlingen. Vart skulle det taga vägen, om vi skulle nödgas tro, att icke alla till ett visst mål hörande handlingar med säkerhet medföljde för granskningen? Då skulle den kontrollgaranti, som konstitutionsutskottets granskning innebär, icke längre vara någon garanti.

Slutligen gjorde herr Swartz den frågan, vad meningen egentligen var med hela den anmärkning som gjorts i denna punkt. Jag tror mig kunna ganska kort svara härpå. Meningen kan ej uttryckas vare sig i det ena eller det andra av de för majoriteten inom konstitutionsutskottet ganska desobligeanta alternativ som herr Swartz framställde. Meningen var helt enkelt den, att majoriteten ansåg, att den ville giva riksdagen tillfälle till att ge uttryck åt, huru djupt den för sin del kände eller borde känna den smålek, som oskickligheten hos ett så utomordentligt viktigt statsorgan som utrikesdepartementet bragt över landet genom behandlingen av denna fråga, ett statsorgan för vilket det är av särskild vikt för landet, att man i utlandet har förtroende. Det är en mening, som mycket nära överensstämmer med det sätt varpå den förutvarande utrikesminister, som här i kammaren haft ordet, uttalat sig. Det var för att fästa ögonen på, huru nödvändigt det är att få ett annat skick på utrikesdepartementet än det, som denna affär lagt i dagen att där fanns. Det har icke varit meningen att göra detta till en parti-fråga vare sig på det ena eller på det andra sättet, men det har för majoriteten känts som en förpliktelse att icke låta frågan gå förbi, utan att riksdagen fått tillfälle att därom göra ett uttalande i en eller annan form.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter den ifrågavarande punkten lades till handlingarna.

Ang. Sveriges
finska och
äländska
politik
m. m.

Vid föreliggande memorial hade fogats ett flertal ytterligare reservationer, av vilka två angingo den av Sverige innevarande år utsända undsättningsexpeditionen till Åland ävensom därmed sammanhängande åtgärder och förhandlingar m. m.

Den ena av dessa reservationer hade avgivits av herrar *Clason*, *Bellinder*, *von Geijer* och *von Mentzer*, greve *Alexander Hamilton* samt herrar *Räf*, *Hildebrand* och *Olsson* i Broberg, som anført:

»Utän att närmare ingå på detaljerna av de svenska åtgärderna och förhandlingarna på Åland, vilka synas böra avslutas, innan en samlad översikt av deras fortgång och resultat kan lämnas, hava

vi beträffande de av oss granskade protokollen icke kunnat undgå att finna två omständigheter särskilt anmärkningsvärda. Den ena, att den väsentliga omläggning, som den svenska expeditionen till Åland undergick, då den under loppet av den 14 februari förändrades från en expedition, uteslutande avsedd att hemföra flyktingar, till ett företag, åsyftande att ävägbringa medling mellan olika parter, av vilka flere voro starkt beväpnade, beslutades och verkställdes, utan att frågan härom varit föredragen i någon form av statsråd. Den andra den, att sedan denna omläggning verkställdes, den svenske underhandlaren i Mariehamn trots upprepade framställningar ställdes utan det stöd han begärt och i följd därav genom hot från den ena partens, ryssarnes och rödgardisternas, sida fann sig nödsakad att lägga Sveriges ord i vågskålen för att förmå den finska skyddskåren till en uppgörelse, som för densamma var oförmånligare, än som eljes behövt bliva fallet. Vi hava ansett, att detta varit till skada för Sverige. På dessa grunder hava vi yrkat anmälan enligt § 107 RF mot föredragande departementschefen, statsrådet friherre Palmstierna.»

Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)

I den andra av nyss berörda två reservationer hade herr *K. J. Ekman* framställt anmärkning mot hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Hellner* och herr statsrådet friherre *Palmstierna* samt därvid yttrat, bland annat, att omförmälda ledamöter av statsrådet i vissa närmare angivna, med undsättningsexpeditionen till Åland sammanhörande hänseenden visat en hög grad av ovarsamhet och bristande skicklighet vid utövningen av sina ämbeten, ävensom att det jämväl måste läggas dem till last, att de genom sina åtgöranden äventyrat det goda och vänskapliga förhållande till det för sin nyvunna frihet och för den lagliga ordningens upprätthållande inom egna gränser kämpande Finland, som vårt folk kände ett djupt behov av att se förverkligat och som vore ett nödvändigt villkor för såväl Sveriges rikets som Finlands sannskyldiga nytta och framtida välfärd. I följd härav hade reservanten ansett, att utskottet bort, jämlikt § 107 regeringsformen, hos riksdagen hemställa om skrivelse till konungen med begäran, att han ville ur statsrådet och ifrån ämbetet skilja ifrågavarande bägge statsråd.

En annan av de anmälda reservationerna hade avseende på vissa till svenska regeringen från ombud för finska regeringen gjorda framställningar angående understöd genom vapen, transitering, export eller annorledes för utförande av Finlands frihetskamp. Denna reservation hade avgivits av herrar *Clason*, *Bellinder*, *K. J. Ekman* och *von Geijer*, greve *Alexander Hamilton* samt herrar *Boberg*, *Räf*, *Hildebrand* och *Olsson* i Broberg, vilka på återopade grunder och då enligt reservanternas mening statsrådets medlemmar samfällt vid handläggningen av de i reservationen omhandlade ärenden icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta, förmått sig hava inom utskottet mot samtliga statsrådsledamöter framställt yrkande om anmälan enligt § 107 regeringsformen.

Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)

Med avseende å de i omförmälda tre reservationer berörda spörsmål yttrade nu

Herr Ström: Herr talman! Jag vet mycket väl att det icke är sed i denna kammare att närmare diskutera reservationerna i detta fall, men då de frågor, som däri beröras, i varje fall vid detta tillfälle, äro av den vikt, som de verkligen äro, finner jag mig för min del nödsakad att bryta denna kammares tradition.

Här är det högern, som har reserverat sig och i sina reservationer klandrat regeringen i tvenne frågor, som återfinnas i de reservationer, som bära nummerna III och IV. Det gäller Ålandsfrågan och den finska frågan. För min del har jag en fullkomligt annan uppfattning om dessa frågors handhavande av den sittande regeringen än dessa reservanter. Det är också framför allt därför att jag har en fullständigt annan uppfattning, som jag funnit mig nödsakad att här till protokollet få anföra mina synpunkter. Jag skall då först dröja något litet vid Ålandsfrågan och sedan också med några ord vid den rent finska frågan.

Den fråga, som det då först här gäller, nämligen Ålandsfrågan, genomfördes till en början utan att riksdagen visste något därom. Regeringen tog här ett initiativ av en räckvidd och så beskaffat, att det skulle hava kunnat föra med sig de allra farligaste konsekvenser för land och folk, utan att riksdagen därom i förväg visste något. Det är mig obekant, huruvida det hemliga utskottet hade någon kännedom därom. Men sedan regeringen hade inlett landet uti denna Ålandsexpedition och när denna fråga förts i ett läge, som var ganska äventyrligt, då fick riksdagen med några timmars varsel ett förslag sig förelagt, som genom en överrumpling genomtrufades i riksdagen. Jag kan inte finna annat, än att denna början av Ålandsexpeditionen är signifikativ för hela dess förlopp och avslutning. Den började illa, den fortgick äventyrligt, och den slutade snöpligt.

I fråga om dess utförande så bär den reservation, som är avgiven av herr K. J. Ekman, ett vittnesbörd om vilka faror, som hotade landet och dess fred nästan i varje ögonblick på ett sätt, att jag tror, att var och en, som läser detta dokument, måste känna, att vi här hava en nådig försyn att tacka för att vi icke i denna stund äro invecklade i ett alldeles oerhört äventyr, att vi icke äro invecklade i världskriget. Det finnes här i denna reservation en hel del påpekanden, som äro utav den art, att det för det statsråd, som de närmast beröra, nämligen sjöministern, måste kännas ganska egendomligt, när han nu finner, huru detta i alla fall har kommit i dagen. Det är genom de dokument, som här föreligga, klart och tydligt bevisat, att i den blå bok, som av regeringen på sin tid utgavs i Ålandsfrågan och som skulle ge en klar bild av hela denna expeditions förlopp, oerhörda luckor finnas, luckor av den art, att den blå boken i det skick, den befinner sig, delvis ger en helt oriktig bild av det läge, som verkligen förefanns. Jag kan för min del icke finna annat, än att här har drivits en hemlig diplomati med

riksdagen och med svenska folket, en hemlig diplomati, som är så mycket egendomligare, som det statsråd, vilken väl närmast svarade för utredningen av denna blå bok, är socialdemokrat och på sitt partiprogram har såsom en av de främsta uppgifterna att bekämpa den hemliga diplomatin.

Man måste också förvåna sig över att flera viktiga beslut, som utav sjöministern och delvis även av utrikesministern hava fattats, icke behandlats uti statsrådet utan äro vidtagna på eget initiativ av företrädesvis sjöministern. Redan detta är ganska egendomligt, och det är synnerligen egendomligt, när man betänker, att det här är fråga om en vänsterregering.

Ifråga om Ålandsexpeditionens uppgifter och dess hela förlopp vill jag vid denna sena timma icke bliva lång. Annars skulle det vara mycket frestande att här citera en lång rad av uppgifter om huru oerhört allvarligt och äventyrligt denna expedition hotade att utveckla sig snart sagt vid varje timma under de dygn, då spänningen var som störst under expeditionens utövning av sin uppgift. Här föreligga faktiska omständigheter, som visa, att det var oerhört nära, att vi blivit indragna i den blodiga kamp, som vid skilda tidpunkter rasade på Åland, samt att vi sedan även kommo att hotas med att dragas in i förvecklingar på grund av de s. k. fredsslut, som under den svenska sjöministerns överinseende avslötos på Åland mellan de olika där varandra bekämpande parterna. Jag skall icke här citera något av de telegram, som bära vittne därom. Det kan vara nog att omnämna, att situationen vid ett tillfälle var så allvarlig, att sjöministern måste beordra en extra division utav våra örlogsfartyg att från Karlskrona avgå till Åland.

Denna fara för vart lands fred, som hotade under hela detta äventyr, var emellertid icke den enda faran för vårt land, utan sedan tillkom såsom ett resultat av denna expedition, att ingen part var nöjd med den uppgörelse, som skett. De vita i Finland voro missnöjda, såsom framgår av alla handlingar i målet, förskräckligt missnöjda. De röda i Finland voro lika missnöjda, vilket också framgår av handlingarna. Ryssarna på Åland mottogo efter det s. k. fredsslutet den svenska manskapsstyrkan, som kom dit, med kanonskott, såsom också framgår av dessa handlingar, och det är allmänt känt, att ryssarna icke alls voro nöjda med det resultat, vartill man hade kommit. Sedan medförde denna olycksaliga expedition till Åland att även tyskarna drogos dit. Det är ju möjligt, att tyskarna kommit dit ändå, men vad som är alldeles säkert är, att svenskarnas landstigning där i hög grad har befordrat, att tyskarna kommo dit. Men därigenom ha också vissa slitningar uppstått, vilket framgår av handlingarna. Huru detta kommer att verka i en framtid, vet man icke, men man kan under alla förhållanden vara övertygad om, att det icke kommer att verka gott för Sverige eller för Sveriges folk. Jag tror icke heller, att man kan säga, att Sveriges anseende i övrigt vunnit något av denna Ålandsexpedition, ty det är ofrånkomligt, att det här har varit ganska egendomligt med vad man förr kallade den gamla svenska hedern, den he-

*Ang. Sveriges
fnska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)*

Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)

der, som höll sitt ord i alla väder och vindar. Det är ofrånkomligt, att den situation, vari sjöministerns initiativ hade fört honom själv och underhandlarna på Åland, slutligen bragte det därhän, att det var omöjligt för honom att hålla de givna löfterna. Mannerheims telegram stoppades, det är ofrånkomligt, ehuru man förut lovat befordra det. Jag anser också, att det av statsklokhets skull var nödvändigt att stoppa det, men detta visar, huru olycklig hela expeditionen var, när man tvangs in på sådana vägar. Löftet att skydda ryssarnas evakuering kunde man icke heller hålla, ty tyskarna kommo. Här finnas telegram om huru tyskarna sedan häktade ryssarna vid skilda tillfällen. Man kunde icke heller hålla sina löften till ålänningarna. Där om finnes också bevis bland annat i en kungörelse i en åländsk tidning om att nu skulle svenskarna komma med instruktörer och manskap och taga hand om den åländska skyddsvakten, vilket man sedan fick lämna, och för närvarande veta vi, att den åländska befolkningen säkerligen känner sig ganska missmodig över det sätt, på vilket Sverige hållit sina löften. På samma sätt förhåller det sig med löftet om att Sverige skulle övervaka ryssarnas material. Detta löfte har man icke heller kunnat hålla, i varje fall icke i full utsträckning, och jag vet, att man på håll, som stå den nuvarande ryska regeringen nära, är av den uppfattningen, att Sverige härvidlag icke fullt kunnat tillgodose de löften, som givits.

Jag måste alltså för min del säga, att hela detta äventyr är så bedröfligt, att det icke nog kan klandras. Jag förstår, att de högerreservanter, som hava skrivit denna reservation, för sin del gilla själva expeditionen, vilket icke jag gör, och att de blott önskat, att den svenska regeringen och sjöministern skulle i mycket större utsträckning, än vad som skett, hava hjälpt den ena parten. de vita, och direkt bekämpat de andra. Detta hade naturligtvis varit ännu mera förkastligt och onyttigt och kommit att föra oss in i en ännu större olycka. Men vad som är visst är, att hela expeditionen har fullföljts på ett sådant sätt, att man måste ställa sig själv den frågan, huruvida icke det statsråd, som haft ledningen därav om hand, borde ställas inför riks rätt.

Jag övergår nu till att säga några ord även om den finska frågan. Det förekommer i den reservation, som högerreservanterna avgivit, en hel del dokument, som till regeringen ingivits av det finska sändebudet här i Sverige. Uti dessa skrivelser framhålles det, att striden i Finland icke i något avseende var ett klasskrig eller hade någon politisk karaktär, och vi veta, att så har det under de månader, som inbördeskriget i Finland rasat, sagts från deras sida, som ville framställa detta inbördeskrig såsom den lagliga regeringens kamp emot rent anarkistiska hopar för att värna om Finlands demokrati, Finlands lantdag och folkliga institutioner i övrigt, och det går även igenom i de skrivelser, som här citeras. När nu detta inbördeskrig är till ända och man kan överskåda och mera opartiskt döma över dess olika faser, måste det te sig ganska egendomligt, när man nu finner, huru den sida som har segrat och

som skulle värna om demokratin, lantdagens makt o. s. v., och som endast skulle återställa den folkmakt, som man påstod vara i fara att omintetgöras, huru denna segrande sida är på väg att fullständigt förinta den demokrati och den folkmakt, som förefanns under den sista tiden i Finland. Jag tror, att man då också kommer lättare under fund med, varför de finska arbetarna reste sig till denna hårda och förtvivlade kamp. Man kan då säkerligen lättare förstå, att det var därför, att de kände och visste med sig, att denna demokrati, som de erövrat, dessa folkliga institutioner, som de tillkämpat sig, voro i överhängande och allvarlig fara och att den enda utvägen var att för deras försvarande offra och våga även sina liv.

De vinster, som den finska demokratin tillkämpat sig av både social och politisk natur, 8 timmars arbetsdag, republik, enkammarre, tryck- och församlingsfrihet, den allmänna och lika kommunala rösträtten, oberoende av varje militärväsende, allt detta är numera, sedan den sidan segrat i striden, som skulle bevara demokratin, såsom det hette, på väg att gå förlorat. 8 timmars arbetsdagen är upphävd genom ett förordnande av senaten för stora grupper av arbetsgivare. Republiken är väl snart endast en saga, sedan de största partierna i den rensade lantdagen förklarar sig för monarki. Enkammaren går väl samma väg. I Finland finnes icke längre någon möjlighet för en arbetartidning att utkomma. Alla arbetartryckerier äro av regeringen tagna i beslag, och ingen enda socialdemokratisk tidning utkommer. En högersocialistisk tidning utkom en enda dag men blev sedan indragen, ehuru den hade på sitt program att bekämpa utvecklingen utöver den parlamentariska gränsen. Och vi veta, att Finland skapat sig ett militärväsen av den natur, att även bönderna nu börja reagera mot det på det eftertryckligaste. Man förstår nu lättare att den finska överklassen, de som kalla sig de vita, vilja från början krossa socialdemokratien för att kunna genomföra en statskupp och ett reaktionärt valde. Med hjälp av de till Finland sända tyska trupperna har ju också den sidan segrat och har nu beträtt de vägar, som jag nyss skildrade. Men det är ganska egendomligt, att vi nu få bevittna, att en segrande reaktion t. o. m. går längre, än vad många av dess vänner i Sverige för sin del finna tillrädligt.

Det är ganska intressant att nu bevittna, hur man i Finland icke nöjer sig med att endast slå ned de folkliga och demokratiska institutionerna. utan att man även försöker bryta ned den nationella frihet, som folk i minoritetsställning där förut har innehaft. Jag vill bara påminna om, huru — det kan synas som en småsak, men är en sak av en viss betydelse — huru man i Finland döpt om Sveaborg till ett finskt namn, vilket allt måste te sig som en utmaning icke emot internationalisterna, men, såvitt jag förstår, emot de svenska elementen. särskilt de finska högerelementen i Finland och även på denna sidan Bottenhavet, huru man infört som statsflagga den ryska tsarflaggan, segelflaggan, och avskaffat de färger, som påmint om Sverige och sammanhanget med Sverige. huru man har förfarit med Åland och dess befolkning, huru man där genom-

*Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)*

Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)

fört värnplikt och mycket annat. Det är ju Sverige, åtminstone den svenska högern, som ansett, att Sverige har vissa nationella plikter att fylla. Och under de sista av dessa dagar har även den finske överbefälhavaren, general Mannerheim, fått sitt avsked och med honom, efter vad man kan förstå, åtskilliga andra svenska officerare för att ersättas med rent finska. Det är allt detta ingenting annat än en fortsättning på den reaktionära utveckling, den intoleranta utveckling, som i första anloppet slog ned arbetarklassen och de arbetande klasserna, men som sedan nu även kommer att slå ned andra hinder, som resa sig i dess väg.

Jag har velat göra denna lilla bakgrund för att man lättare skulle kunna förstå, hurudan den ställning är, som den svenska regeringen har intagit, och som framför allt här också liksom i föregående frågan efter allt att döma sjöministern är den som bär huvudansvaret för. Högerreservanterna klaga över att Sverige i detta ställningstagande till den finska striden icke har tillräckligt kraftigt tagit parti för den vita sidan och hjälpt den med vapen och ammunition med väpnad intervention och i övrigt med allehanda understöd. Utav handlingarna, som här föreligga, och som vi för vår del äro högerreservanterna mycket tacksamma för, att de bragts i dagen, framgår emellertid, att den svenska vänsterregeringen vid många tillfällen har hjälpt den ena sidan, den vita sidan i Finland, att denna vänsterregering, som har t. o. m. arbetarrepresentanter i sin mitt, har varit med om att exempelvis bevilja licens för gevär, ammunition, kulsprutor m. m. att tillföras den armé, som i Finland bekämpade de finska arbetarne. Även i övrigt ge dessa dokument vid handen, att på ett sätt, som ännu icke är fullt klarlagt — icke ens konstitutionsutskottet har kunnat få klarhet i vari den bestått hjälp, som ytterligare finnes omtalad i flera dokument, — men det är påtagligt, att i flera andra fall än de vilka här äro nämnda i dessa handlingar den svenska regeringen har varit den finska vita regeringen begärlig i dess kamp mot Finlands arbetare. Jag antar, att ett av dessa moment, då hjälp lämnades, var när sjöministern, herr Palmstierna lät konvojera de finska jägarna, när de kommo från Tyskland till Finland, med även ammunition och övrig materiel för att bekämpa de finska socialdemokraterna, socialdemokrater, som herr Palmstierna på de socialdemokratiska kongresserna kallat för sina kamrater.

Vad har emellertid även i detta hänseende regeringens tack blivit? Ja, högern är icke nöjd, det se vi av reservationen. Högerpressen har ju aldrig varit nöjd! Finnarna äro icke nöjda, de anse att de fått alldeles för liten hjälp, och tyskarna äro icke heller nöjda. I Allehanda, som ju är en auktoritativ tidning, i denna kammare finns i dag införd en artikel, som är översatt ur den stora tyska tidningen Vossische Zeitung, där dess huvudkorrespondent för Finland har skrivit något som även Allehanda reagerar emot, om stämningen i Finland emot Sverige och svenskarna och även emot de officerare och de svenska män, som hava kämpat på den vita sidan i Finland. Den tyska korrespondenten skriver bl. a.:

Den andra vägen till återvinnande av den förlorade positionen var den öppna konkurrensen. Härtill hade den frivilliga hjälpen av svenska folket jämnat vägen. Visserligen bestod svenska brigaden vid finska fronten blott av några få hundra man. Men deras frivilliga uppträdande gav tillfälle att översända (!) en rad högre officerare, vilkas antal och rang stod i anmärkningsvärt missförhållande till »brigadens» styrka (!). Och då det handlade om militärer, vilka icke besutto någon krigisk erfarenhet (!), är deras mission mer än politisk (!) än en militärisk. Det gällde just att motarbeta det politiska inflytande, som det tyska militära understödet nödvändigt måste ha, och samtidigt draga nytta av andras prestationer, nämligen av de svenska frivilligas icke önskade (!) hjälp. Om denna spekulation var riktig i sina förutsättningar och icke lämnar en missräkning som resultat, får framtiden utvisa.

Men framtiden skall också visa, huru långt dessa politiker och andra aktörer på finska scenen handlade av eget initiativ eller om och huru långt de ombesörjde andras affärer.»

Detta visar, att icke heller tyskarna äro nöjda, och här i Sverige, vad man må säga om Sveriges arbetare och deras ställning till regeringen, men det kunna vi vara övertygade om, att de icke äro nöjda med den hjälp, som den svenska regeringen öppet eller under hand har lämnat det finska vita gardet emot Finlands arbetare. Sålunda torde det icke heller finnas många kvar, som äro regeringen tacksamma för dess politik i den finska frågan. Det går sålunda även med regeringens finska politik som det gick med herr Palmstiernas Ålands-politik.

För vår del hoppas vi, att Finlands folk, som nu är underkuvat av utländska och inhemska förtryckare, en gång skall bliva fritt, och att Finland, som blivit ett lydrike nu under ett annat rike än Ryssland, också en gång skall bliva fritt, och vi skulle icke vilja något hellre, än att denna frihet skulle komma det finska folket till del så snart som möjligt.

Herr Clason: Det har i allmänhet icke varit sed i denna kammarbetänkandet, och jag har själv visat en viss månhet att upprätthålla den seden. Men undantag hava förekommit, och då nu redan en diskussion är inledd och i medkammaren har förevarit en utförlig debatt om ett par av dessa reservationer, skulle, tror jag, det ge en oriktig föreställning om vad man i varje fall i denna kammar tänker om ett par av dessa frågor, om här icke yttrades något annat än vad som nyss anfördes av herr Ström, vars åskådning nog skiljer sig från vår i dessa spörsmål ungefär lika mycket som den ryska bolsjevismen från det svenska lagsamhället. Det är dessutom så, att dessa frågor, Finlands- och Ålandsfrågorna, röra de kanske allra viktigaste spörsmål, som på mycket mycket länge varit å bane i något dechargebetänkande — jag skulle vilja ifrågasätta ända sedan konstitutionsutskottet kom till — och gör man icke undantag från

Ang. Sveriges
finska och
åländska
politikk
m. m.
(Forts.)

regeln oftare än då så viktiga frågor förekomma, skall, hoppas jag, det icke bli så synnerligen ofta.

Jag skall för min del hålla mig till Finlandsfrågan och söka se den i dess sammanhang. I det programtal, som hans excellens herr statsministern höll den 30 december i fjol och där det finns åtskilligt som kan vara värt att erinra sig sedermera, talade han också om vår ställning till Finlands självständighetskrav. »Allt ifrån den stund då meddelandet om den finska regeringens och landdagens avgörande steg nådde oss», sade han, »ha vi både i ord uttryckt och i handling visat vår varma sympati för det finska folkets strävan att grunda en självständig tillvaro och en livlig önskan att kunna hälsa Finland såsom oberoende stat» »Det är vår förhoppning», sade han också, »att Finland måtte kunna övervinna alla svarigheter, och jag behöver väl icke försäkra att ingen makt med så varma känslor som Sverige skall välkomna det gamla brödrafolket på andra sidan Bottniska viken i kretsen av de fria skandinaviska folken i den stund då möjlighet därtill föreligger».

Några dagar senare då Finland begärde erkännande som självständig stat, möttes det åter av uttalanden om det livliga intresse, med vilket vi följde Finland, och om de varma sympatier vi hyste för »Finlands strävan att vinna full självständighet», som det hette; och när detta erkännande efter ytterligare några dagar omsider gavs, underströks det från den svenska regeringens sida, huru stolta vi vore över att det gamla brödrafolket först kommit till oss med sin hänvändelse, och den förhoppningen uttalades, att när Finland tog sin plats i de fria folkens led, det skulle »ansluta sig till den politik för fred och förtroendefull samverkan, som under dessa senaste år allt närmare sammanknutit de skandinaviska folken».

Så kom efter ytterligare några dagar remissdebatten den 23 januari, då statsministern erinrade om och underströk trontalets yttranden, att Sverige »på allt sätt sökt främja Finlands sak», och då han vidare yttrade, att hur viktig Ålandsfrågan, som var föremål för debatt, än vore, »lika viktig och än viktigare är den ställning, som det nyss befriade Finland kommer att intaga till Sverige och Skandinavien i framtiden» och att regeringen därför vid Ålandsfrågans behandling ansåge det »som sin oavvisliga plikt att mycket noga tillse, att den frågan löses på ett sätt, som bevarar den fulla vänskapen mellan Finland och Sverige. Denna vänskap vore en ännu viktigare faktor för Sveriges trygghet i framtiden» än de synpunkter man enligt statsministerns uppfattning velat göra gällande för Ålandsproblemet.

Ja, det var programmet då. Finland var det gamla brödrafolket, som ingen makt med så varma känslor som Sverige skulle välkomna i de fria staternas krets. För dess självständiga tillvaro, dess ställning såsom oberoende stat, dess strävan att vinna full självständighet hade vi både i ord uttryckt och i handling visat vår varma sympati. Dess blivande förtroendefulla samverkan med de övriga skandinaviska folken var vår livliga önskan; den ställning, det komme att intaga till Sverige och till Skandinavien och

dess fulla vänskap var en av de allra viktigaste faktorerna för Sveriges trygghet i framtiden. Det var programmet, och det var ett program, som av alla här i landet hälsades med allra största tillfredsställelse, men det var också ett program, som regeringen genom att så ofta uttala och så starkt understryka också, såvitt jag förstår, hade iklätt sig alldeles särskilda förpliktelser att främja.

Sex dagar senare, den 29 januari, kom landshövding Heikel och med honom det första av de gripande nödrop från brödrafolket, vilka sedan upprepades dag för dag, vecka för vecka, och av vilka ett par äro återgivna i utskottets betänkande. Jag skall icke trötta kammaren med att citera dem, ehuru det kunde vara förestående nog, men jag ber er söka göra klart för er, vilken fruktansvärd verklighet det låg bakom dessa böner från detta brödrafolk i yttersta nöd, där i själva verket, som det heter i ett uttalande, varje dags dröjsmål med hjälpen medförde »överskådlig fara, hundratals människors våldsamma undergång, tusentals hems förhärjande, fruktbara traktors ödeläggande». Och vi veta nu, vilket slags förintande och vilket slags undergång, som följde på många håll, och vi veta vilket elände det dragit med sig för *alla* klasser i Finland!

Vad begärde landshövding Heikel? Det meddelades när han kom, att han *icke* begärde intervention, och det är tydligt av akterna, att han var en av dessa, som vid upprepade tillfällen begärde vapen och ammunition från Sverige och rätt till transitering genom Sverige av dylik materiel, för att de kämpande finnarna skulle hava något att sätta mot den ström av krigsmateriel, som från bolsjevikerna i Ryssland flödade in till upprorsmännen. Det var dessa upprepade framställningar, som omsider efter mer än fem veckor, den 5 mars, ledde till svaret, att man skulle få utföra 2000 gevär(!) med därtill hörande ammunition och 10 kulsprutor, men endast om man utförde allt på en gång, ett villkor som jag icke skall ge mig in på att karakterisera, därför att mina ord kanske då icke bleve fullt parlamentariska, men vars beskaffenhet frångår därav, att man var underrättad om, att de ännu icke funnes i sin helhet anskaffade, och tillika visste, att ett inköpsförbud i Sverige, som trädde i kraft dagen före, den 4 mars, gjorde det omöjligt att i sin helhet anskaffa dem.

Är det underligt, att under sådana förhållanden resultatet blivit som det blivit? Att Finland — när det i sin strid för livet, för det statliga oberoendet, som skulle ligga oss så mycket om hjärtat, för hela den västerländska odlingen i Norden, för lag och frihet — att, säger jag, när det i denna strid fick på det viset vända sig så gott som ohört bort från de svenska bröderna, från deras dörr, att det klappade på hos andra? Att det då också drivits att knyta närmare förbindelser med dem som blivit hjälpare? Herr statsministern fällde i den improviserade interpellationsdebatten i denna kammare om ett befriat folks ställning till sin hjälpare ett uttalande, som — jag ber om ursäkt att jag säger det — för mig lät som ett ganska hjärtlöst hån, som icke var på sin plats i en så allvarlig fråga. Han sade, att man i det avseendet borde

Ang. Sveriges
finska och
äländska
politik
m. m.
(Forts.)

Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m
(Forts.)

tänka på ordet, att »befriade folk äro sällan tacksamma emot befriaren.» Jag lämnar alldeles därhän, om det blir endast tacksamhet eller också annat, som blir grundval för förbindelserna mellan den hjälpte och hjälparen, men jag skulle vilja fråga: om det är så, att de befriade *icke* äro tacksamma mot den, som hjälpte dem, vilka känslor kan man vänta att de skola hysa mot en broder, som, till dess de kommo i nöd, överhopade dem med sympatiuttalanden, men när de tiggde om hjälp i yttersta livsnöd, uraktlät att göra vad han kunde? Ja, icke har man rätt att under sådana förhållanden räkna på den förtroendefulla samverkan med de övriga skandinaviska folken, på den där särskilda vänskapen och allt det andra goda, som programmet i december och januari så riktigt utpekade som målet för den svenska Finlandspolitiken.

Men det är icke bara, detta. När det gäller Finland, få vi aldrig glömma, att en betydlig del av dess befolkning äro svenskar, och att det för svenskhetens bevarande i världen aldrig kan bliva oss likgiltigt huru det går med sådana svenskar. Nåväl, även här har vårt handlingssätt i allra högsta grad länt till skada. Vi höra redan förebud därtill, på Åland och annorstädes. Vi hava alla skäl att klaga däröver, men vi hava icke rätt att söka ställa oss själva skuldfria i den delen, ty det äro vi icke.

Och så är det på den ena punkten efter den andra. Här har som bekant under krigsåren det slags köpmän, som blott sett till ögonblickets krigsvinster, men som motarbetat och understundom begabbat dem, som ville se på problemen med något mera långsikt, gått och inbillat sig och andra, huru svenskarna efter freden skulle skära guld med täljknivar, sedan handelsförbindelserna österut väl kommit i gång. Sadana må ligga ogilla. Men det finns också en mängd ärligt svenskt industriellt och kommersiellt arbete, som med full rätt riktat sina blickar mot öster och sagt, att där borde genom svensk företagsamhet vara något att göra, och den som något vistats i Ryssland vet, huru ofantligt rätt detta är. Och det har kanske till och med sagts i dessa sista tider, att därest regeringens tonnageavtal västerut, som är i fråga, skulle medföra att vi skulle komma att ställas i den situationen, att det skulle stramas åt för oss i vår sjöfart för våra fartyg på dessa farvatten, då måste vi så mycket mer lägga vikt på att utnyttja vår handel på Östersjön och åt öster. Nåväl, hur tror man, att det skall gå med den saken, om det nya Finland på grund av vår uraktlåtenhet att hjälpa nödgats till sådana förbindelser med ett annat land, att en ny Hansa komme att sträcka ut sina armar från Lübeck Östersjö-kusten runt ända upp till Torne älvs flodområde. De svenska handelsförbindelserna österut få nog då se sig om. Jag hyser all möjlig aktning för Tyskland liksom för alla stater, som visa duglighet, arbetsamhet och energi, men här gäller det Sverige framför allt, och den här omslutningen av Östersjön kan ingen svensk önska. Men nog är det en underlig ödets ironi, om vi tänka efter och förstå, att det i mycket hög grad är just den s. k. osynlige ledamoten av regeringen, herr Branting, med sin bekanta ovilja mot allt tyskt,

sin dag för dag i pressen upprepede hets mot detta land, som genom sin hållning till Finlandsfrågan har bragt det därhän, att tyskarna på det viset fått tillfälle att sträcka ut sina armar ända upp genom Bottniska viken. Om hur Ålandsfrågan på samma gång har förstörts, skall jag icke tala.

Nu vet jag väl, att man från regeringshall ämnar svara både med ett och annat. I avseende å det formella i reservanternas anmärkningar ämnar man förmodligen svara, att här icke har förelegat något regeringsbeslut före den 5 mars — alltså finnes intet protokoll, som utskottet begärt. Jag undrar, hur länge man tror, att man skall lyckas upprätthålla den fiktionen. När regeringen tillkännagav sin villighet att medla, vilket för övrigt också nog i ganska hög grad skadat oss, skedde det utan beslut? När statsministern den 20 februari stod upp i andra kammaren och deklarerade ett helt regeringsprogram i den finska frågan, vilket bland annat innehöll sådana uttalanden, som att regeringen har icke ansett sig kunna göra det eller det, alltså pekande på direkta handlingar — hur är det möjligt att säga, att det icke var ett regeringsbeslut där bakom? I själva verket erkänner man nog också, att man har fattat beslut att göra så och så, men man har icke protokollfört det. Men när nu hela vår ministeransvarighet är grundad på protokollföringen, hjälper icke den ursakten. Jag lyckönskar verkligen ministären, att icke liberalismens grand old man här i landet, Sven Adolf Hedin, har fått uppleva denna dag. Ty han skulle då för herrarnas grundlagsstridiga åtgörande med denna ministerstyrelse här hava upptänt en sådan brasa, att det skulle hava osat bränt i många veckor efteråt. För övrigt, försök att övertyga de finska ombuden, vilka som helst eller alla tillsammans, eller det finska folket, att regeringen ingenting har beslutat i den finska frågan före den 5 mars! Det kommer aldrig att lyckas.

Nej, så mycket har tvärtom kommit fram, att man mycket väl kan gissa sig till hur det gått till. Ett regeringen närstående organ har genom en notis för ett par dagar sedan ytterligare bidragit att klargöra läget i detta hänseende. Den omtalar nämligen, att det fanns ganska starka divergenser även på vänsterhåll i fråga om vilket tillmötesgående Sverige kunde visa gentemot dessa finska krav utan att frångå sin neutrala ställning, som uttrycket lyder, att dessa »divergenser i uppfattningen» återspeglades också inom regeringen, att detta kunnat vid något tillfälle föranleda en kompromiss, som det heter — det var det där märkliga beslutet om de två tusen gevären — och att annars »en allvarlig schism» kunnat uppstå inom regeringen. Lägges då det ena till det andra, kan man mycket väl draga åtskilliga slutsatser, och för mig har saken framstätt på ungefär följande sätt. Längst till vänster hava de svenska bolsjevikerna stått, herr Ström och de andra, som haft förbindelser med sina likatänkande meningsfränder i Finland och Ryssland. Det påstås ju till och med numera, att i Finland skulle hava funnits en myckenhet vapen, som egentligen varit avsedda att så småningom transporteras till den svenska gränsen, när den bolsjevikiska

Ang. Sverige
finska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)

Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)

frigörelsen skulle börja även i vårt land, och det skulle i förbigående vara ganska intressant, om här funnes något konstitutionsutskott som hade tillfälle att infordra och granska protokoll och handlingar rörande de svenska bolsjevikernas förbindelser med sina meningsfränder i andra länder. Dessa svenska bolsjeviker hava naturligtvis önskat sina finska kamrater all framgång, d. v. s. de hava på det ivrigaste varit emot all svensk hjälp at den lagliga finska regeringen. De hava sedan använt sin ställning och sitt folk här hemma för att trycka på exempelvis »regeringens osynlige ledamot» och låtit honom förstå, att om han icke höll regeringen tillbaka, skulle här kunna bli oroligheter. Så har han tryckt vidare och vidare och sagt, att om något mera effektivt gjordes till Finlands stöd, vore det risk att ministären skulle sprängas. Såsom det nu blivit klarlagt, har tydligtvis inom ministären icke heller rätt någon fullständig enighet, och för att då icke utsätta sig för denna risk, har man naturligtvis funnit det önskvärt, att icke några delikata frågor officiellt skulle komma upp, som nödgade till ett ställningstagande i sådana frågor. Då har saken ställt sig så, att man önskade att från de finländska ombuden så länge som möjligt slippa dylika officiella framställningar; och man ställde då i utsikt allehanda hjälp och understöd »i tysthet», blott de icke skrevo något officiellt; och på det sättet undansköts den hjälp, som begärdes, den ena veckan efter den andra, så att man slapp få några officiella framställningar före den 18 februari, varpå man sedan dröjde med svaret till den 5 mars, och då gavs det — jag ber om ursäkt för ordet — i den ynkliga formen att, som »Social-Demokraten» för ett par dagar sedan triumferande skrev, »på grund af det ac regeringen gjord förbehållet kunde licensen icke utnyttjas». Det var faktiskt så, att det var den bolsjeviska riktningen som ytterst bestämde.

Ser man saken i detta ljus, förklaras också ett annat moment i regeringspolitiken, som eljest på sin tid väckte en viss förvåning. Det var det envisa förkunnandet, att de som önskade mera hjälp åt Finland därmed ville störta regeringen. Objektivt var detta alldeles galet, ty någon sådan avsikt fanns sannerligen icke hos dem, som önskade giva effektiv hjälp åt Finland, men subjektivt är det ju möjligt, att det framstod så för ministärens medlemmar, därest de befarade, att den skulle gå itu, om något effektivt bleve gjort. Man kan ju också mycket väl förstå dess strävan att undvika en sådan malör, som ju för dem måste te sig som något för landet riskabelt. Men gilla det kan man dock icke, ty i dessa frågor stodo dock långt högre intressen på spel, och det vilar bakom hela denna politik något av omanlighet, oreda och bristande klarsynthet över vad man ville och vart man ville hän.

Vidare har man från regeringsvänligt håll också velat försvara uraktlåtenheten att vidtaga några åtgärder med det skälet, att om man hade gjort mera, än som skedde, skulle här hava blivit oroligheter. Till en riktig värdesättning av detta skäl skall jag endast be att få svara med statsministerns ord i interpellationsdebatten i andra kammaren den 20 februari: »Regeringen är besluten att utan

prut upprätthålla lag och ordning mot förflygna valdsansatser. Med den förklaringen har herr statsministern själv tillräckligt karakteriserat nyssnämnda skäl, och jag har ingenting att tillägga.

Så har man också slutligen begagnat den där ständiga käpphästen, att ett större tillmötesgående mot de finska ombudens önskan skulle ha varit detsamma som väpnad intervention. Men det är ju fullkomligt klart, att dessa frågor — frågan om intervention och frågan om hjälp i annan form — av de finska ombuden själva hava hållits åtskilda, och då hava naturligtvis också vi kunnat göra det: vi hade för övrigt kunna göra det ändå. Det är, så vitt jag förstår, först sedan de upprepade framställningarna om transitering och om vapen avslagits, som framställningar om intervention kommit; och alldeles oberoende därav fanns icke något som helst hinder för Sverige att bevilja det ena men icke det andra. Vi hava många gånger förut i vår historia både sålt vapen, skänkt bort vapen och låtit transitera vapen, men aldrig har det förpliktat oss till någon intervention. Försöket från vänstersidan att framställa saken annorlunda är enligt min övertygelse en fullständig förvrängning av realiteterna. Det är en fiktion, som visserligen kanske har behöfvits för att samla regeringens anhängare ute i landet — ty även långt ut åt vänster ville man, att mera skulle göras — men en fiktion, som oändligt skadat Sverige och Finland, ty det var just på denna fiktion man stödde sig när man vägrade den nödställda brodern just den hjälp han begärde och med vilken han kanske räddat sig utan främmande ingripande, och i varje fall förkortat det finska folkets oerhörda lidande.

Jag tror för övrigt, att det svenska folket i grunden alls icke skulle misstyckt en annan hållning. Det svenska folket är varken så mjäkigt eller så obarmhärtigt, att det icke skulle lystrat till en maning, den allra naturligaste maningen, just den maning, som kändes hos oss alla — att vår närmaste granne, vår broder sedan många hundra år, han som delat ljuvt och lett med oss och som stod för oss som en försvarare för västerländsk kultur, som vi så varmt kände med, han led nöd, nöd intill döden, och därför skulle vi, hans närmaste, hjälpa honom *så långt vi kunde* med bibehållande av vår neutrala ställning. Det var länge ganska litet han begärde, men icke ens det gävo vi. Vi underläto att giva det, ehuru det är en livets lag, både för den enskilde och folken, att det är just genom självupppoffring man vinner. Och jag för min del är fullt viss om att komme Sverige en gång i en sådan nöd som Finland led, eller komme någon enskild av oss i en sådan nöd, och vi tvingades att söka hjälp, då skulle vi anse det som mycket, mycket hårt, om vi finge klappa lika förgäves på andras port, som Finland fick klappa på vår.

I dag, den 29 maj, är det jämt fyra månader sedan det första hittills kända finska nödropet, landshövding Heikels, riktades till oss. Dessa fyra månader beteckna för mig och för många med mig de mest nedslående månader, som Sverige på mycket, mycket länge har genomlevat. De beteckna en tid, då vi genom vårt eget för-

Ang. Sveriges
finska och
äländska
politik
m. m.
(Forts.)

Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)

vällande, våra egna försummelse att göra vår plikt, ha bragt oss för oberäknelig framtid djupt, djupt ned under den punkt, där vi stodo när den tiden begynte.

Man skall säga: »Nå, men vad tjänar det till att tala om det nu? Att tala kan ju icke hjälpa upp saken, när vi för länge sedan hade bort handla.» Jag är icke okänslig för den erinringen. Men, mina herrar, om man har gått ned sig och vill upp igen, då är det första villkoret, att man verkligen inser och erkänner vad man förvällat, och att man öppet tager det på sig. Sker icke det, blir man liggande. Nu är jag viss om, att det fortfarande kommer att försökas att göras gällande, att den statskonst, som vår regering har utövat i dessa frågor, har varit något mycket fint och förklarligt, riktigt och stort — till och med det enda riktiga. Då är det nödvändigt, att det sägs ifrån, att det visst icke är alla svenskar som tänka så. Men ingen skall tro, att när jag säger detta, och när jag på denna grund måste rikta anmärkningar, och skarpa anmärkningar, mot dem som hava suttit vid ledningen och bära ansvaret — att jag därmed vill undantaga alla andra. Nej, liksom följderna tvärr ofrånkomligt komma att drabba oss alla och våra barn, är det nog få, som fullständigt kunna göra sig urarva i konkursen. De som stupat därborta vid Tammerfors och andra ställen, som med sina liv beseglat sin trohet mot sin övertygelse och sin trohet mot den svenska kulturgärningen i Norden, de kunna göra det, liksom de andra, som gått dit och stritt med dem. För egen del vill jag endast sluta med, att ehuru jag — det vågar jag säga — sökt oavlätligt motarbeta den enligt min tanke olycksaliga utveckling, som jag har berört, kommer jag dock, så länge jag lever, att gräma mig över att jag icke inriktat ännu mer av min kraft på det arbetet, och att jag måhända understundom låtit mig gäckas av förhoppningar, som sedan visade sig vara falska.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr greve och talman, mina herrar! Den närmaste anledningen till att jag i konstitutionsutskottet för granskning infordrade handlingarna i Ålandsaffären, var utgivandet av den »blå boken». Det framgick omedelbart vid ett studium av denna bok, att den redogörelse för Ålandsexpeditionen, som däri lämnades, icke var fullständig, och det syntes även uppenbart, att den även i andra hänseenden var av sådan beskaffenhet, att den icke lämnade en fullt tillförlitlig bild av händelseförloppet. Detta har också vid en jämförelse med handlingarna i ärendet bekräftats.

Jag har därför ansett mig böra i min reservation ur handlingarna i ärendet meddela de aktstycken, som synt mig vara av betydelse för fullständigande av den redogörelse för expeditionen, som har lämnats i den blå boken. Därav kommer det sig, att i reservationen intagits en sådan mängd telegram, handlingar och andra aktstycken. De hava i viss mån undanskymt såväl det erkännande, som givits expeditionen, betraktad ur rent humanitär synpunkt, som även de anmärkningsanledningar, som synt vara av den större vikt

att därför anmärkning jämlikt 107 § regeringsformen borde ske, men ingen som verkligen inser betydelsen av att i en sak, sådan som denna, hava tillgång till själva aktstyckena för att ur dem kunna själva bilda sig en egen opartisk mening, kan klandra, att jag har förfarit på detta sätt. Jag har i min reservation meddelat över trettio telegram jämte åtskilliga andra aktstycken, alla hänförande sig till tiden före den 6 mars, då boken utgavs. Därefter förekomma några handlingar, som avse tiden efter den 5 mars.

Vad själva saken beträffar, har jag i min reservation icke riktat mig mot själva expeditionen. Jag har tvärtom uttalat, att det humanitära syfte, som låg till grund för de vidtagna åtgärderna, är värt allt erkännande. Och vad det uppnådda resultatet beträffar har jag betonat, att detsamma är ägnat att väcka tillfredsställelse så till vida, att Åland efter fredsöverenskommelsens träffande har förskonats från att indragas i striderna mellan de finska skyddstrupperna och röda gardet. Att ett sådant resultat har kunnat uppnås är enbart glädjande och har också av Sveriges befolkning mottagits med gillande. Men därför att sålunda i ett hänseende ett gott och tillfredsställande resultat har uppnåtts, får man, enligt min mening, icke blunda för att företaget — om det ens var behöfligt — i andra avseenden, såsom det har inletts och utförts, varit av beskaffenhet att i hög grad äventyra Sveriges intressen och framtida ställning i Norden och vid Östersjön. Det är icke alltid tillrädligt att i en ömtålig situation begagna ett botemedel, som »i dag hjälper mig på mina ben men i morgon gör mig sjufalt värre». Men det är just så som regeringen i denna affär har förfarit.

Mot hjälpen till ålänningarna har jag intet att invända. Ingen har med större tillfredsställelse än jag sett, att de förskonats från våld och blodsutgjutelse. Men icke desto mindre står det fast, att det sätt, på vilket företaget utförts, kunnat och bort i många hänseenden vara annorlunda.

Anledningen till expeditionen gavs genom den s. k. Ålandsdeputationens framställning hos regeringen om skydd för Ålandsbefolkningen mot befarade oroligheter från den ryska soldatesken. Underrättelser hade ingått, att oroligheter syntes förestå på Åland. Det var den 12 februari, och Kungl. Maj:t beslöt den 13 februari, att en expedition omedelbart skulle avsändas till Åland med uppdrag att avhämta de svenska undersåtar och ålänningar, som på grund av de där rådande förhållandena önskade överföras till Sverige. Enligt Kungl. Maj:ts den 13 februari i statsrådet fattade beslut, hade expeditionen således allenast karaktären av en hjälpexpedition för bortförande från Åland av den flyktande civilbefolkningen.

För övrigt synes man då hava från ålänningarnas sida planerat att med vederbörligt tillstånd svenska frivilliga med vapen och utrustning omedelbart skulle gå över till Åland för att skydda befolkningen mot den ryska soldateskens övergrepp. Ty samma dag, den 13 februari, hade två av Ålandsdeputationens medlemmar, nämligen lantbrukaren Johan Eriksson och borgmästaren Carl Björk-

Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)

Aug. Sveriges
finska och
äländska
politisk
m. m.
(Ports.)

man, därom ett samtal med statsministern, och på grund av detta samtal utfärdades samma dag följande tillkännagivande: »De som önska lämna personlig eller ekonomisk hjälp åt den äländska befolkningen och å Åland varande svenska medborgare, torde skyndsamt hänvända sig till undertecknade. Stockholm den 13 februari 1918. För äländska deputationen: Carl Björkman, Häradsbörding, ordförande. — Johan Eriksson, Lanthushållare. — Claes Virgin, Direktör.» Inom fem dagar var kåren färdigbildad och bestod då av 520 man och 40 officerare, alltså tillhoppa 560 frivilliga, med närmare 1000 gevär, 16 kulsprutor och 2 kanoner jämte rikligt med ammunition. De övertaliga gevären voro avsedda för äländska frivilliga.

Hade denna kar kommit över till Åland, är det tydligt, att den ryska soldateskens dagar där snart varit räknade, och sannolikt hade Åland då kunnat pacificeras med mindre blodsutgjutelse än som sedermera följde under den finska skyddskårens ensamma ojämna strid mot ryssar och sedermera ankomna rödgardister. Men kårens avresa förhindrades av regeringen. Redan dagen efter det älänningarna haft det nämnda samtalet med statsministern, således den 14 februari, fingo älänningarna besked, att frivilligt ingripande icke skulle tillåtas. Förklaringen härtill ligger måhända i statsministerns några dagar senare i interpellationssvaret till herr Vennerström uttalade varning mot hjälporganisationer, som utmana klassmotsatserna — men det tyckes vara svårt att förstå, att ett sådant avståndstagande skulle kunna vara befogat just här.

Vad man nu i stället skulle göra var långt ifrån klart. Da uppkom tanken att genom Petrogradregeringens ombud, herr Vorovsky, söka förnä ryssarna att frivilligt avresa från ögruppen på svenska fartyg, som för ändamålet ställas till förfogande. Redan på middagen den 14 februari inledde utrikesministern underhandlingar med herr Vorovsky, som också förklarade sig villig att åtaga sig detta uppdrag. Utrikesministern utfäste i regeringens namn, att svenska fartyg skulle ställas till förfogande för de ryska truppersnas överförande till rysk hamn. Kl. 6.40 e. m. samma dag avsände sjöministern telegrafiskt meddelande härom till chefen för pansarbåten Thor, som dagen förut hade beordrats till Åland för att stödja hjälpexpeditionen. Tillika anbefalldes fartygschefen att sätta sig i förbindelse med orsbefolkningen och den ryska militären för att förbereda den på herr Vorovskys ankomst och ändamålet med densamma.

Genom dessa åtgärder erhöi expeditionen en helt annan karaktär än förut. Från att vara en hjälpexpedition för den flyktande civilbefolkningen övergick den till att bli en formlig medlingsintervention på finskt territorium för detsammans befriande från främmande krigsmakt. Och ett sådant ingripande, visserligen i fredligt syfte, men dock med väpnad styrka bakom, i ett främmande land mot ett annat främmande lands truppstyrkor företagas utan något inför Konungen i statsrådet därom fattat beslut! I regeringsformens § 7 stadgas, att alla regeringsärenden, som icke äro att hänföra till kommandomål, skola inför konungen i statsrådet föredra-

gas och där avgöras. Och i § 8 föreskrives, att statsrådets samtliga ledamöter, där de icke laga förfall äga, skola övervara alla mål av synnerlig vikt och omfattning.

Man har velat göra gällande, att regeringens försummelse här skulle bestå allenast däri, att man i brådskan underlåtit att föra protokoll, men att i övrigt grundlagens bud skulle vara iakttagna: att man sålunda förbrutit sig endast mot den efterföljande 9 §, som stadgar, att *uti* alla mål, som hos konungen i statsrådet förekomma, skall protokoll föras, och statsraden ovillkorligen till protokollet sina meningar yttra och förklara, varvid tillägges: »Konungen dock förbehållet att allena besluta. Men det är icke blott mot detta stadgande om protokollföringen, som man brutit, utan framför allt mot grundlagens ovillkorliga föreskrift, att *alla* regeringsärenden skola inför konungen i statsrådet föredragas och *där* avgöras. Någon ministerstyrelse av det slag, som här utövats, känner vår grundlag icke till.

Dessutom hade mer än väl behövts den besinning och eftertanke, som hade kunnat förutsättas, om saken behandlats i statsråd. Hur många av statsråden hava nu deltagit i beslutet om expeditionens utvidgning? Av blå boken ser man icke, att några andra statsråd än herrar Hellner och friherre Palmstierna häruti deltagit. Det får väl antagas, att såväl statsministern som de övriga statsråden biträtt beslutet, men därom upplysa handlingarna intet: och något konstitutionellt ansvar kan således icke av dem utkrävas och hade icke kunnat utkrävas, om det hade gått aldrig så galeit. Det är en av hörnstenarna i vår författning, att riksdagen skall hava möjlighet att genom granskning av statsrådsprotokollen kontrollera regeringens beslut och åtgöranden. I detta fall är en dylik kontroll omöjliggjord beträffande alla de statsråd, som väl deltagit i besluten, men icke personligen lagt hand vid deras verkställande.

Jag hörde i förmiddags, hurusom herr statsministern i andra kammaren i denna fråga ville göra gällande, att hela denna förändring av expeditionens syfte och uppgifter icke vore att betrakta som ett regeringsärende, varom beslut skulle fattas i statsråd. Men samtidigt hade hans excellens ett yttrande — jag kan icke återgiva ordalagen, men — av innebörd, att ifall beslut därom hade fattats i statsråd, skulle ärendet hava varit en regeringshandling av en så betydelsefull innebörd, att det kunde ifrågasättas, huruvida den verkligen borde av Sverige vidtagas, och dessutom erkändes, att hela expeditionen icke saknade sina risker, något som också tydligen framgår av friherre Palmstiernas telegram den 14 februari, att »endast i yttersta nödfall och så vitt möjligt först sedan order inhämtats från sjöministern får våld användas».

Kan det verkligen vara hans excellens statsministerns mening, att en åtgärd som är av denna karaktär och som kunde medföra en sådan risk, som här skulle kunna uppstå, är att betrakta allenast som en förberedande åtgärd för utredning, varom vederbörande minister kan på egen hand gå i författning?

Det är sant, att själva medlingen mellan ortsbefolkningen och

Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
n. m.
Forts.

sen ryska militären genom herr Vorovsky måhända kan betraktas som en herr Vorovskys privata angelägenhet. Men så kan under inga förhållanden betraktas det stöd av flottans fartyg, som därvid skulle lämnas honom, den medverkan från de svenska officerarnas sida, som därvid förutsattes, och den utfästelse att ställa svenska fartyg till förfogande för de ryska truppernas bortförande från Åland, som av utrikesministern gjorts. Dessutom föranledde förändringen av företagets karaktär också förändrade instruktioner för de svenska officerarna. Ingressen till den blå bokens första bilaga lyder så: »Kungl. Maj:t har i nåder befallt, att denna instruktion skall lända kommandörkaptenen Åkermark till efterrättelse» etc., och instruktionens innehåll är fullständigt överensstämmande med expeditionens först tänkta uppgift, sådan denna angivits i Kungl. Maj:ts den 13 februari i statsrådet fattade beslut. Men den 15 och den 16 februari lämnades av friherre Palmstierna nya instruktioner i telegram av den 15 februari kl. 1 e. m. och den 16 februari kl. 6 e. m., gående ut på att de svenska officerarna, således icke herr Vorovsky, skulle föra förhandlingar i syfte att strid mellan finsk skyddskår och ryska trupper skulle undvikas och på den basis, att de sistnämnda skulle avgå från Åland på svenska fartyg, som regeringen vore villig att ställa till förfogande. Dessa förändrade instruktioner hava icke beslutits vare sig i statsråd eller av Kungl. Maj:t i kommandoväg, men de äro positiva regeringshandlingar, varigenom den av Kungl. Maj:t den 13 februari fastställda instruktionen i högst väsentlig grad förändrades. Det har sagts, att man beträffande frågan om expeditionens utvidgande den 14 februari stod inför nödvändigheten att handla så brådstörtat, att tiden icke medgav behandling i statsråd. Det förhåller sig alldeles icke så. Ordinarie konseljdag inträffade den följande dagen, den 15 februari, och säkerligen hade saken vunnit på att man hade tagit sig betänketid till dess. Men ville man handla raskare, så fanns intet hinder för att redan samma dag hålla konselj. Sådan kan hållas vilken dag som helst och vilken tid på dagen som helst. Om kommandörkapten Starck hade erhållit telegrammet med underrättelse om herr Vorovskys blivande ankomst någon timme förr eller senare, hade icke gjort något vare sig till eller från. Han kunde i alla händelser icke göra något åt saken förrän påföljande dag. Telegrammet till Starck avgick nu kl. 6:40 e. m. den 14 februari, och hans underhandlingar med den ryska militären påbörjades den 15 på förmiddagen. Dessa underhandlingar hade icke behövt försenas en enda timme, om han i stället fått telegrammet, efter hållen konselj, senare på kvällen den 14 eller på natten mellan den 14 och 15. Och vad herr Vorovsky beträffar, så avreste han härifrån med jagaren Vale först den 15 februari kl. 11 f. m. Således hade icke heller hans avresa fördröjts en enda timme, om konselj hållits den 14 på eftermiddagen. Ej heller har den 14 februari från Åland ingående underrättelser eller någon begäran om hjälp påkallat extra skyndsamma åtgärder. Det var allenast regeringens nervositet under påtryckning från olika håll, som verkade brådskan.

Handläggning i konselj hade säkerligen verkat lugnande. Man hade kunnat handla lika snabbt, vad beslutets utförande beträffade, men man hade fått tillfälle att under en starkare känsla av ansvar fatta sitt beslut och övertänka dess konsekvenser. Man hade då kunnat handla mera målmedvetet och med mera klart fattade syften än som nu skedde.

Såsom företaget nu emellertid blev igångsatt, är det utmärkt av en synnerligen påfallande oklarhet och bristande målmedvetenhet. Man har icke gjort klart för sig den förändrade ställning Sverige i och med medlingsinterventionen kom att intaga i förhållande till grannstaterna. Man synes närmast hava betraktat Åland som herrelöst land, där man kunde företaga sig ungefär vad man behagade. Därav kommer sig försummelsen att redan från början söka samförstånd med den finska regeringen och den finska högsta krigsledningen. Därav också handfallenheten inför uppträdandet först av den finska skyddskåren och sedan av de från Åbo anlända rödgardisterna och slutligen av de tyska trupperna. Alla dessa mellankommande parter betraktades som obehöriga på platsen, som utomstående, vilka obehörigt ingrepp i och störde Sveriges humanitära värp på öarna. Denna oklara uppfattning av företagets karaktär och räckvidd försakade att man, då situationen tillspetsades, icke ville eller vågade sätta nödig kraft bakom orden.

Sålunda, företaget igångsattes i villrådighetens tecken, utan erforderlig beredning i statsråd, utan samförstånd med Finlands lagliga regering, utan samförstånd med den högsta finska krigsledningen och utan nödig kraft och målmedvetenhet. Följden av alla dessa misstag blev, att den svenska regeringen förlorade herraväldet över situationen, att de svenska underhandlarna, då de saknade erforderligt stöd från regeringen, nödgades falla undan för ryssarnas ökade anspråk och att i stället den svagare parten, nämligen den finska skyddskåren, genom hot om undandragande av den svenska hjälpen för borttransporterande från öarna, tvangs att ingå på en förödmjukande kapitulation. Det är förklarligt, att därav hos det finska folket alstrats en misstämning eller rent av bitterhet, som icke blir lätt att övervinna och som givetvis i hög grad försvårar lösningen av de stora politiska frågor, som den betydelsefulla omvälvningen i öster har bragt oss in på livet. Alldeles särskilt måste man hysa den största misstro till regeringens förmåga att vid behandlingen av dessa frågor tillvarata Sveriges rätt och intresse, om de bägge statsråd, som så ovarsamt och grundlagsvidrigt igångsatt och lett Ålandsföretaget, fortfarande skola tillåtas att på egen hand under otillåtna former av ministerstyrelse sköta Sveriges utrikespolitik. Alldeles särskilt gäller detta sjöministern, till vars departement utrikespolitiken alldeles icke hör. Det är för vinnande av en behövlig och nödvändig rättelse och begränsning härutinnan, som jag har framställt mina anmärkningar.

Jag vill tillägga ett par ord. Lyckligtvis hava »behjärtade svenska män», för att använda herr statsministerns ord, i den mån de kunnat bättrat vad hos regeringen härutinnan brustit. Det ädla

*Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)*

Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)

svenska blod, som har flutit på Finlands slagfält, har gjutits icke blott för Finlands framtid utan också för vår. Att så är, det har vitsordats av ingen mindre än den finske frihetskjälten general Mannerheim, som i sina avskedsord till svenska brigaden uttalat de även för oss här hemma djupt dyrbara orden: »Må det sägas ut, att ni kamrater återknutit de sekelgamla band, som höllo på att brista.» Härmed är trots allt en brygga slagen till samförstånd. Det finska frihetskriget är lyckligt fullbordat, snabbare än man kunnat vänta, och Ålandsaffären är — som handlingarna visa, icke minst tack vare de tyska truppernas ingripande — avvecklad utan att några svårare komplikationer uppkommit. Ställningen mellan Sverige och Finland har blivit klarare om ock i viss mån kyligare, och med denna större klarhet, det vill säga med bortfallandet av åtskilliga hittillsvarande anledningar till misstämning och misstro, ha också utsikterna för en tillfredsställande lösning av de svensk-finska frågorna och särskilt Ålandsfrågan i någon mån ljusnat. Det tillkommer nu regeringen att göra vad den kan för att trots allt söka i samförstånd med Finland föra denna senare fråga till en sådan lösning, som Sveriges konung och folk ansett önskvärd och som överensstämmer med Ålandsbefolkningens önskningsar. Ett löfte därom från regeringsbanken just nu skulle av hela landet mottagas med tillfredsställelse och verka i hög grad försonande.

Hans excellens herr statsministern Edén: Herr talman, mina herrar! Det har redan anmärkts, att det är ovanligt, att reservationer till konstitutionsutskottets dechargebetänkande debatteras i denna kammare. Det torde vara icke blott ovanligt utan har väl icke förut inträffat, att ifrån regeringsbanken ingås i svaromål. När jag emellertid nu gör detta, så beror det på betydelsen av de frågor, som ha kommit upp, och i övrigt på den uppfattning jag alltid haft, att intet hinder bör föreligga mot att även ifråga om reservationer regeringens ledamöter uttala sig, då de därtill finna anledning.

Här skulle visserligen ett par viktiga skäl ha kunnat anföras emot ett uppträdande från vår sida, det ena att förut i denna kammare ägt rum en utförlig debatt i Finlandsfrågan, utöver vilken icke mycket kan vara att tillägga uti de verkligt sakliga punkterna; det andra, att den grannliga natur, som en del av dessa ärenden hava, även nu egentligen icke torde göra det önskvärt, att det utspinner sig en ny stor diskussion. Men när man nu ifrån reservanternas sida har ovillkorligen velat föra fram en sådan och gjort det dels genom reservationernas hela läggning och dels genom de debatter som upptagits i båda kamrarna, då skulle det fullständigt missförstås, om icke svar komme från regeringen. Att sålunda denna diskussion föres och att den föres med det material, som är framlagt i konstitutionsutskottets dechargebetänkande, det må falla på reservanternas ansvar. Vi komma att svara, och vi hava i och för sig ingenting att dölja.

Vad särskilt angår den blå bok, om vilken herr Ekman fällde

uttrycket, att den var i hög grad ofullständig och att han hade känt det som sin plikt att fullständiga densamma, så torde kändhända herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet inom kort komma att giva svar på den antydningen. Jag kan dock icke underlåta att uttala någon överraskning över att herr Ekman känner sig kompetent och i tillfälle att utan något som helst samråd med någon ledamot av regeringen offentliggöra de diplomatiska aktstycken, som hava ställts till konstitutionsutskottets förfogande. Den sortens inverkan på och ingripande i vår utrikespolitik har förut icke ifrågakommit. Det är icke en ministerstyrelse — jag vet icke vad det skall vara för slags styrelse, men det strider mot allt vad förut alltid brukat anses som en självklar sak vid behandlingen av dylika ärenden. Denne ledamot av utskottet, har emellertid icke nöjt sig därmed. Han överraskar nu ytterligare med att här inför kammaren framlägga en hel plan till en expedition till Åland, som på privat väg har varit uppe här i Stockholm och om vilken han anför vissa detaljer. Av dessa detaljer är det en som är fullständigt oriktig och om vars oriktighet jag förut på förekommen anledning har upplyst herr Ekman, nämligen den viktiga detaljen, att de två ålänningar, på vilka han åberopar sig, av mig skulle hava erhållit något som helst bemyndigande eller uppmuntran till bildande av denna frikår. Jag har förut förklarat för herr Ekman i vittnes närvaro, att detta är oriktigt, att det måste bero på en fullständig missuppfattning av samtalet, som icke alls rörde sig om bildande av en sådan svensk frikår. Det oaktat har denne man, som nu här uppträder som regeringens mästrare ifråga om en klok utrikespolitik, medverkat till att på egen hand, utan att han eller någon av de övriga bildarna har givit regeringen den ringaste antydning, organisera en dylik frikår, inneslutande fyrtio svenska officerare, såsom han nu uppger, vilken skulle hava varit färdig att gå över till Åland och inlåta sig i strid med den ryska besättningen därstädes. Jag tillåter mig hemställa till första kammaren, på vilken sida oskickligheten i handhavandet av utrikespolitiska ärenden ligger, på granskarens eller på regeringens, och om icke den upplysning, som denne talare nu i kväll har lämnat, blottar — låt mig säga — en naivitet i uppfattningen om vad som kan vara tillåtet i en sådan prekär situation, vilken icke borde berättiga honom till att uppträda såsom domare.

I huvudsak har i reservationerna och för övrigt uti anförandena i denna kammare förekommit anmärkningar dels av formell och dels av reell art, de formella gående ut på att statsråden skulle hava fattat viktiga beslut utanför protokollet, utom statsrådet, och därmed gjort sig skyldiga till ministerstyrelse, de reella gående ut på att själva innebörden i vissa åtgärder har varit till Sveriges skada.

Vad de formella beträffar, hava anmärkningarna dels rört sig på Ålandsfrågans område — att man utan statsrådsbeslut medverkat till herr Vorovskys resa till Åland och till vad som kallas en omläggning av Ålandsexpeditionen från en hjälpexpedition för

Ang. Sveriges
finska och
Åländska
politik
m. m.
(Forts.)

Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)

avhämtnade av flyktingar till en medlingsexpedition — dels har man i Finlandsfrågan klandrat, att icke i statsrådet fattats beslut angående vissa muntliga framställningar från finska ombud. I dag har tillkommit klandret, att interpellationssvaret i andra kammaren och därmed regeringens principförklaring gavs utan ett dylikt statsrådsbeslut.

Om dessa formella saker skall jag så gott först som sist be att få bestämt hävda, att de ärenden, som hava efter vanlig praxis och efter naturlig ordning bort förekomma i statsråd, de äro verkligen där föredragna, och att de som icke hava där föredragits hava varit av den beskaffenhet, att de icke bort där föredragas. Men innan jag går närmare in på detta, vill jag särskilt framhålla, att om man med ministerstyrelse, som man här har klandrat statsrådets ledamöter för, skulle avse, att vederbörande statsråd handlat var för sig, vare sig i förhållande till sina kamrater i regeringen eller till Konungen, så är detta fullständigt oriktigt. Såväl utrikesministern i den mån han haft med Ålandsfrågan att göra och i Finlandsfrågorna, som sjöministern speciellt i Ålandsfrågan, ha stätt i en ständig och intim kontakt och meningsutbyte med övriga ledamöter av statsrådet och med Konungen. Under sådana förhållanden är varje fantasi om att det här har förekommit ministerstyrelse i syfte att på något vis handla bakom Konungens rygg eller bakom kamraternas rygg ett fullständigt misstag. Skulle åter med anmärkningen icke avses någonting dylikt, utan ett förfarande, genom vilket statsrådets ledamöter utövat en sådan maktfullkomlighet, som avsett att undandraga dem ansvaret inför riksdagen, så faller även detta på sin fullständiga orimlighet då vi inför riksdagen när som helst hava ingått i utförliga diskussioner såväl om principer som om detaljer uti de här förevarande frågorna, aldrig undandragit oss detta ansvar och sålunda naturligtvis lika gärna skulle hava tagit det ansvaret på grund av ett statsrådsprotokoll långt efteråt. Nej, anledningen till att ifrågavarande ärenden icke förekommit i statsråd är, som jag sagt, att de icke hörde dit, och jag skall tillåta mig att i korthet belysa de skäl som göra, att jag tryggt kan hävda den ståndpunkten.

I statsråd hava vi behandlat dels det första beslutet om avsändande av en expedition för att hemföra flyktingar, vare sig svenska eller åländska, av den 13 februari, dels ett andra beslut den 18 februari, som jag skulle tro icke har blivit omnämnt i akterna, angående utsändande av ett kompani stammanskap avsett att trygga inskeppningen av dessa eventuella flyktingar, dels slutligen för det tredje propositionen angående rätt att utsända vaktmanskap till Åland under öarnas evakuering.

Vad som har skett mellan beslutet ett och beslutet två eller mellan beslutet två och beslutet tre, det skulle då vara vad som vi orättmätigt undandragit statsrådsprotokollet. Jag bestrider, att det har varit orättmätigt undandraget. Jag hävdar, att vad därvidlag har förekommit är åtgärder av den art, som ett statsråd måste hava rätt att röra sig med, som kunna betraktas som förberedande

åtgärder, intill dess att man kommer till en viss punkt, där konklusionen skall dragas och också har dragits i form av ett beslut i konselj. Det är icke fallet, att med de svenska officerarnas medverkan till förhandlingarna på Åland och än mindre med herr Vorovskys resa till Åland har tagits något sådant steg, som behövde föranleda ett beslut i statsrådet. Vad menar man, att vi skulle hava beslutat angående herr Vorovskys resa? Om han reste eller ej, berodde på honom själv, och han kom som sin regerings ombud till en plats, där det lag en rysk besättning. Han hade beslutat denna resa efter ett samtal med den svenska utrikesministern, men sådana samtal mellan Sveriges utrikesminister och företrädare för främmande makter föras ju oupphörligt, utan att någon tänker på någonting så absurt som att de skulle tagas till protokoll, även om de avse rätt så viktiga muntliga överenskommelser angående handlingar från den andra sidan. Vad officerarna angår, så tillhöllos de från första början på det bestämdaste att icke uppträda som parter i förhandlingarna, att sålunda icke ikläda sig några förbindelser å Sveriges vägnar, men väl erhöles de genom instruktioner ifrån sjöministern efter samråd med övriga statsrådsledamöter och med Konungen rättighet att preliminärt utfästa sig, att till en *blivande* uppgörelse skulle kunna knytas vissa förpliktelser från Sveriges sida. När den uppgörelsen sedan kom till stånd, när den förelåg den 20 och 21 februari, då var förberedelsestadiet färdigt, då konkluderades detta i överenskommelsedokumentet, och då drogs slutsatsen genom den proposition till riksdagen som avlämnades påföljande dag den 22 februari och som kamrarna gonast behandlade och godkände.

Här har sålunda förekommit en kedja av händelser, som allesammans hava syftat fram mot ett visst resultat. När det resultatet är vunnet, dras konklusionen, då förelägges resultatet icke blott för statsrådet utan i proposition till riksdagen. Vad är det då för tal detta, att det har förekommit ministerstyrelse? Vad är det som är kränkt eller läderat? Det har icke varit på minsta sätt meningen att träda vare sig Konungens eller riksdagens rätt för nära. Detta senare framgår bäst av det faktum, att alla dokument av vad slag de vara må naturligtvis med största beredvillighet hava ställts till Konstitutionsutskottets förfogande. Och skulle man vara så formalistisk, att man vill göra gällande, att utskottet haft någon svårighet att komma åt de handlingarna från statsrådets sida, därigenom att de icke tagits till protokoll, så blir svaret det, att i och med detsamma som dessa handlingar utgöra en serie av förberedelser till i konseljen fattade beslut, i och med detsamma gå de naturligen också in under ansvarigheten för dessa beslut, förutom det att de ju alltid kunna dragas fram som material för bedömande av huru statsrådet i allmänhet har skött sitt ämbete.

Nej, mina herrar, denna anmärkning angående ministerstyrelse, angående försummelse mot de lagliga formerna i vad beträffar Ålandsfrågan måste jag anse som fullkomligt oberättigad och så-

Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)

som fullkomligt saknande varje sinne för vad det här egentligen gällt och för huru man kan gå till väga. Herr Ekman har sagt, att man skulle hava liksom undskyllt sig med brådskan för att man icke höll konselj den 14 februari på torsdagen, då såsom han menade, en förändring av Ålandsexpeditionens karaktär skedde. Det är oriktigt i dubbel motto. Någon förändring skedde icke då, och vad den saken beträffar, att tiden icke skulle hava medgivit konseljs hållande, så har från regeringens sida aldrig något sådant skäl föreburits. Vi funno det sakligt orimligt att draga in i konselj frågan om herr Vorovskys resa — därför hölls ej då någon konselj.

På samma sätt skulle jag sedan kunna genomgå hela serien av de andra åtgärder, som man fordrat skulle föredragas i konselj. Jag skall emellertid endast nämna ett par. Man tycks hava menat att regeringen borde hava beslutit sin principiella hållning i Finlandsfrågan i konselj, och man har särskilt anfört detta anspråk ifråga om mitt svar på interpellationen i andra kammaren. Vad detta sistnämnda angår får jag lov att erinra, att jag aldrig förr hört omtalas, att svar på en interpellation skulle vara en handling av sådan beskaffenhet, att den borde föredragas i statsrådet. I ett interpellationssvar anges den åskådning en Konungens rådgivare har, men det är icke någon regeringshandling i formell mening och kan enligt regeringsformen icke företagas i statsrådet. Om sedan Konungen och statsrådets ledamöter icke skulle komma öfverens om dessa grundsatser, är det klart att därav uppstår en schism. Att så icke är fallet i föreliggande fråga, är för alla herrarna väl bekant. ●

Med de framställningar åter, som komma från de första finska sändemännen, förhåller det sig så, att dessa framställningar gjordes muntligen, och, såvitt jag känner, är det i Sverige en genomgående regel i det diplomatiska umgänget, att dylika muntliga framställningar icke föranleda någon förmilig konseljbehandling i annat fall än då de framkalla positiva beslut om åtgärder, som kräva konseljbeslut från svenska statsmaktens sida. Detta har icke varit fallet med de ärenden, som här äro på tal. Landshövding Heikels muntliga framställning föranledde icke beslut av den art, att den behövde företagas i konseljen, icke heller herrar Gripenbergs och Castréns första muntliga framställningar. En annan sak är, då framställningar komma skriftligt och ingivas i sådan form, att de röra vissa positiva yrkanden, fixerade på sådant sätt, att det ena kan bifallas och det andra icke. Då företagas saken i konselj, och det skedde i detta fall, så snart de skriftliga framställningarna inkommo. Härvid ha vi endast följt den praxis, som mig veterligen varit obruten under föregående tid. Jag har nyss gjort denna anmärkning i andra kammaren, och ingen har kunnat bestrida dess riktighet, allraminst den närvarande föregående utrikesministern. Det ligger i sakens natur, att man icke kunnat under dessa föregående krigstid-år och icke heller velat i konseljen företaga vare sig den ena eller den andra av de muntliga

framställningar, som utan ringaste tvivel under de åren framkommit till svenska regeringen från andra makters sida och som kunna nog så allvarligt ha berört vår ställning under kriget. Att sådana framställningar skett till och med från finskt håll, visserligen icke på den tiden från ett erkänt självständigt Finland, det är känt genom tidningspressen. Men något statsrådsprotokoll om behandling av dylika eller andra motsvarande muntliga framställningar finnes helt enkelt icke från någon del av den föregående kristiden. Alltså, icke heller i detta formella avseende kan jag erkänna, att regeringen på något vis vare sig trätt någons rätt för nära eller gjort sig skyldig till någon förseelse mot de konstitutionella formerna. Jag finner det tvärtom vara en fullkomligt orimlig princip, som konstitutionsutskottets reservanter uppställt, då de påverka konseljbehandling för dylika ärenden, under det att den enklaste eftertanke borde säga, att den i praktiken skulle vara omöjlig att efterkomma.

Vad realia angår, har diskussionen rört sig dels om Ålandsfrågan och dels om Finlandsfrågan. Angående den förra har herr Ekman gjort en hel del anmärkningar, av vilka jag icke skall trötta kammaren med att bemöta mer än ett par. En av dessa realanmärkningar var, att vi skulle ha betraktat Åland såsom herrelöst land och försummat att söka samförstånd med finska regeringen om våra åtgärder rörande Åland. Jag skall icke förneka, att den svenska regeringen måste, vid den tid som här är i fråga, anse att Åland befann sig i ett synnerligen extraordinärt läge. Herrarna känna väl till, att det var under de första veckorna av inbördeskriget i Finland, och att det icke fanns någon möjlighet för den finska regeringen, undanträngd åt norr såsom den var och utan egentlig militär styrka till sitt förfogande, som den också var, att på något effektivt sätt ingripa på Åland. Den lilla skyddskar, som kom dit, var, såsom numera är till full evidens bestyrkt icke blott av svenska officerare utan även av åländska aktade män, fullkomligt oförmögen att, om det gällde, motstå de ryska trupperna. Därtill kom, att genom den ryska besättningens isolerade läge och tilltagande förvildning det står utom allt tvivel att särkilda förhållanden uppstätt även på den sidan. Men det är fullkomligt orättmätigt, när herr Ekman gör gällande, att vi skulle betraktat Åland såsom ett sådant herrelöst land, där vi »kunde göra vad vi villes». Vi ha icke på Åland företagit någon handling, som vi icke fullt kunna försvara. Vi ha sökt på allt sätt skona såväl den ena som den andra ömtaligheten, både den finska och den ryska, vid våra åtgärder till den åländska befolkningens bästa. Att detta någorlunda har lyckats vad ryssarna angår, det är notoriskt. Att det icke lyckades i förhållande till finnarne beror på komplikationer, som uppstodo genom den nyländska skyddskårens uppträdande och som dessvärre från svenskt håll, i varje fall av vissa svenska pressorgan drivits upp och ytterligare förvärrats på ett sätt, som endast kunnat gjuta olja på elden på andra sidan Bottenhavet. I varje fall hava vi, på sätt,

*Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)*

Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
n. m.
(Forts.)

och i den mån som det har på något vis varit av omständigheterna påkallat och möjligt, sökt förbindelse och samarbete med den finska regeringen. När den första expeditionen avgick till Åland, underrättades omedelbart den finska ministern i Stockholm härom enligt vanlig internationell kutym, som bjuder, att när ett svenskt krigsfartyg avgår till utländskt område, underrättelse härom sker till den främmande regeringen. Det var första steget. Sedan under dagarna den 14:e till och med den 15:de februari gjordes icke någon sådan hänvändelse till herr Gripenberg, icke angående herr Vorovskys resa, ty det var en sak, som angick herr Vorovsky och som vi icke hade skyldighet att meddela, icke heller angående de åtgärder, som vidtogos förberedelsevis för att de svenska officerarna skulle underrätta vederbörande på Åland om herr Vorovskys ankomst och förbereda eventuellt uppkommande förhandlingar. Men sedan, så snart dessa förhandlingar kommit i gång och det började gälla att se till att få något resultat av dem, togs även herr Gripenberg till råds — jag skulle tro, att det var den 16 februari — och sedan var han såsom bekant med i hela fortsättningen och avvecklingen av affären. Således, i denna del har icke något blivit försummat, som man verkligen med rätta kunde fordra — det vägar jag bestämt påstå. Huruvida man sedan på finskt håll blivit tillfredsställd med våra åtgärder på Åland, är en annan sak, som här icke indragits i diskussionen och som jag skall, på grund av den sena timman, bespara kammaren att gå in på. Jag kan således icke heller finna, att i detta avseende vi gjort oss skyldiga till någon försunelse, värd anmärkning.

Vidare hava såväl herr Ekman som andra reservanter från konstitutionsutskottet anmärkt, och det är huvudanmärkningen i Ålandsfrågan, att vi, den svenska regeringen, ha ställt den svenska »underhandlaren» i Mariehamn, trots upprepade framställningar, utan det stöd han begärt, och att i följd därav genom hot från den ena partens, från ryssarnas och rödgardisternas, sida denne »underhandlare» fann sig nödsakad att lägga Sveriges ord i vägskålen för ett förmå den finska skyddskåren till en uppgörelse, som av dem befanns oförmånlig. Mot denna anmärkning skall jag be att först få svara, att den svenska »underhandlaren» icke var en underhandlare utan var förmedlare vid andras förhandlingar. Vad han hade begärt var en »skyddsvakt». Denna begäran avstyrktes av hans militära chef, kommandörkapten Starck, såsom det framgår av ett i den blå boken meddelat telegram, och det uppenbarligen på mycket goda skäl, då denna skyddsvakt dels icke i någon väsentlig mån skullo hava bidragit till kommandörkapten Åkermarks egen trygghet, dels alltid utsatt honom själv och över huvud taget hela företaget för faran att komma i öppen, väpnad konflikt med ryssarna. Jag tillåter mig emellertid fastslå, att det tycktes hava varit just den väg reservanterna önska, att den svenska regeringen skulle hava slagit in på, då de göra gällande, att genom detta stöd den svenske medlaren i Mariehamn skulle varit i tillfälle att särskilt inverka på ryssarna. Om det stödet skulle

utövat någon verkan på ryssarna, kunde det ju endast varit såsom militärt påtryckningsmedel, men därmed hade Sverige fullständigt uppgivit den grundval för sitt ingripande i Ålandsfrågan, som vi antagit och fasthållit. Vi hade då givit oss in på en verklig väpnad påtryckningsexpedition mot ryska trupper, som dock voro organiserade, ehuru mycket illa disciplinerade, och därmed hade man med sannolikhet kommit i konflikt med den ryska regeringen i Petrograd. Denna utsikt har naturligtvis icke skrämt de reservanter, som framställt anmärkningen, men denna utsikt har regeringen icke velat inlåta sig på, och den tillåter sig förmena, att det var riktigt att icke låta sig dragas in i ett sådant äventyr. Reservanterna ha gjort gällande, att regeringen däremot avgivit något slags ultimatum till den finska skyddskåren på Åland. Det är ett fullkomligt missbruk av det ordet. Vi hava över huvud taget icke alls hotat eller gjort någon positiv påtryckning mot den finska skyddskåren. Vad som skett är, att den svenska medlaren — och däri gjorde han utan tvivel rätt — vid en given tidpunkt ansåg sig nödgad påpeka för skyddskåren att ifall den genom sina handlingar dreve det till öppen konflikt eller strid med ryssarna och den sedan, slagen under strid, kastades i sjön, kunde de svenska fartygen icke upptaga den finska skyddskåren, helt enkelt därför att detta då vore folkrättsligt otillåtligt, ett tilltag, som icke överensstämde med folkrätten. Om kåren frivilligt lämnade området, efter överenskommelse med ryssarna kunde det gå för sig, i annat fall icke.

Dessa anmärkningar torde vara tillräckliga såsom svar på vad man här anfört angående Ålandsfrågan. Jag skall övergå till några få punkter rörande realiteter i den finska frågan, som herr Clason behandlat. Jag skall därvid bespara kammaren och mig själv att åter upptaga alla de olika detaljer, som här redan i en föregående debatt varit å bane. Men jag tillåter mig att understryka, att även nu i det varmhjärtade anförande — jag nekar icke alls att giva det erkännandet — som herr Clason hållit, saknas alla verkliga uppgifter om vad det var, som regeringen borde ha gjort, och vad det var som den gjort, men som den icke borde ha gjort. Det är utan tvivel riktigt, att vi icke kunnat giva Finland den hjälp, som Finland begärt. Men då så icke skett, har det berott på att denna hjälp, om den skulle ha varit av verklig betydelse för Finland, måste ha tagit sådana dimensioner, som efter vår bestämda mening — och vi tro att erfarenheten av vad sedan skett bestyrker denna mening — måste ha dragit oss in, icke blott i det finska inbördeskriget, utan även i kriget med de rödas bundsförvanter, ryssarna, och därigenom i världskriget. Det är nämligen så, att de handlingar, som nu framlagts av konstitutionsutskottets reservanter, utgöra ett ojävaktigt bevis för att alla de s. k. mindre medlen, transitering av vapen och export av i Sverige inköpta vapen föreslogo ingenting. Herrarna hava ett ord om denna sak, vid vilket majoriteten i denna kammare kanhända fäster större avseende än vid mitt, det är ett ord av herr Castrén,

Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)

Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)

som i en skriftlig inläga uttryckligen uttalar, att uppköp av vapen från enskilda icke kunde vare sig tillräckligt snabbt eller i tillräcklig mängd erhållas, och att det redan då visade sig, att antalet på detta sätt uppbringade vapen var så ringa, att de icke spelade någon väsentlig roll för Finlands räddning, samt att likaså transiteringen icke på något sätt varit avgörande. Vad han begärde, då han icke kunde få direkt intervention, det var främst utlämnande av vapen och ammunition från svenska statens förråd och deras omedelbara överförande, det vill säga samma yrkande, som en gång förut debatterats i denna kammare, och om vars egenskap att efter all sannolikhet leda oss in i kriget jag då hade tillfälle att uttala mig. I detta avseende har för övrigt även från högerhåll i andra kammaren gjorts ett oförbehållsamt erkännande att därigenom den svenska staten hade blivit så engagerad, att den gått in i kriget. Då detta är fallet, kunna vi lugnt lämna åsido de andra, de s. k. mindre medlen, och om den eviga export- och transiteringsfrågan kan jag åtnöja mig med att framhålla, att det numera är styrkt, att någon transitering från neutralt land till Finland helt enkelt aldrig konkret kunnat komma ifråga. Den enda an-ökning, som i detta fall ingivits, gällde en export från Danmark, men från Danmark kom ingen export, och då blev det ingen transitering av. Det var således endast fråga om transitering från ett krigförande land, Tyskland, och transitering från ett dylikt land har Sverige under senare delen av krigstiden principiellt icke medgivit, ehuru väl man enligt folkrättslig ordning icke är förhindrad att medgiva en sådan. Att för övrigt transiteringen från Tyskland kunde ersättas genom seport till sjöss, är förut uttalat, och det är styrkt genom vad sedermera passerat.

Man har förebrått oss, och sådant har kommit fram åtminstone antydningvis även i denna kammare, att när vi beviljade den enda exportlicens, som herr Gripenberg sökte med uppgivande av exakta siffror, för 2,000 gevär och 10 kulsprutor med ammunition, detta dels skett för sent, och dels skedde först sedan regeringen utfärdat förbud mot uppköp av vapen. Vad den senare saken beträffar, ligger det i öppen dag, att det var en tillfällighet, att detta förbud inträdde ungefär samtidigt som herr Gripenbergs ansökning slutbehandlades. Förbudet mot inköp av vapen utan särskilt tillstånd tillkom naturligtvis av helt andra skäl, nämligen på grund av de stölder av vapen och ammunition, som förekommo här i Sverige och som visade, att det drevs handel med dessa varor på otillåtliga vägar, och därjämte för att förekomma alla frestelser att bilda beväpnade trupper här i Sverige, som kunde bliva ett trots och hot mot den lagliga ordningen. Att vidare ärendet företogs så sent som det skedde — det var den 5 mars, och handelskommissionens utlåtande avgavs den 22 februari — berodde i huvudsak därpå, att i an-ökningen ingick också frågan om nyssnämnda transitering från Danmark och att, innan man kunde behandla densamma, man var nödsakad förvissa sig om, huru hela frågan om transitering från Danmark egentligen låg. För övrigt ligger

i öppen dag, att dröjsmålet icke vållade någon olägenhet för Finland, då det även sedermera dröjde mycket länge innan licensen kunde utnyttjas. Herr Clason ryckte upp sig till en särskild indignation över de villkor, som voro fästa vid denna licens, nämligen, att den skulle utnyttjas fullständigt och på en gång. Det var emellertid ett villkor, som regeringen tillåter sig anse fullkomligt rimligt för att kunna kontrollera utförseln av sådana varor som vapen och ammunition i dessa tider.

Salunda, på den punkten tror jag, att de framlagda aktstyckena snarare och i hög grad bestyrka riktigheten av regeringens mening, än de kunna tala till förmån för reservanternas. Av aktstyckena framgår, att om Sverige skulle på det sätt och i den mening, som herr Clason och andra önska, hava biträtt Finland i dess ansökan om hjälp, hade vi antingen fått gå till direkt intervention — och det vill ingen åtminstone öppet säga, att han skulle hava önskat — eller också hade vi i första hand fått företaga den beviljade utlevereringen från svenska statens förråd av vapen, vilken ovägerligen hade bragt oss till nästa stadium, konflikt såväl med de röda i Finland som med Ryssland, det vill säga fört oss in i världskriget. Det har sagts förut, att det har varit påkostande, att icke Sverige kunnat giva den hjälp till Finland som detta senare begärt, men för oss har det gällt att i denna svåra, tunga, och i så många avseenden prövande tid överväga, om vi ville föra in Sverige icke blott i den häxdans, som det fruktansvärda inbördeskriget i Finland utgjorde utan även sedermera ganska säkert in i det stora kriget. Det ville vi icke, och därför kunde vi icke gå längre än vi gjorde i vårt förhållande till Finland.

Det har särskilt understrukits även från herr Clasons sida, att även han icke skulle önskat något steg, som fört oss ut ur neutraliteten. Vad är nu detta för ett tal? Om det visas, att den så kallade effektiva hjälpen vore ett avsteg från neutraliteten, enär den tvingade oss in på den väg, som direkt ledde oss ut från neutraliteten, då tjänar det icke till någonting att deklamera om, att man icke vill uppgiva den. Om man handlar på sådant sätt, att neutraliteten icke kan uppehållas, hjälper det icke att förklara, att man vill uppehålla den.

Jag har, mina herrar, med vad jag nu anfört sökt att upptaga åtminstone de huvudsakliga av de anmärkningar, såväl formella som reella, vilka reservanterna framställt. Det återstår mig endast att åtminstone helt kort beröra ännu en detalj av deras argumentation. Det har i reservationen antytts och i dag under diskussionen också antytts, att följden av den svenska regeringens hållning har blivit svarigheter för Finlands politiska orientering och för hela läget i Norden. Därom innehåller reservationen, att Finland drivits att söka hjälp från annat håll och överlämna sig åt andra intressesfärer. — Mycket har överraskat mig i denna reservation men intet i så hög grad som denna punkt. Märk att det uttalandet kommit nu, sedan det blivit känt genom i pressen med-

*Ang. Sveriges
finska och
utländska
politik
m. m.
(Forts.)*

Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)

delade upplysningar, att den hänvändelse till annat håll, som det talas om, har skett *icke* på grund av att Sverige icke givit tillräcklig hjälp, utan i full anknytning till förbindelser, som äro mycket äldre än såväl det finska inbördeskriget som den nu sittande regeringen i Sverige. Denna hänvändelse, efter inbördeskrigets utbrott kan jag för övrigt tillägga, skedde samtidigt till Tyskland som den skedde till Sverige, och denna hänvändelse var sålunda uppenbarligen icke beroende av den hjälp, som Sverige eventuellt kunde giva.

För övrigt hava vi icke i denna kammare förut också diskuterat, vad det skulle hava betytt, därest Sverige tilltrott sig att såsom hjälpare konkurrera med stormakten på södra sidan av Östersjön? För att icke tala om vad det skulle ha betytt, om Sverige nu ståt inne i Finland såsom medgarant i det tunga arbetet för en ny finsk statsordning, eller vad det hade betytt, att Sverige hade åtagit sig att utföra samma hjälp mot Ryssland som Finland fick av Tyskland — även detta skulle ha krävts om Sverige skulle verkligen sökt ersätta den tyska hjälpen. Ånej, så ligger nog icke saken, som reservanterna antyda. Den vändning från finsk sida till »annat håll», som de tala om, beror *icke* på de uteblivna åtgärderna från den svenska regeringen, den beror på en utveckling av läget i Östersjön under hela denna krigstid, som blivit sådan, att den svenska regeringen icke kunnat hindra den.

Numera borde vi i alla fall kunna enas om, att under det läge som nu är, alla krafter böra spännas för att göra det bästa möjliga av både våra förhållanden till Finland och av Sveriges ställning till det nya maktläget vid Östersjön över huvud taget. Och att regeringen med djup känsla av ansvar och med full insikt om betydelsen av denna uppgift ser på densamma, ber jag herrarna vara förvissade om. Jag känner mig också övertygad om, att därest över huvud taget denna Finlandsdebatt — jag vet icke vilken den är i ordningen — hade varit behöflig för att på nytt ge tillfälle att lätta alla de sinnen som känt behov därav, vore det dock önskvärt, att man äntligen kunde låta det nu skedda vara skett. Detta icke för att undandraga regeringen från ansvar eller eventuellt klander — ty det har regeringen tagit på sig under den föregående tiden och är beredd att även för framtiden bära — utan med tanke på att det icke kan undgå att inverka i hög grad ogynnsamt just på det positiva arbetet rörande Sveriges ställning såväl till Finland som till de övriga Östersjöproblemen, därest vi oupphörligt ånyo här skola återkomma till ständigt nya s. k. uppgörelser om det, som ligger bakom oss. Från regeringens sida skall — såvitt på den ankommer — ingenting försummas uti strävan för samarbete med alla goda krafter här i Sverige för dessa ändamål, och i dessa frågor, och jag vågar uttrycka en förhoppning, att det samarbetet icke skall vara omöjligt att ernå även från deras sida, som än en gång betonat, att, de icke kunna gilla vissa drag i vår tidigare Finlandspolitik.

Herr statsrådet friherre Palmstierna: Herr talman! Jag begärde ordet i anledning av den kritik över den blå boken som framlagts av herr Ekman. Låt mig först säga, att när regeringen, innan ännu händelsernas förlopp hade stannat, publicerar en blå bok, är det i och för sig något som icke är vanligt i svensk politik, och regeringen ville därmed tillkännage sin uppfattning om önskvärdheten av, att det råder största möjliga öppenhet mellan regeringen, riksdagen och nationen i utrikespolitiska angelägenheter. Men givetvis är det en ytterst grannliga uppgift, att innan ännu förhandlingarna avslutats och medan händelserna pågå skrida till publikation av aktstycken, som giva tillkänna regeringens avsikter. Man måste därvid å ena sidan söka tillgodose den önskan, man hyser, att lägga allt på bordet och å andra sidan iakttaga vad statsnyttan kan kräva.

Ang. Sveriges
finska och
äländska
politik
m. m.
(Forts.)

Nu har, mina herrar, en person, vars nitälskan att gå in i dolda gömslen säkerligen ingen kan annat än vitsorda, herr Ekman, gjort vad han kunnat för att nagelfara den blå boken ur synpunkten av att offentliggörandet må motsvara verkligheten. Och då han genomgår de aktstycken, som framkommit -- jag tror icke, att jag räknat fel -- så lägger herr Ekman fram 8 telegram, som icke stå i den blå boken, fler är det icke. Jag vill då för min del säga det, att här finnas vissa telegram, som regeringen av helt naturliga skäl, vilka jag icke närmare behöver beröra -- det är icke inrikespolitiska skäl -- funnit önskvärt att icke publicera. De få återstående, som uteslutits, utgöra oväsentligheter eller upprepningar, som icke hava direkt sammanhang med det som titeln på boken anger, nämligen spørsmålet om den stora ålandsuppörelsen. I den mån som materialet varit av värde för belysning av denna fråga och som det har varit möjligt att publicera dem, hava telegrammen också däri intagits, och jag vill inlägga en alldeles bestämd gensaga mot varje framställning i annan riktning.

Men jag skulle dessutom för min del vilja mot herr Ekman rikta en alldeles bestämd protest. Därvidlag vill jag instämma med herr statsministern, men jag har anledning att ytterligare betona saken.

Herr Clason fällde det yttrandet, att mellan hans uppfattning och herr Ströms var det lika stort avstånd som mellan den ryska bolsjevismen och det svenska lagsamhället. Men jag ber kammaren ursäkta, att på mig gjorde det ett visst intryck av att väl mycket minna om ryska bolsjevikiska metoder, då en enstaka reservant uti konstitutionsutskottet, efter det telegramföljden i blå boken avslutats, publicerar ett 30-tal telegram daterande sig till senare tidpunkt utan hänsyn till, huruvida förhandlingar -- han vet icke själv detta -- fortfarande pågå om vissa speciella och betydelsefulla saker, och gör detta utan samråd med vederbörande departementschef utan samråd med ministern för utrikes ärendena eller någon annan. Han publicerar dem för allt och alla och delvis i stympat skick. Är det rimligt att förfara så?

Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)

I varje fall kan jag aldrig hibringas den uppfattning, att detta verkligen är god konservativ, statsbevarande politik och icke heller, att det överensstämmer med rikets sannskyldiga nytta. Jag tror, att man måste i hög grad iakttaga varsamhet härutinnan, och jag säger, att man har grundad anledning att betona, att man har skäl till att betänka att de, vilka bära ansvaret för handlingarna, för statsledningen även måste hava ett ord med i laget vid publicerande av aktstyckena.

Jag skall icke förlänga debatten, men jag vill endast säga, att jag vet, att debatter av detta slag rörande ålandsfrågan väcka förstämning icke blott i Sverige utan även på Åland. Jag har personligen fått anmaning att säga detta i kamrarna. Jag har icke gjort detta i andra kammaren, men vill här framhålla att Ålandsförhandlingarna ännu pågå och ålänningarna följa med spänning det som försiggår i Sverige. När de höra det skarpa klander mot expeditionen man kommer med, väcker det en underlig stämning där ute på ön, vilket jag tror att vederbörande som väcka debatter av sådant slag som denna icke tänkt på. Det gör skada.

Och till sist vill jag säga hade det icke varit klokt, om herr Ekman lyssnat något till den indirekta maning, som ligger i de övriga högerreservanternas reservation, däri det yttras: »Utän att närmare ingå på detaljerna av de svenska åtgärderna och förhandlingarna på Åland, vilka synas böra avslutas, innan en samlad översikt av deras fortgång och resultat kan lämnas» etc. Vill man göra en historisk framställning, skall man avvakta en lämpligare tidpunkt än nu, men jag skulle då önska — jag ber det till alla goda makter — att slippa en historiker av herr Ekmans slag, då en gång dessa viktiga dagars händelser skola nedskrivas.

Herr Trygger: Herr greve och talman, mina herrar! För min del hyser jag samma uppfattning, som hans excellens statsministern uttalat, nämligen att reservationer till konstitutionsutskottets dechargebetänkande icke böra giva anledning till någon debatt i kamrarna. Emellertid har denna regel i dag icke iakttagits varken i andra kammaren eller i denna kammare, och även regeringens medlemmar hava deltagit i debatten. Det må därför vara mig tillåtet att vid sådant förhållande yttra mig. Rättare sagt: jag anser det vara min skyldighet, såsom saken nu ligger, att här uttala några ord.

Först skall jag be att få nämna något angående en rent formell sida av saken. Här har mot herr Ekman gjorts en anmärkning, därför att han i sin reservation intagit några aktstycken, som det från regeringshåll ansetts att det vore något otillbörligt av en reservant i konstitutionsutskottet att publicera. Med anledning härav vill jag säga, att det naturligtvis beror på omständigheterna, hur man skall handla i ett dylikt fall. Men när en blå bok är utgiven, vilken i vissa stycken är ofullständig, kan det vara en absolut skyldighet för en medlem av konstitutionsutskot-

tet att se till, att sanningen kommer i dagen fullständigt och helt. Men frågan, huruvida ifrågavarande akt-tycken komma fram till riksdagen, beror, såsom herrarna veta, icke ensamt på denne ledamot i konstitutionsutskottet, utan det beror på konstitutionsutskottet självt. Ty det är alldeles tydligt, att om konstitutionsutskottet skulle anse, att en ledamot genom vad han intagit i sin reservation kommit i strid med skyldigheten att hålla vissa saker hemliga, äger konstitutionsutskottets majoritet att vägra denne ledamot att få reservationen med detta innehåll bifogad betänkandet. Det har förekommit fall, som jag känner till, då jag var ledamot i utskott, att man sagt till en ledamot: det och det kan av särskilda skäl icke tagas in i Er reservation.

Om jag nu går över till själva den föreliggande saken, så har det gjorts både formella och reella anmärkningar mot regeringens förfarande såväl i Ålandsfrågan som beträffande den finska frågan i allmänhet. Man har här gjort gällande, att regeringens medlemmar själva avgjort ärenden, vilka egentligen bort beslutas i statsråd, men hans excellens statsministern har sökt visa, att denna uppfattning vore felaktig så till vida, att de ärenden, som icke förekommit i statsrådet, hade man ingen skyldighet att draga dit. Innan jag går in på en undersökning av detta påståendes riktighet kan jag emellertid icke undertrycka den uppfattningen, att hans excellens måtte icke ha varit riktigt säker på att denna hans mening vore riktig, eftersom han ansett sig böra komma fram med ett hjälpskäl. Han gjorde således gällande, att även om ifrågavarande ärenden egentligen bort förekomma i statsråd, kunde det sätt, varpå de behandlats, dock icke karaktäriseras såsom någon ministerstyrelse, ty såväl de övriga ledamöterna i statsrådet som Konungen hade tagit del av ärendena, innan några åtgärder av vederbörande regeringsmedlem vidtagits, och dennes syfte hade följaktligen icke varit att undandraga vare sig Konungen eller övriga statsrådsledamöter dessa saker eller att själva undandraga sig konstitutionellt ansvar.

Vad först beträffar syftet, så är det ju uppenbart, att det samma betyder ingenting för frågan, huruvida ministerstyrelse eller icke ministerstyrelse föreligger. Syftet må vara det allra bästa syfte i världen, blir det icke desto mindre ministerstyrelse, ifall övriga förutsättningar därför äro tillstädes. Och därtill kommer, att så vitt jag begriper, det är av ingen betydelse, huruvida Konungen och övriga ledamöter av statsrådet under hand tagit del av ärendena. Även om Konungen utom statsrådet fattat ett beslut, som sedermera blott verkställas av regeringsledamot, som med honom överlagt om saken, hindrar det icke, att man därigenom handlar i strid med grundlagens föreskrifter. En s. k. kabinetsregering är precis lika främmande för svensk grundlag som ministerstyrelse.

Med denna sak må det nu emellertid vara hur som helst. Statsministern gjorde nämligen gällande, att dessa ärenden icke behövt eller bort behandlas i statsråd, och han tog fram några

Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)

särskilda fall som exempel. Med avseende på frågan om ålands-
expeditionen sade han först att beslutet om en undsättningsexpe-
dition, beslutet att skicka dit ett kompani marinsoldater och slut-
ligen beslutet att begära riksdagens samtycke för att skicka den
trupp, som ytterligare blev dit avsend, fattades i statsråd. Vad
som emellertid i övrigt förekom däremellan var blotta förberedel-
ser till nämnda åtgärder, som voro huvudsak och rätteligen be-
handlats i statsråd, vilket däremot icke var nödvändigt i avse-
ende på förberedelserna. Jag undrar verkligen om man nu opar-
tiskt ser på dessa beslut, huruvida man kan säga, att den för-
ändring, som skett med hela uppgiften för ålandsexpeditionen ef-
ter det första beslutet om en hjälpepedition, får sitt *huvudsakliga*
uttryck i att man beslutar skicka trupper dit? Är det icke snar-
rare så, att sedan man förändrat hela ändamålet med expeditionen,
blev det en blott konsekvens, att man skickade trupper? Följ-
aktligen förhåller det sig så, att det beslut, som var det huvud-
sakliga, och som bort fattas i statsrådet, var beslutet om, att man
icke kunde stanna vid en dylik hjälpepedition, utan måste göra
handlingsuppgiften vidsträcktare med avseende på Åland. Den
frågan hade bort behandlas, den saken hade, så vitt jag förstår,
bort avgöras i statsråd.

Med avseende på frågan om Finland i övrigt gjorde hans
excellens statsministern gällande, att de förberedande förhand-
lingarna med den finska envoyén och det övriga, som här omtal-
lats, vilket föregick beslutet av den 5 mars allenast vilade på
muntliga framställningar. Att man först sistnämnda dag fattade
beslut i statsrådet, skedde i överensstämmelse med vanliga all-
männa erkända regler. Med avseende på dylika muntliga fram-
ställningar gällde nämligen, att endast ifall framställningen leder
till något beslut, kommer frågan upp i statsråd. Detta må nu
vara sant, men de muntliga framställningarna ledde dock i alla
fall tidigare till ett beslut, nämligen till beslutet om medling.
Detta beslut är dock icke heller behandlat i statsråd. Även med
den utgångspunkt statsministern hade, borde väl således åtmins-
tone den frågan ha upptagits i statsråd.

Jag skall för min del icke gå in i detaljer vidare. För mig fram-
står det tydligt, att man vid dessa frågors behandling icke i den
grad, som våra grundlagar förutsätta, låtit besluten ske i stats-
råd, utan man har fattat dem utom statsråd. Hur många, eller
vilka, som varit med om dessa beslut hava vi inga möjligheter
att med ledning av offentliga handlingar avgöra; vi hava endast
de uppgifter om den saken som lämnats av herr statsministern
och vilka jag naturligtvis för min del icke har någon anledning
att bestrida.

I avseende på realiteten skall jag vad ålandsfrågan beträffar,
icke ingå på någon granskning av vad som faktiskt där förelegat,
vad som gjorts och borde ha gjorts, utan jag har samma uppfatt-
ning därvidlag som friherre Palmstierna, att det kanske är lämp-
ligast i ålandsfrågan att avvakta framtidens dom, då alla hand-

lingar angående denna fråga i sin helhet kunna offentliggöras. Sålunda att närmare ingå på något bedömande av huru regeringen skött denna fråga i den föreliggande detaljen, torde icke vara lämpligt.

Men det var ett yttrande av herr statsministern, som jag icke kan helt och hållet förbigå med tystnad. Det var riktat mot reservanterna, men jag har även sett samma yttrande riktat mot det parti, som intagit den ståndpunkt, jag för min del anser vara den riktiga i dessa frågor, mot högern i allmänhet. Statsministern gjorde gällande — detta säger han mot reservanterna — att när de göra anmärkning mot att underhandlaren eller medlaren i Mariehamn vilketdera herrarna nu må kalla honom icke fick den skyddsvakt han begärde, så skulle detta egentligen bero på att de önskade att han skulle få sådan skyddsvakt, emedan han därigenom lättare skulle kunna komma i konflikt med ryssarna och sålunda Sverige indragas i en strid, som man från regeringens sida ville undvika. Jag vill då bestämt protestera mot att någon dylik avsikt förefinnes. Jag behöver icke göra det å reservanternas vägnar, ty de äro här och kunna själva protestera mot detta, men jag gör det alldeles bestämt på det partis vägnar, som jag tillhör.

Vad den finska frågans realia i allmänhet angår, hava vi diskuterat dem förut. Jag kan dock icke låta bli att poängtera ännu en gång det enligt min mening felaktiga i regeringens ställning. Statsministern säger, att transitering över Sverige och export av vapen etc. från Sverige förslogo ingenting för Finlands behov, och bästa beviset härför skulle vi äga i herr Castréns inläga, däri denne förklarade detta och därför begärde vapen från kronans förråd. Emellertid vill jag härpå svara: det hade väl ändå gjort någon nytta i alla fall, även om det icke förslog. Av herr Castréns yttrande framgår ingenting annat än att detta icke varit tillräckligt, men det hade väl alltid varit bättre än intet.

Sedermera yttrade statsministern, att om man beviljat den framställda begäran om vapen och ammunition från statens förråd, skulle detta ha lett oss in i kriget. Det skulle faktiskt ha blivit första steget till en verklig intervention. Statsministern åberopade som auktoritet eller rättare sagt stöd för denna uppfattning (ty auktoritet härför är väl statsministern själv) en framstående högerman — jag förmodar att det är herr Hildebrands yttrande i andra kammaren som statsministern stöder sig på. Trots det att denna mening hyses av regeringen, och trots att regeringen därvidlag stödes av herr Hildebrand, måste jag för min del bestämt säga, att den i själva verket endast är ett påstående utan varje tillstymmelse till bevis. Varför, säg mig det, skulle ett överlåtande till den finska regeringen av vapen och ammunition ur kronans förråd ha medfört intervention? Jag för min del förstår det rakt icke.

Sedermera gjorde herr statsministern gällande, att det må ha varit hur som helst, då regeringen fattade beslut i dessa frågor, så har det sedermera dock blivit styrkt, att även om regeringen

*Ang. Sveriges
finska och
äländska
politik
s. s.*
(Forts.)

Ang. Sveriges
finska och
äländska
politik
m. m.
(Forts.)

fattat ett annat beslut, skulle resultatet särskilt med avseende på transiteringen icke blivit fördelaktigare för Finland, än det nu blev genom regeringens beslut i det stycket, ty det vore styrkt, att från neutralt land icke kunde erhållas den avsedda krigsmaterielen. Vi måste dock komma ihåg, att här är ett moment av synnerligt stor betydelse, då vi bedöma vad som försiggatt, och det är finnarnas egen uppfattning. Hela tiden har man ju fäst så stor vikt vid att det goda förhållande, som rådde mellan Sverige och Finland skulle kunna bevaras och ytterligare utvecklas. Det torde vara alldeles uppenbart, att även om det nu efteråt skulle styrkas, att finnarna icke hade kommit att få någon nytta av bifall till den begäran om transitering, de gjort beträffande krigsmaterial över Sverige från neutralt land, hindrar det icke, att det måste hos dem väcka en stark misstämning, att deras begäran icke bifölls, sedan de framställt densamma.

Med avseende åter på transiteringen från krigförande land gör statsministern numera gällande som stöd för regeringens ståndpunkt, att regeringen har principiellt icke medgivit någon transitering från krigförande land till neutralt land. Jag skulle be att få anhålla om en upplysning, som kunde vara intressant för att bedöma detta skäl: är det något neutralt land utom Finland, som begärt transitering över Sverige från krigförande land av vapen och ammunition, och har regeringen då varit i tillfälle att intaga denna principiella ståndpunkt?

Finlands begäran är kanske det första fallet, och jag tror mig finna av statsministerns min, att denna begäran från Finland var det första fall, då regeringen hade att ur principiell ståndpunkt avgöra frågan om transitering från krigförande land till neutralt land över Sverige och därvid funnit, att sådan icke skulle kunna komma ifråga. Varför transitering från krigförande land till neutralt land icke skulle kunna komma ifråga, är emellertid mig ofattligt. Jag vet icke av någon folkrättsregel, som kan giva anledning till en skillnad mellan transitering från neutralt land till annat neutralt land över Sverige och transitering från krigförande land till neutralt land över Sverige.

Sedan övergick statsministern till att förklara grunden till det egendomliga beslutet den 5 mars, då regeringen biföll ansökan om export av 2 000 mausergevär som dock icke skulle få utövas förrän export av hela partiet samtidigt kunde ske. Den, som läser detta beslut, blir rätt förvånad över, huru man kan komma fram med något dylikt villkor, då begäran framställdts, såsom skett från finsk sida. Men nu hava vi av statsministern fått förklaringen, och förklaringen är den, att regeringen ansåg sig endast på det sättet kunna kontrollera exporten av ifrågavarande vapen. Jag förmodar, att meningen är den att man ansåg sig endast på det sätt kunna kontrollera, att icke mera än 2 000 gevär utfördes ur landet. Jag förstår icke, varför man icke skulle kunnat utöva kontroll, även om exporten skett i smärre partier, men det kanske är en hemlighet, som jag för min del icke kan intränga i. Men

även om det skulle kunnat något försvåra kontrollen, att partiet icke gått på en gång utan exporten skett i smärre partier, så kan om man ställer den svårigheten och olägenheten på ena sidan och finnarnas nödställda belägenhet på den andra, det icke vara tvivelaktigt vilket avgörande varit det riktiga. Man har endast att komma ihåg, att det var ett livsintresse för finnarna att så snart som möjligt få den lilla mängd vapen och ammunition som kunde skrapas ihop, ty på den tiden fingo de huvudsakligen strida med vapen, som de lyckades taga från sina motståndare. Då man jämför det, som talar för den gjorda begränsningen vid regeringens tillstånd till export, och det som talar emot samma begränsning, kan väl ingen opartisk person finna annat än att allt talar för att en dylik begränsning icke hade bort uppställas. Det är mig över huvud taget främmande att antaga, att något sker i en viss mindre god avsikt, men man måste ursäkta, att människor, som läsa detta regeringsbeslut, kunna komma på den tanken, att meningen med begränsningen väl ändå, var att det icke skulle bli någon export.

Till sist gjorde statsministern gällande, att varje effektiv hjälp till Finland skulle ha äventyrat vår neutralitet. Då åtskilliga av oss ansett, att vi bort giva Finland så stor hjälp som möjligt bland annat genom export av vapen från kronans förråd, ansåg han därför att det var orätt av oss att vilja göra gällande, att vi icke på några villkor ville äventyra Sveriges neutralitet. Emellertid är det alldeles tydligt, att riktigheten av detta påstående. själva slutsatsen, är beroende på att premissen också är riktig. Och såsom jag förut har sagt, är det fortfarande enligt min mening, åtminstone fullständigt obevisat, att ifall vi givit Finland vapen och ammunition ur kronans förråd, det skulle ha lett till att vi blivit inblandade i de finska förvecklingarna. Det är icke ens gjort i minsta grad antagligt och följaktligen kunna vi, som yrkat på detta, med fullt lugn fasthålla vid vårt påstående, att vi icke velat äventyra den svenska neutraliteten, som vårt folk så strängt håller på och riksdagen så många gånger uttalat, att vi böra bevara. Däremot är det alldeles tydligt, att med en väpnad intervention vår neutralitet skulle kunnat äventyras, ifall man icke anser, att denna redan i och för sig vore tillspillogiven genom en dylik intervention. Men en sådan ha vi ju aldrig begärt. Det är kanske ett fel av oss, att vi icke begärt den. Jag har hört från deras sida, vilka stödja regeringens politik med avseende på den finska frågan, det uttalandet, att här fanns icke mer än två möjligheter: antingen skulle man hava intervenerat, eller också skulle man hava handlat såsom regeringen gjort. Den ståndpunkt, som vi intagit, att man bort hjälpa finnarna så mycket som möjligt dock utan intervention, har förmenats vara ohallbar.

Ja, jag vill säga, att det kanske är ett fel av oss att vi icke ställt oss på interventionsståndpunkten. Jag kan icke svara för någon annan än för mig själv, men skälet för, att jag aldrig ansett mig böra ifrågasätta intervention, har varit, att vårt folk i sin helhet haft den bestämda uppfattningen att det icke ville vara

Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)

Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)

med om något, som skulle kunna äventyra vår neutralitet och leda oss in i krigiska förvecklingar. Jag anser nämligen, att då ett folk har en allmänt gällande uppfattning i en fråga av denna art, är det vars och ens skyldighet att respektera den, även om han tilläventyrs personligen skulle hysa den meningen, att t. ex. en väpnad hjälp i ett fall som detta, till ett neutralt land för att upprätthålla den inre ordningen, icke skulle hava äventyrat neutraliteten eller på något sätt utsatt vårt land för risken att dragas in i de ödesdigra förvecklingar, vi för närvarande bevittna runt omkring oss.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr greve och talman, mina herrar! Det är åtskilligt i uttalandena från regeringsbanken som jag icke kan låta stå oemotsagt.

Först och främst ber jag att i anledning av friherre Palmstiernas yttrande, att ett och annat av de av mig publicerade telegrammen meddelats i avkortat eller stympat skick, få säga, att anledningen härtill är just, att innehållet i dessa uteslutna delar varit av den beskaffenhet, att detta innehåll på de av friherre Palmstierna angivna skälen icke bort offentliggöras. Men jag vågar bestämt påstå, att alla de telegram, som jag offentliggjort, äro av den beskaffenhet, att de mycket väl tåla offentlighetens ljus. Emellertid kan man förstå, att det icke varit odelat angenämt för friherre Palmstierna att se alla telegrammen offentliggjorda. Det uppgives t. ex. i blå boken, i samband med uppgiften om telegrammet från general Mannerheim, att telegram kl. 5.25 ingick från Åland, att fredsöverenskommelse träffats mellan vita gardet och ryssarna på eftermiddagen den 20 februari, varför det vore för sent att vidarebefordra general Mannerheims telegram. Men ändå finner man av de nu offentliggjorda handlingarna, att samma dag senare på aftonen kl. 8 ett telegram avsänts från sjöministern till kommandörkapten Starck, vari det står: »Förstår ej det sista meddelandet, att preliminär fredsöverenskommelse träffats, Sjöministern.» Vidare ett telegram kl. 9.40 e. m. samma afton till Starck däri det står: »Under hand meddelas, att därest finnarna desarmeras, kunna de återfå vapnen, sedan de kommit till svenskt territorium. Ni får förtroligt begagna detta till förhandlingarnas slutförande. Sjöministern.» Detta visar ju, att även sjöministern ansåg, att icke fredsöverenskommelse hade träffats kl. 5.25 e. m. den dagen, och att alltså det Mannerheimska telegrammet i verkligheten icke kommit för sent. Det är ganska förklarligt, att man icke vill ha sådant publicerat.

Vidare har herr statsministern nämnt både här och i andra kammaren, att utlämnande av vapen ur kronans förråd ovillkorligen skulle leda till landets indragning i krig och kunde därför icke ifrågakomma. Då man tager del av dessa av mig offentliggjorda telegram, finner man, att fartygschefen på Thor den 18 februari kl. 9.35 f. m. telegraferar följande: »Efter Ålands eventuella utrymmande kommer den vapenlösa befolkningen att stå värnlös

mot maroderande band från fastlandet — således mot rödgardister —. »Hemställer om ej klokt att översända beväpning för mindre skydds- eller ordningsstyrka, förslagsvis 500 man att efter utrymningen tillställas åländska myndigheterna mot förpliktelse att vapnen uteslutande användas för lokalskydd.» På detta telegram svarade sjöministern samma dag kl. 9.45 f. m.: »Edert förslag om vapen till lokal skyddsvakt accepteras.» När sedan överenskommelse hade träffats, telegraferas: »Starek anser, att de utlovade vapnen för ålandsbefolkningen äro behöfliga jämte instruktörer inom 14 dagar för att en skyddskår skall kunna komma till stånd till tidpunkten för evakueringen. Jag instämmer häri, men anser att antalet gevär måtte ökas till minst 750» etc. Detta var den 25 februari. Samma dag på eftermiddagen telegraferade sjöministern: »Tillse, att regeringen ej oavvisligt förbindes att sända ålandsbefolkningen vapen och instruktörer.» etc. Jag vet ej, om detta telegram kan hava samband med att herr Trygger dagen förut väckt interpellation angående orsaken varför ej vapen sänts till finnarna på Finlands fastland. Detta telegram kom verkligen för sent, ty samma dag kungjordes i tidningen Åland: »Sedan Sveriges regering utfäst sig att förse Ålands befolkning med nödig beväpning till självförvar mot de i Finland opererande röda ligorna eller vem annan som helst, som i fientlig avsikt önskar landstiga på de åländska öarna, få undertecknade kommittéerade, som med härvarande ryska militärmyndigheter överenskommit om öarnas evakuering på ryska trupper, härmed anmoda befolkningen att vid den skeende mobiliseringen av åländska skyddskårer villigt och noggrant uti det gemensamma försvarets intresse underkasta sig de bestämmelser, som i sådant avseende av de lokala myndigheterna eller dessas instruktörer komma att bliva utfärdade.» Då det gällde Åland, hada man alltså icke den uppfattningen, att sändande av vapen ur kronans förråd kunde indraga landet i krig; men då det gällde det fasta Finland, hade man den uppfattningen. Det är en besynnerlig oklarhet. För övrigt vill jag såsom herr Trygger betona, att det icke varit vår avsikt och kan icke vara vår avsikt att på något sätt draga in Sverige varken i världskriget eller i de stridigheter som pagingo på Åland.

Därefter hade statsministern ett yttrande, som jag icke kan gå förbi. Han sade nämligen, att det var intet ultimatum, som riktades till den vita kåren på Åland, utan den hade blott under rättats om, att för den händelse skyddskåren upptoge förnyad strid och därvid då bleve slagen och flyktade till de svenska skeppen, kunde den folkrättsligt icke ombordtagas på de svenska fartygen. Denna förklaring har hans excellens statsministern lämnat både i andra kammaren och här; det är då besynnerligt att finna herr sjöministern vara av en annan mening. Han telegraferade den 18 februari kl. 10.55 e. m. att en trupp som flyktande undan fienden embarkerat, måste folkrättsligen avväpnas. Sjöministern har dock icke motsatt sig, att man folkrättsligt kunde taga truppen ombord och bortföra den från landet; och det vita skyddsgårdets öde

Ang. Sveriges
svenska och
åländska
politik.
m. m.
(Ports.)

blev ju detta i alla fall. Således kan statsministerns uttalande icke vara riktigt och det stämmer icke heller med vad som verkligen förekommit, ty i det ultimatum, som riktades till den vita skyddskåren, vilket avgavs skriftligen av kommendörkapten Åkermark, läses följande: »För den händelse vita gardet ej ingår på de den ²⁰/₂ kl. 5 f. m. överlämnade villkoren för fredsslut, anser sig den svenska regeringen ej längre skyldig ställa fartyg till vita gardets förfogande för bortföring från Åland till Finland». Då man vet, i vilken prekär ställning skyddskåren befann sig, kan man förstå, att däri låg ett mycket starkt hot mot skyddskåren. ett *ultimatum*.

Det är också en annan sak som jag nödgas beröra. Statsministern angrep mig häftigt för att jag skulle hava kommit med oriktiga uppgifter därom, att statsministern medverkat till att svenska frivilliga skulle avgå till Åland. Jag har icke uttryckt mig så, ty jag har yttrat att den 13 februari hade två av Ålandsdeputationens medlemmar angående avsändande av frivilliga till Åland ett samtal med statsministern, och på grund av detta samtal utfärdades ett tillkännagivande, att frivilliga skulle få anmäla sig hos undertecknarna. Det var icke fråga om statsministerns positiva medverkan till en sådan skyddskårs bildande utan frågan gällde, att inga hinder skulle läggas i vägen härför. Jag nödgas till mitt försvar läsa upp ett intyg, som jag har här i min hand, rörande vad som förefallit, och som innehåller följande: »Att undertecknad jämte häradshövding Carl Björkman onsdagen den 13 innevarande februari besökte Sveriges statsminister för att bedja om hjälp för Ålands svåra läge i avseende å de upplopp, som där förlagda ryska soldatesk förövar, samt att framställa även gjordes till statsministern om att han ej skulle förhindra frivillig hjälpverksamhet för förstärkande av Ålands skyddskår. Därvid, bland annat, svarades: »att han icke ville hindra svenska behjärtade män att hjälpa ålänningarna, ty ni hava ju vänner i Sverige, men att arbetet skulle ske så tyst som möjligt.» Intygas Stockholm den 19 februari 1918. Johannes Eriksson, ledamot i den åländska deputationen.

Riktigheten av förestående intyg bekräftas: Stockholm den 1 mars 1918. Carl Björkman.»

Sintligen yttrade hans excellens statsministern nyss, att det skulle vara en sak, som skadade Sverige eller i allt fall varit för Sverige menligt, att jag här omtalat, att frivilliga skulle utrustas för att avgå till Åland och det skulle hava varit farligt om det icke hade kunnat förhindras. Jag kan icke förstå, på vad sätt detta skulle hava varit menligt för Sverige. Det är ju en heder för Sverige, att svenska frivilliga avgått till Finland: varför skulle det då vara en sådan skada, att man omtalar, att svenska frivilliga voro beredda att även avgå till Åland. Jag tror att man härvidlag icke kan klandra att den saken här omnämnes.

Det är ledsamt, att i denna sak det överallt råder en sådan oklarhet — jag vill kalla det så — oklarhet ifråga om företaget,

oklarhet ifråga om vad som beslutats och oklarhet ifråga om sättet varpå beslutet utförts.

*Ing. Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)*

Hans excellens herr statsministern Edén: I anledning av den siste talarens yttrande tillåter jag mig ännu en gång förklara, att det samtal, som herr Ekman omvämligt mellan två herrar från Åland och mig, är från deras sida missuppfattat, och att det intyg, de avgivit om vad som vid det samtalet från min sida förekommit, icke överensstämmer med verkligheten, då det av naturliga skäl icke kunnat komma ifråga, att jag skulle därvid hava uppmuntrat dem till anskaffande av hjälptrupper från Sverige på sadant sätt som där säges. Jag har sedan haft ett samtal med den ena av dessa intygsgivare, därvid han mycket beklagade, att han gjort sig skyldig till en sådan missuppfattning, och det förefaller mig märkvärdigt, att han nu avgivit ett sådant intyg. Det förvånar mig också, att ett sådant intyg här blivit företett av herr Ekman, då av mig anförts, att intyget är grundat på en missuppfattning i fråga om vad som i samtalet förekom. Att denna missuppfattning över huvud taget uppstått kan knappast förklaras på annat sätt än att intygsgivarna befunno sig i en ytterst upprörd sinnesstämning, när samtalet hölls. De träffade mig den dagen, den 13 februari, då det ansågs komma att bli massakrer på Åland, och deras oro var sådan, att de väl själva ansågo det möjligt att man från svensk sida skulle kunna vidtaga vilka åtgärder som helst.

Men om den saken således kan förklaras från deras sida, så kan det icke förklaras, vad herr Ekman sagt hava skett från svenska mäns sida. Min anmärkning i detta avseende rörde icke, att herr Ekman lade fram saken, utan den rörde vad som faktiskt förekommit, nämligen att svenska män, bland dem, om jag icke är oriktig underrättad, herr Ekman själv, på egen hand utan att säga ett ord till regeringen åstadkommit en organisation för väpnat ingripande på Åland av svenska män och däribland, såsom han själv uppgav, 40 svenska officerare. Anser herr Ekman, att det är rimligt att en svensk man eller ett flertal svenska enskilda män äro med om en sådan organisation bakom regeringens rygg och också kunna vara färdiga att sätta den i gång med de risker, detta kunde medföra?

Det var den vidräkningen jag gjorde och den anmärkningen som jag vidhåller, och den berättigar fortfarande till frågan, huruvida herr Ekman är lämplig att vara domare över det sätt, på vilket regeringen bort föra vår svenska neutralitetspolitik.

Herr statsrådet friherre Palmstierna: Jag har ett ord att tillägga, som bör sägas därför att det rör vissa händelser i fråga om den försiggångna telegramväxlingen närmast det Mannerheimska telegrammet. Herr Ekman har låtit förstå, att det kanske ändå icke var så dumt av honom att komma fram med de här telegrammen, ty de visade, att sjöministern själv fruktade att

Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)

att komma i en dålig dager med anledning av det Mannerheimska telegrammets stoppande. Hårtill vill jag svara två saker. Det ena är, att när helst under den dagen, den 20, det Mannerheimska telegrammet ankommit, säg från kl. 8,45 på morgonen, så hade jag tagit på mitt ansvar att icke skicka av detta telegram.

Det andra är att herr Ekman ger en fullständigt fel tolkning av varför det av honom citerade telegrammet avgavs. Ja, det är så typiskt, då man sitter vid sitt skrivbord efteråt och lägger lupen på varje sak och efterforskar vad som skett, att man lätt får en skev bild av det *verkliga* läget. Herr Ekman yttrar: Här trodde sjöministern att ifrågavarande dag ingen uppgörelse träffats, eftersom att han avsände detta telegram. Nej visst icke! Men jag skall ge herr Ekman den vägledning, att jag ville få preciserat, vilka *parter*, som träffat denna preliminära uppgörelse. Det var *den* saken det gällde, och icke frågan om uppgörelse över huvud hade träffats.

Herr Clason: Jag är uppkallad av åtskilliga yttranden här, men skall försöka att fatta mig kort.

Det var med ganska stor förvåning jag hörde hans excellens statsministerns utläggning om ministerstyrelse eller icke ministerstyrelse. Det föreföll mig, som om han därvid velat göra gällande, att då vi anmärkt mot ministerstyrelse, vi därmed skulle hava åsyftat, att vederbörande minister skulle hava handlat på egen hand utan att hava rådgjort med sina kolleger o. s. v. Men det är här icke fråga om den sidan av ministerstyrelse, utan här gäller ett sådant fall av ministerstyrelse, då statsråden fatta beslut i regeringsärenden, utan att låta dem föredragas i statsrådet under protokollföring och under det ansvar, som medföljer protokollföring och protokollsgranskning. Och jag är alldeles övertygad om, att då hans excellens statsministerns anförande en gång blir publicerat, kommer det att ge upphov till ganska mycken häpnad, när det jämföres med de redogörelser för vad som menas med ministerstyrelse som finnas både i våra grundlagar och i den statsrättsliga litteraturen.

Hans excellens statsministern ville vidare så vitt jag förstod, göra gällande, att det icke alls var någon form av ministerstyrelse som förekommit i Ålandsfrågan mellan den 13 februari och den 18 februari. Det hade ju framhöll han, ingenting inträffat annat än förberedande åtgärder! Men, ers excellens, om man, efter det att till statsrådsprotokollet anförts, att här skulle skickas en isbrytare och en kofferdist till Åland för att hämta folk, därefter jämväl skickar dit ett bemannat flottans fartyg för att därigenom understödja expeditionen, vidare skickar dit en väpnad styrka, dessutom tillåter, att vissa av svenskarna ombord sändas att uppträda som medlare — låt vara blott såsom medlare — och om man så till på köpet meddelar såsom här av herr statsministern yttrades, att denne medlare hela tiden stått i förbindelse med den svenska regeringen under utövandet av sin medlaregärning, och att han mottagit in-

Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m.
(Ports.)

struktioner från regeringen om vad som skulle göras — är icke detta något, som måste hava krävt beslut av regeringen? Det riktigaste hade naturligtvis varit att giva honom en instruktion från början, inom ramen av vilken han haft att röra sig, och att taga den till statsrådsprotokollet. Och så förhåller det sig med den ena punkten efter den andra i dessa frågor. Och jag skulle ju kunna fråga: om exempelvis den svenska regeringen toge sig för att ge greve Ehrensvärd i Schweiz eller baron Wrangel i London uppdrag att uppträda såsom medlare i världskriget och vidare telegrafiskt stöde i förbindelse med dem i fråga om åtgärder, gäve dem instruktioner för deras uppträdande o. s. v. och gjorde detta utan att besluta något i statsrådet om dessa åtgärder — skulle sådant icke hava karaktär av regeringsåtgärder? Jag skall dock icke nu gå in på dessa frågor vidare, det blir tillfälle att dryfta dem då yttrandena föreligga i protokollet och då man får närmare se preciserade de uttalanden, som fällt, och kan jämföra dem med vad som passerat.

Statsministern sade, att hans svar på interpellationer icke vore någon regeringshandling; det har heller ingen av oss påstått. Men *de beslut, som lågo bakom hans svar*, måste väl ha varit regeringshandlingar. Och då statsministern i sitt svar på interpellationen exempelvis sade, att *»något utlämnande från kronans förråd har regeringen icke ansett sig kunna medgiva»* — vad måste hava legat bakom detta annat än ett regeringsbeslut? På samma sätt bakom medlingsbeslutet, som emellertid likaledes måste vara fattat utan någon som helst protokollsföring, vilket framgår därav att vi infordrade protokoll i ärendet, men fingo till svar att intet protokoll i medlingsrågan förelag.

Så att par ord beträffande Ålandsuppgörelsen. Då hans excellens angrep även den reservation, som jag och mina medreservanter avgivit i den frågan, och ville framhålla, att var ståndpunkt, då vi uttalat, att det var beklagligt att kommandörkapten Åkermark icke erhållit tillräckligt stöd, vore oriktig, enär detta kunde hava medfört ett inskridande med våld, så vill jag fråga: vad är skillnaden, då man tidigare skickade en beväpnad styrka till Åland och gav dem en instruktion, som innebar att den, låt vara endast i nödfall, fick använda våld — vad är, säger jag, när man gått in på den vägen, skillnaden mellan detta och att då man begär en skyddsvakt giva honom denna skyddsvakt, vilket visserligen icke varit detsamma, som att våld skulle användas, men som dock personligen stärkt hans ställning ganska väsentligt! Jag har icke sagt, att saken skulle ha tagits på det sättet, att våld *behövt* användas, men den omständigheten, att man skickade honom skyddslös till Mariehamn under ryssarnas och rödgardisternas hot, är enligt min tanke ett fullständigt felgrepp i hela denna expeditiönsaffär.

Så var det tal om de åtgärder, som man kunde ha vidtagit till finnarnas hjälp och understöd utan att komma in på något, som bröte neutraliteten. Jag skulle därom vilja säga, att vad

Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)

export från kronans förråd angår, har herr Trygger redan beträffande den saken svarat vad på statsministerns anförande behöves svaras. Men jag understryker ännu en gång, att Sverige många gånger både försålt och lämnat ut vapen till främmande makt, utan att detta medfört någon som helst intervention. Likaså förhåller det sig med transiteringsfrågan. Vi hava själva köpt vapen under världskriget från krigförande länder. På vad sätt skulle detta strida mot folkrätten? Jag känner icke till någon som helst folkrättslig bestämmelse, som detta skulle strida emot. Men hava vi på detta sätt köpt dem utifrån, kunde vi också låtit dem gå vidare.

Hans excellens ville göra gällande, att frågan om transitering från neutralt land skulle för Finland varit alldeles betydelselös, och beviset därför skulle vara, att Finland den 5 mars icke kunde erhålla handgranater från Danmark. Men vilka utsikter att erhålla vapen från sådant håll funnos tidigare? Saken är icke det ringaste avgjord med att det förklaras vilka möjligheter, som funnos eller icke funnos den 5 mars. Det var långt till den 5 mars från slutet av januari månad: hela februari månad låg emellan. Den frågan, vad som tidigare måhända kunnat erhållas, kräver ett utklarande, och förmodligen kommer den också en gång att bli utklarad. Jag måste fasthålla vid, att avslaget å denna begäran om möjlighet att transitera under hela det förberedande skedet har vållat ofantligt mycken skada.

Villkoren av den 5 mars äro redan av herr Trygger belysta. och jag skall icke vidare uppehålla mig vid dem.

Hans excellens slutade till sist med en vädjan till oss alla och i allmänhet, att man skulle understödja det positiva arbete, som regeringen ville inlägga, för att främja ett gott förhållande till Finland. Man skulle icke tala om vad som varit förut. Jag vill säga, att grunden till detta positiva arbete är så uppriven av vad som passerat, att, såsom jag betonade i mitt förra anförande, första villkoret för att hava någon framgång i det arbetet måste vara, att man erkänner, att man tidigare stått på en felaktig ståndpunkt. Jag för min del tror, att vi gagna detta positiva arbete bättre genom att erkänna detta än genom att hävda motsatsen.

Det talades också — jag vet icke om det var hans excellens statsministern eller om det var sjöministern — om stämningen på Åland på grund av Ålandsexpeditionen. Ja, beträffande stämningen på Åland, så har man enligt de senaste underrättelser, som meddelats därifrån, visserligen varit glad över den utgång Ålandsexpeditionen fick i det att ryssarna avlägsnades, men den glädjen har efter vad som meddelats i väsentlig grad grumlats just genom de omständigheter, vi pekat på i reservationen, nämligen att det bristande stöd, den svenska medlaren fick, nödgade honom att tvinga den finska skyddskåren till en för densamma oförmånlig överenskommelse. Och vad stämningen i övrigt på Åland gent emot Sverige angår, så tror jag, att det ingalunda är uteslutet att en viss missräkning och ett visst missmod där gör sig gällande.

Men det beror i så fall på åtskilliga *andra* åtgärder, som passerat i Ålandsfrågan, än just dem som i dag varit på tal.

*Ang Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m
(Forts.)*

Herr Wrangel: Med anledning av hans excellens statsministerns uttalande, att icke någon handling företagits av regeringen i förevarande ärende, som icke kan fullt försvaras, kan jag icke underlåta att framställa ett par frågor, frågor, som enligt min mening beröra den viktigaste sidan av Finlandsfrågan. Jag kan för min del icke skilja på någon Finlandsfråga och någon Ålandsfråga, ty jag anser att Åland alltjämt tillhör Finland.

Jag skulle alltså vilja fråga: om Sverige under i övrigt likartade förhållanden sänt en väpnad styrka till någon annan del av Finland än till Åland, exempelvis till Uleåborg eller till ön Kimitö, och där, såsom det skedde på Åland, således också under hot från upprorsmän om mord och brand, avväpnat den lagliga finska regeringens trupper, hade icke detta av en och var ansetts vara en i hög grad ovänlig, ja, man skulle nästan kunna säga fientlig handling emot den av oss nyss förut erkända finska staten? Eller hur skulle vi själva hava betraktat en liknande handling, begangen av en främmande makt på svenskt territorium? Skulle man icke envar, som icke uppenbart tagit parti för dessa upprorsmakare och mot den lagliga regeringen, funnit, att d-t eller de statsrad. som anbefallt eller medgivit en sådan avväpning, ådragit sig ett fruktansvärt ansvar? För min del kan jag icke se någon skillnad på ett dylikt handlingssätt och det som verkligen ägt rum på Åland; och det är mot detta handlingssätt jag icke kunnat underlåta att nedlägga min bestämda protest.

Herr von Zweigbergk: Även vid denna sena timme anser jag mig berättigad att säga ett par ord. De skola icke bliva så många.

Reservationerna i Finlands- och Ålandsfrågan äro så avfattade, att de verka som klagomål mot den majoritet inom konstitutionsutskottet, som icke bitratt de anmärkningar som reservanterna här ha velat framställa; och under debattens gång i båda kamrarna har jag övertygat mig om att den förebräelsen flera gånger återkommit. Man har därvid som oftast åberopat, att de berörda frågorna i dessa punkter äro av den vikt, äro så stora, att jämförelse mellan dessa icke kan ske beträffande dem, som konstitutionsutskottets majoritet gjort till föremål för sina anmärkningar senare, vilka framställas som rent bagatellartade. Det kan vara i sin ordning, att man fäster uppmärksamheten på att det är icke den omständigheten huruvida de upptagna frågorna äro större eller mindre, som är avgörande för spörsmålet, om en projekterad anmärkning skall biträdas eller icke, utan naturligtvis beror detta på, huruvida de anmärkningar, som framställas, äro befogade eller ej. Majoriteten har icke ansett de av reservanterna framförda anmärkningarna i sak vara av sådan natur, att de kunde av majoriteten biträdas. Något som också gäller om de formella anmärkningarna.

Aug. Sveriges
önska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)

Jag skall här icke närmare ingå på de senare. Rörande den saken ha regeringens medlemmar, framför allt statsministern själv, svarat. Det må dock kanske vara anledning att i all enkelhet framhålla att det råder en stor skillnad i det sist berörda avseendet. Ty i dessa ämnen, i Finlands- och Ålandsfrågorna, förelåg det dock statsrådsprotokoll, utvisande att frågorna varit föremål för regeringens handläggning. I de båda ämnen åter, vi tillåtit oss att fästa uppmärksamheten vid och där vi framfört anmärkning, är förhållandet, att det icke finns något som helst statsrådsprotokoll.

Viktigare är naturligtvis den sakliga delen av anmärkningarna. I den hava vi, majoriteten inom konstitutionsutskottet, icke kunnat förena oss, av den grund att vi korteligen sagt finna den politik, som i båda dessa frågor förts av regeringen, vara klok och riktig och framför allt klar.

Regeringen har genom statsministern under interpellationsdebatten i andra kammaren noga angivit sin ståndpunkt till båda dessa frågor; i Ålandsfrågan så att regeringen har i denna sak haft till ögonmärke, att så långt den förmår medverka till att våldsamer och blodutgjutelser på Åland måtte förebyggas och den åländska befolkningen tryggas till liv och egendom, men icke på något sätt avser att därmed prejudicera de politiska frågor, som anknyta sig till ögruppen». Enligt vår mening är denna uppgift för Ålandsexpeditionen fullt riktigt angiven samt lyckligt fullföljd och genomförd. Som herrarna under debattens lopp gång på gång märkt, kommer till allra sist högeroppositionens klander att riktas däremot att den svenska regeringen icke vidtagit sådana åtgärder, varigenom det blev möjligt att förhjälpa den på Åland uppträdande men som flyktingar från Nystad och Kumlinge komma truppen att utföra den plan, som den efter hand hade gjort upp. Enligt vår mening hade detta icke kunnat ske utan att Sverige hade ställt trupper till förfogande, som hade berett de vita möjlighet att gent emot ryssarna och där uppträdande rödgardister tvinga sin vilja igenom. Med andra ord, man begär att svenska trupper skulle på Åland alldeles direkt hava deltagit i det krig som fördes i Finland.

I Finlandsfrågan angav regeringen, likaledes genom statsministern, vid samma tillfälle sin ståndpunkt sålunda: »Regeringen har icke för avsikt att ingripa med vapenmakt i Finland eller företaga någon åtgärd som leder till ett sådant ingripande. Inom de gränser, som härav kunna uppdragas, har däremot regeringen givit och kommer att giva Finland den hjälp, som är möjlig». Enligt vår mening har regeringen också mycket rätt uppfattat vad som i denna fråga var för Sverige lämpligt och möjligt att göra. Den har fullföljt sitt ifrån början klart angivna program fullt konsekvent.

Vad kampen i Finland hade för natur, har man på vissa håll här i Sverige tillåtit sig att hava mycket bestämda meningar om, nämligen att det endast och allenast har varit ett uppror av ett

antal förvildade, s. k. huliganer. Det föreligger dock i denna stund ett dokument undertecknat av män som — jag vågar nästan säga det framför några andra i Finland — representerat framförallt det kraftfulla samförståndet med Sverige. I detta aktstycke, som närmast har karaktären av en tacksägelse för den hjälp, som Finland har fått under sin kamp, förklaras att den kampen icke allenast har varit ett inbördeskrig, utan att den ävenledes har utgjort »den våldsamma slutuppgörelsen med avseende å Ryssland». Jag menar, att därmed har det från fallt kompetent håll fastställts att den strid som där förts ingalunda hade *enbart* den karaktär, som man här ifrån högersidan företrädesvis angivit såsom den enda.

Vi inom vänstern nödgas däremot säga, att den politik, som högern har angivit såsom den, som regeringen borde hava fört i Ålands- och Finlandsfrågorna, den förtjänar icke namnet klar.

Här har idag ledaren för denna kammars majoritetsparti givit till känna, att han för sin personliga del numera är av den mening, att det måhända hade varit det riktigaste att man ifrån den sidan hade yrkat på en väpnad intervention i Finland. Han har emellertid förklarat, att han avstått ifrån att göra ett sådant krav gällande, därför att han är fullkomligt viss om att det svenska folket icke har velat ställa sig bakom detsamma och verva de risker, som därmed hade varit förenade. Jag påstår utan överdrift att han skulle kunna på samma grunder hava anledning att fränfalla även det yrkande, som han tidigare här har framfört, nämligen att Sverige borde hava understött den lagliga regeringen i Finland med vapen utlämnade ifrån kronans förråd.

Icke heller bakom ett sådant krav hade det svenska folket ställt sig med någon som helst enighet. Jag skulle nästan vilja gå så långt att säga, att inom riksdagen själv i närvarande stund ingen mer än herr Trygger haft kurage att direkt och tydligt göra sig till målsman för ett sådant yrkande. Det är konstaterat, att regeringen på det bestämdaste motsatt sig en sådan politik i Finlandsfrågan. Det är likaledes väl känt, att de båda vänsterpartier, som utgöra regeringens stöd i detta såväl som andra avseenden, ha alldeles samma mening som regeringen, men det har dessutom framgått av vad den svenska högern anført i denna fråga att icke heller den har velat mangrant ställa sig bakom ens ett sådant blygsammare yrkande, som herr Trygger numera synes vara benägen själv anse vara alltför litet effektivt. Vid de upprepade tillfällen, då Finlandsfrågan diskuterats, har det visat sig vara fullkomligt omöjligt att ens få ledaren för högerpartiet i andra kammaren att tillkännagiva sin anslutning till ett sådant program; och jag är övertygad om, att var och en som med någon uppmärksamhet har studerat högerreservationen till det konstitutionsutskottets betänkande, som nu behandlas, iakttagit att häri med den största omsorg undvikes att göra något uttalande, som tyder på att man velat sluta upp, ens från den sidan, bakom ett sådant uttalande. Vad man på högersidan i allmänhet har vågat förorda, det har varit ungefärligen den ståndpunkt, som herr

*Ang. Sveriges
finska och
Åländske
politik
m. m.
(Förta.)*

Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)

Swartz vid en föregående debatt i första kammaren angav. Man medgiver, att de åtgärder, som från denna sida på allvar varit ifrågasatta, icke äro av den natur, att de kunnat spela någon reell roll. Anmärkningen emot regeringen har varit, att den vid handläggningen av dessa frågor icke har förmått att giva dem en sådan vändning, att de varit ägnade att uppväcka något slags tillfredsställelse i Finland. Jag vagar utan vidare påstå, att den politik, som sålunda rekommenderats, ingalunda har varit ägnad att leda till det, som man i sina motiveringar och utredningar har angivit såsom det stora mål, som här skulle stå att vinna, nämligen att för framtiden knyta Finland till de skandinaviska ländernas förbund och hindra att Finland skulle nödgas vända sig till den tyska militära stormakten för att icke blott reda sig med sina uppgifter för tillfället, utan även förskaffa sig den garanti, som landet tvivelsutan behöver för att även i framtiden kunna känna sig tryggt för den självständighet, som det nu har proklamerat. Jag hemställer till var och en, som ägnat denna fråga någon uppmärksamhet, om mål så stora som de angivna, kunna sägas stå i något slags rimligt förhållande till vad man slutligen anmärker på eller att den svenska regeringen den 5 mars vid frågan om licens för en mycket obetydlig vapenexport till Finland har fäst ett visst villkor. Känner icke var och en, som på allvar har tagit del av dessa omständigheter, att det ligger en den mest skriande disproportion emellan det mål, kring vilket man säger att den svenska högeren har samlat sig, och de medel, som man förebrår regeringen att icke ha tillgripit? Jag tillåter mig säga att den karaktäristik, som herr Clason ville fästa vid regeringens politik, eller att den varit omanlig, oklar och kortsynt, dessa epitet passa ofantligt mycket bättre i fråga om den högerpolitik, som jag nu senast angivit och till vilken uppenbarligen högerpartiet i allmänhet anslutit sig, dock naturligtvis med undantag av herr Trygger, som i detta avseende numera representerar en annan politik, om vilken man i varje fall icke kan säga att för honom motättningen mellan mål och medel är så orimlig, som i det andra fallet.

Över huvudtaget hava vi, majoriteten inom konstitutionsutskottet, icke kunnat biträda reservanternas yrkande i denna del, därför att vi funnit, att, vad de i rent konstitutionellt avseende anfört icke är hållbart. Vi hava icke kunnat instämma med reservanternas i själva sakfrågan. Vi hava väl funnit, att reservanternas hava gjort ett försök att vid detta tillfälle förvandla konstitutionsutskottet till någonting helt annat, än vad konstitutionsutskottet i allmänhet är, nämligen till ett slags den svenska riksdagens utrikesutskott. De ha velat taga sig före att i en fortfarande aktuell och högst betydelsefull utrikespolitisk fråga giva den svenska regeringen direktiv för huru den skall handla. Detta försök har efter min mening utfallit synnerligen olyckligt och givit en påminnelse om, att det torde vara skäl att fortast möjligt upptaga frågan om att åt den parlamentariska kontrollen över utrikesled-

ningen söka vinna en annan och bättre form än den som vi nu disponera. Den ledsammaste och allvarligaste påföljden av vad som skett är naturligtvis den misstämning, som tagit sig åtskilliga mycket bittra uttryck i Finland. Jag hemställer dock till dem, som ännu äro kvar i kammaren här idag och höra på vad som säges, om det icke måste vara så, att det sätt, varpå högeroppositionen nu verkar, den kritik, som den ägnar åt regeringens handlingssätt, i varje fall har den effekten, att den på ett synnerligen verksamt sätt bidrager till att först och främst i Finland öka och underhålla misstämningen över vad som gjorts. Jag har mycket svårt för att tro, att en sådan aktion är till verklig nytta för vårt land.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr talman! Jag begärde ordet för att rätta en liten missuppfattning av herr statsministern. Då jag talade om intyget av de båda ålänningarna, så uppfattade hans excellens det så, som om detta intyg nu hade avgivits. Det är icke förhållandet. Det avgavs kort efter det omtalade samtalet, men icke nu. Jag säger detta i ålänningarnas intresse, för att icke herr statsministern skall tro att de nu avgivit intyget.

För övrigt vill jag säga, att om det förhåller sig så att ålänningarna anses hava missuppfattat vad herr statsministern menade så är detta beklagligt; men då jag och en annan närvarande ledamot i kammaren kort efteråt träffade dem, voro de fullkomligt övertygade om att icke något hinder skulle läggas i vägen för en hjälpe-expedition härifrån och till Åland.

Jag har heller icke sagt i mitt anförande, att herr statsministern lovat sin medverkan därtill, blott att expeditionen icke skulle hindras. För övrigt ber jag få säga, att jag icke deltagit i organiserandet eller bildandet av denna kår av frivilliga som skulle gå över till Åland. Jag har dock mycket intresserat mig för företaget; och vid det samtal, som jag hade med herr statsministern, tillkännagav jag uttryckligen att meningen icke var att denna kår skulle på något sätt ingripa, så länge medling pågick, men jag framhöll, att det kunde varit behöfligt att hava en sådan kår efteråt, ifall ålänningarna då behövde hjälp. Det visade sig också, att sedan förhandlingarna voro slutförda, så ansågo svenska officerare på Åland, att det var nödvändigt att där inrätta en frivillig kår, och svenska regeringen utfäste ju att lämna vapen till denna kår. Detta kom icke till verkställighet av den anledningen, att tyska trupper landstego på Åland och övertogo både skydd och bevakning. Men nog hade det varit lika bra, att en svensk frivillig kår gått över, som att man skulle hava lämnat ut vapen genom kronans försorg för beväpning av skyddskår på Åland, såsom var utlovat i friherre Palmstiernas telegram.

För övrigt ber jag få säga, att jag tror det är lyckligt om man nu, sedan förhållandena i Finland ordnats och sedan de svenska trupperna dragits tillbaka ifrån Åland, kan lägga ned dessa Ålands- och Finlandsdiskussioner. Att man i denna fråga har

Ang. Sveriges
franska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)

haft så många diskussioner under denna riksdag och att i båda kamrarna ett sådant ihärdigt och livligt intresse har visats dessa frågor i dag betyder — det tror jag att man därav kan sluta — att dessa frågor beröra oss på det allra djupaste. Jag måste säga, att medkänslan med Finland och intresset för huru förhållandena där skulle ordna sig och huru Sveriges ställning skulle bli till det gamla dotterlandet ha berört mig så djupt, att knappast någon annan sak i hela mitt liv berört mig så, och jag tror att förhållandet är detsamma med litet var ibland oss: många ibland oss hava visat ett mycket intensivt intresse för denna fråga.

Då jag nu hoppas, att dessa diskussioner äro härmed avslutade, vill jag uttala den förhoppningen att linjerna hädanefter måtte bli klarare och att det hela måtte avlöpa till gagn och enad styrka för både vårt land och för Finland.

Hans excellens herr statsministern Edén: Herr talman! Det är ett egendomligt sätt, som herr Ekman här har valt för att göra en avslutning på Ålands- och Finlandsdiskussionerna, om han nämligen med denna avslutning har avsett att förhjälpa till det arbete, för vilket han liksom vi är intresserad, nämligen en utveckling av det goda förhållandet mellan Sverige och Finland. Ingen i denna kammare torde därom vara i tvivelsmål, att en hel del av herr Ekmans reservation och anförande här verkar och kommer att verka i en rakt motsatt riktning.

För att uttala detta hade jag emellertid icke någon anledning att på nytt besvära kammaren, men jag kan icke underlåta att ännu en gång och nu med ännu större eftertryck här till kammarens protokoll slå fast, vilken trafik herr Ekman har bedrivit med det av honom omnämnda intyget. Nu upplyses det, att detta intyg är avgivet vid den tidpunkt ungefär, då samtalet mellan de två ålänningarna och mig har ägt rum. Det är således ett gammalt intyg, som herr Ekman har i sin hand. Efter det samtalet har den ene av ålänningarna varit uppe hos mig och av mig blivit tillhållen, att han lämnat oriktiga uppgifter om samtalet. Han beklagade då djupt missförståndet. Herr Ekman själv har jämte samma ledamot av denna kammare, på vilken han syftade, också varit uppe hos mig och erhållit redogörelse för att det föreläge en missuppfattning av mitt samtal med intygsgivaren, såsom uppenbarligen framgår av min hållning till hela det fullkomligt orimliga projektet. Det oaktat framdrar herr Ekman nu detta intyg. Är det någon rinlighet i ett sådant förfarande? Jag måste stämpla det som otillbörligt.

Herr Trygger: Det var, herr greve och talman, ett yttrande av herr von Zweigbergk som gör, att jag måste säga några ord.

Herr von Zweigbergk gjorde gällande, att jag, som förut belå tiden haft den uppfattningen, att vi bort hjälpa Finland genom utlämnande av vapen ur kronans förråd, nu skulle hava gått över till den åsikten att vi bort hjälpa Finland genom väpnad inter-

vention. Så var det emellertid icke jag yttrade mig, utan de herrar som hörde på vad jag sade — det är dock icke underligt att man kan somna in så här sent på natten, kunske icke ens en sådan natur som herr von Zweigbergk kan vara riktigt säker mot sömnen — torde hava märkt att jag sade, att det numera kanske kunde ifrågasättas, om icke en intervention hade varit det riktiga, den hade givit Finland en starkare hjälp, utan att dock Sverige kommit in i några förvecklingar. Men så fortsatte jag: för min del har jag icke kunnat ifrågasätta en intervention, och detta därför att jag ansåg att den saken stode i strid med vad jag funnit vara en allmän uppfattning inom hela landet. Jag kan mycket väl säga, att jag på grund av denna allmänna uppfattning ansåg mig icke kunna gå med på interventionen, ehuru den kanske dock varit den riktigaste, såsom vi nu kunna se situationen. Jag har således icke förändrat uppfattning i interventionsfrågan, men kanske jag hade bort göra det. Det är en annan sak — men jag har icke gjort det!

*Ang. Sveriges
finska och
äländska
politik
m. m.
(Forts.)*

Herr Swartz: Jag vill endast yttra några ord med anledning av att herr von Zweigbergk nu upprepat en karakterisering, en tolkning eller utläggning eller vad man vill kalla det, av mitt uttalande i interpellationsdebatten den 27 februari, som redan vid det tillfället anfördes av herr Alexanderson, och som efter honom gått igenom i pressen, därför att jag icke redan vid det tillfället ansåg mig böra rätta det missförstånd, som herr Alexanderson gjorde sig skyldig till, och som därför kommit att upprepas. Nu tycker jag likväl det kan vara på tiden att få en rättelse vid detta tillfälle, för att få ett slut på denna fiktion, och därför vill jag endast, herr talman, ur protokollet uppläsa, vad jag i den delen sade.

Jag inskränkte mig icke alls till att bara i allmänhet säga att det skulle vara bättre om regeringen visat mera förståelse för Finlands intressen och begäran än vad som visats, utan jag sade, att det skulle varit väl för Sverige och dess förhållande till Finland i framtiden, »om Sverige hade visat sitt intresse för denna Finlands kamp genom att räcka en hjälpare hand på sätt som här har ifrågasatts och varom begäran gjorts från finskt håll». Det sätt, som här ifrågasattes var ibland annat och särskilt, att det skulle lämnas vapen ifrån svenska statens förråd.

Jag har således för min del uttalat mig för sådana åtgärder och till och med ganska positiva sådana.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr greve och talman! Jag nödgas ännu en gång begära ordet för att försvara mig mot beskyllningen att hava kommit med en oriktig uppgift.

Det var den 13 februari, som älänningarna besökte hans excellens statsministern. Jag och en annan ledamot av kammaren voro hos hans excellens den 18 februari. Ifrågavarande intyg är avgivet senare. Det är avgivet av Johannes Eriksson den 19

Ang. Sveriges
finska och
äländska
politik
m. m.
(Porta.)

februari och av borgmästare Björkman den 1 mars. Således även efter vårt besök hos statsministern, då det sades att en missuppfattning ägt rum, hava de dock vidhållit, att de av sitt samtal med statsministern fingo det intrycket, att intet hinder skulle läggas i vägen för deras hjälpexpedition.

Ja, nu vill jag endast tillägga, att jag verkligen icke tror, att vad som här har förekommit skall kunna på något sätt skada de viktiga intressen för Sveriges rike, som i denna sak stå på spel; men jag tror också, att det är nödvändigt, att man nu gör ett slut på dessa diskussioner, sedan frågorna härmed blivit klarlagda. Och ett sådant klarläggande tror jag att alla hava önskat.

Herr Clason: Herr talman! Jag blev naturligtvis också uppkallad av herr von Zweigbergk, som på ett för honom icke allt för ovanligt sätt försökte att med en del utläggningar tolka vad andra skulle hava menat med sina föregående uttalanden.

Herr von Zweigbergk har en alldeles ovanlig förmåga att misstolka eller feltolka motståndarens yttranden, och detta nödgar mig till ett bestämt genmål. Det är fullkomligt misstag, att i de åtgärder, som jag i min reservation ansett vara förenliga med Sveriges neutralitet, icke skulle kunna ingå export av vapen ifrån kronans förråd. Jag ber få tillägga och jag vagar alldeles bestämt påstå, att den tanken även har haft anhängare utanför högers led.

Herr Hellberg: Herr talman! När jag nu suttit här under dessa långa timmar och hört regeringens politik kritiseras ifrån olika högerhåll, så har hos mig uppstått ett behov att giva uttryck åt det intryck, jag själv fått av högerpolitiken i de frågor det nu gäller.

Det har sagts, såsom en föregående talare påminner om, ifrån högersidan, att regeringens politik skulle varit oklar och omanlig. Jag skulle vilja säga, att jag finner, att den för att vara förd under sådana vanskliga förhållanden, har varit ovanligt klar och mycket manlig. Regeringen har naturligtvis icke ett ögonblick kunnat vara omedveten om att den politik, som den bestämt sig för, skulle komma att svika många förväntningar i Finland och därför åstadkomma en misstämning där liksom att den här i Sverige skulle bliva utsatt för de skarpaste anmärkningar och våldsammaste angrepp: Men den har haft klart för sig att, om den ville fullfölja den neutralitetspolitik som Sveriges skiftande regeringar under kriget låtit sig angeläget vara att föra, den måste akta sig för att taga något steg, som sedermera skulle följas av andra och så småningom medföra, att man gled ut i världskriget.

Om jag nu istället ser på högerpolitiken, så vill jag först och främst konstatera, att villkoren för denna äro angivna på följande sätt i reservationen till konstitutionsutskottets memorial på sidan 52: den skulle å ena sidan bibehålla Sverige i dess under världskriget intagna neutrala ställning, men å andra sidan skulle den

bringa Finland en sådan hjälp, att detta land inte behöfve söka hjälp från något annat håll. Mindre effektiv skulle den icke vara! Hur har då högern tänkt sig kunna realisera detta sistnämnda mål? Ja, jag kan väl säga, att ända tills idag har det icke varit tal om, ens ifrån högerhåll, att någon väpnad intervention skulle förekomma, detta har åtminstone bestämt avvisats.

Vidare vill jag påminna om att yrkandet på utlämning av vapen ifrån kronans förråd har avvisats av herr Hildebrand i andra kammaren. Det var inte heller nämnt därom i den bekanta Lindman-Tryggerska intervjuen, och när det kom fram här i första kammardebatten den 27 februari från herr Tryggers sida, så verkade det såsom en nyhet. Nu hör jag i dag, att herr Swartz lär ha anslutit sig till det yrkandet — det var dock i mycket försiktiga och varsamma ordalag; och jag vill erinra om, att det var ett annat uttalande av honom som vida mer uppmärksammades vid det tillfället, nämligen att den påyrkade hjälpen numera vore mindre behöfvlig och att den bleve det mindre för varje dag.

Men nu på sistone har herr Trygger emellertid kommit därhän, att han ifrågasätter, om inte det riktigaste ändå hade varit att rent av gå till väpnad intervention. Sävitt jag kan se, började han i den förutnämnda intervjuen med den allmänna högerståndpunkten; något senare framförde han yrkandet på vapenutlämning från kronans förråd, och nu är han benägen att erkänna att det kanske varit ett fel av högern att den inte yrkat på väpnad intervention, ehuru han bekände, att han icke vagade det närmast därför att icke vårt folk ville det.

När man ser denne högerens »starka man» stadd i den glidning, som regeringen betonat vara så angeläget undvika i denna fråga, kommer jag osökt att erinra mig ett yttrande som han en gång fällde under en remissdebatt här i kammaren, då han betygade aktivisterna sin allra största högaktning. Även jag känner verkligen högaktning för aktivisternas hållning, när jag jämför den med herr Tryggers. Denna politik, »än si, än så, än annorlunda», för att begagna ett uttryck som förekommit i pressen på sista tiden, är verkligen icke ägnad att ingiva någon som helst respekt. Den är inte klar och inte heller manlig.

Skulle jag söka samla mitt intryck av denna politik i ett enda ord, kan jag knappast finna något mera lämpligt än det, som herr Clason i sitt första anförande bad om ursäkt för att han använde: Jag tycker att den är ynkelig!

Herr Trygger: Endast ett ord, herr talman, gentemot den siste ärade talaren!

Hur kan herr Hellberg tillåta sig att först själv konstruera upp en förändrad uppfattning hos mig och sedan, när herr Hellberg gjort detta, säga, att det är en ynkelig ståndpunkt? Det skall väl ändå vara något — nu hade jag, herr talman, ett ord på läpparna, som jag icke vill uttala i denna kammare; men herr Hellberg har gått för långt. Han omnämnde en intervju med mig.

Ang. Sveriges
finska och
åländska
politik
m. m.
(Forts.)

Om i en intervju denna fråga icke kommit fram, så är det väl icke bevis för att jag då hade en annan uppfattning. Det är icke alla, som prata om allt vad de tänka, herr Hellberg! Vill herr Hellberg veta, när jag först uttalade min uppfattning om att vi borde lämna Finland vapen, skulle kanske herr Hellberg av några sina minnesgoda meningsfränder kunna få ett förtroende, varigenom han skulle finna, att jag icke har ändrat ståndpunkt, utan intagit samma ståndpunkt ifrån början ända till den stund, som i dag är. Det är väl emellertid icke att förändra ståndpunkt, om jag sedan vi sett hur händelserna utvecklat sig, säger att man kan ifrågasätta, om icke en intervention skulle varit det riktiga. Det är icke därför sagt, att jag förändrat ståndpunkt, jag har icke kunnat förutse vad framtiden komme att innebära. Men jag undanber mig en gång för alla sådana förklenande förkastelse-domar över mig och mina åsikter som dem, herr Hellberg uttalade. Själv uttalar jag icke dylika, och jag vägrar således att taga emot dem ifrån andra.

Herr Hellberg: Jag ber, herr talman, att få betona, att jag, inte har konstruerat upp någonting. Jag har anfört herr Tryggers uttalanden ifrån tre olika tillfällen. Vad anledning herr Trygger kan ha haft att vid det ena eller andra tillfället inte uttala vad han tänker — vare sig det beror på raddhåga för folkmeningen eller på något annat, lämnar jag därhän, det är hans ensak. Jag har endast konstaterat, att i hans intervjuuttalande inte fanns ett ord om vapenutlämning ur kronans förråd, än mindre om väpnad intervention. I debatten den 27 februari förekom inte heller ett ord om intervention. Först i dag har herr Trygger talat om, att det kanske dock verkligen var ett fel att inte ha yrkat därpå. Det är emellertid inte enbart herr Tryggers politik, utan över huvud tagit hela högerns politik, som jag tillåtit mig att beteckna med samma uttryck, som en föregående högertalare med anhållan om ursäkt har använt om regeringens politik. Men är det hans rätt att använda detta uttryck här i kammaren, så är det också min.

Herr *Asplund* avlämnade en motion, nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till överenskommelser dels angående malmbygning inom Luossavara och Grängesbergs malmfält dels angående redan medgiven malmbygning inom Kirunavara och Gellivare malmfält.

Denna motion hänvisades till statsutskottet.

Justerades ytterligare sju protokollsutdrag för denna dag, var-
after kammarens sammanträde avslutades kl. 3,22 på natten.

In fidem

A. v. *Krusenstjerna*.

Fredagen den 31 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Herr statsrådet *Petrén* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 452, angående anslag å tilläggsstat för år 1918 till åtgärder för åstadkommande av ökad tillverkning av kalkkväve; samt

nr 453, med förslag till lag om förbud i vissa fall mot fortskaffande av gods med svenskt fartyg mellan svensk och utrikes ort.

Justerades protokollen för den 25 och den 28 innevarande månad.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av de till förordningen den 19 november 1914 om arvsskatt och skatt för gåva hörande tabellerna III och IV; samt

nr 267, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrivning.

Anmälades och godkändes lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 270, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i värnpliktslagen dels ock i anledning därav väckt motion.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 271, i anledning av väckt motion angående grunderna för beräkning av vissa f. d. stationsmästares pension; och

nr 272, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar m. m.

Anmäldes och bordlades

lagutskottets memorial nr 66, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om lagutskottets utlåtande nr 58 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskäligen hyresstegring m. m., dels ock i ärendet väckta motioner;

andra särskilda utskottets memorial nr 7, angående avlöning åt dess tjänstemän och vaktbetjäning; samt

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 21, i anledning av tvenne motioner om skrivelse till Konungen dels i fråga om provisoriskt förbud mot vissa alkoholhaltiga dryckers tillverkning, införsel och försäljning, dels om utfärdande av tillfälligt förbud mot tillverkning och försäljning av rusdrycker, samt i anledning av andra kammarens beslut om skrivelse till Kungl. Maj:t angående provisoriskt rusdrycksförbud;

nr 22, i anledning av andra kammarens beslut på grund av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning rörande livsmedelsproduktionens allmänna läggning m. m.;

nr 24, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående medverkan från statens sida till pensionering av viss arbetskraft vid enskilda sociala anstalter;

nr 25, i anledning av andra kammarens beslut på grund av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vissa förändringar och utvidgningar inom utrikesrepresentationen m. m.; och

nr 26, i anledning av andra kammarens beslut på grund av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anläggning av tjärugnar för tillvaratagande av stubbved å statens skogar.

Företogs val av en revisor att efter avlidne ledamoten av kammaren herr Ivan Svensson deltaga i den granskning av statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning, som under år 1918 skall äga rum och taga sin början den 1 nästkommande oktober; och befanns efter valförrättningens slut hava blivit till revisor utsedd ledamot av kammaren herr Clason med 76 röster.

Sedan kammaren inbjudits att genom tre av sina medlemmar låta företräda sig vid den akademiska högtidlighet, som den 27 september 1918 skulle anställas för att fira 250-årsminnet av Lunds universitets instiftande, samt kammaren beslutit att mottaga inbjudningen, företog kammaren nu val av dessa deputerade; och befunnos efter valförrättningens slut därtill hava blivit utsedda:

greve Hamilton, Hugo,	med 73 röster
herr Trygger	» 73 »
» Kvarnzelius	» 73 »

Anställdes val av tre suppleanter för de deputerade, som av kam-maren utsetts att företräda densamma vid den akademiska högtidlig-het, som den 27 september 1918 skulle anställas för att fira 250-års-minnet av Lunds universitets instiftande; och befunnos efter valför-rättningens slut hava blivit till suppleanter utsedda:

herr Hammarström	med 61 röster
» Mannheimer	» 61 »
» Odelberg	» 61 »

sedan ordningen mellan dem blivit genom lottning bestämd.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden och memorial nr 172—178.

Föredrogs och lades till handlingarna statsutskottets memorial:

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 25 under sjätte huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslaget till hospitals underhåll; och

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 79 under sjätte huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angäen-de anslag till statsinspektion av fattigvården.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran jordbruksutskottets utlåtanden nr 111 och nr 118—122, tredje sär-skilda utskottets utlåtande nr 1 samt första kammarens första tillfäl-liga utskotts utlåtande nr 24 och 25.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 452, angående anslag å tilläggsstat för år 1918 till åtgärder för åstadkommande av ökad tillverkning av kalkkväve.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 453, med förslag till lag om förbud i vissa fall mot fortskaffande av gods med svenskt fartyg mellan svensk och ut-rikes ort.

Ordet lämnades på begäran till herr Alexanderson, som yttrade: Jag tillåter mig hemställa, att på morgondagens föredrag-ningslista bland två gånger bordlagda ärenden först måtte uppföras tredje särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vattenlag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Denna hemställan bifölls.

Justerades åtta protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,31 e. m.

In fiden
A. v. Krusenstjerna.